

Spelen met ruimte

Handboek gemeentelijk speelruimtebeleid

Fase van beleidsvorming

1 Oriëntatie

Actiepunten / relevante vragen

Bepaal de argumenten en de mogelijkheden voor (nieuw) speelruimtebeleid:

- Wat is er al gedaan op dit gebied? Is er een visie, is er een beleid?
- Spelen zich op andere beleidsterreinen relevante ontwikkelingen en projecten af?
- Wat zijn de financiële randvoorwaarden en mogelijkheden voor speelruimtebeleid?
- Wie zijn de betrokken partijen en wat kunnen zij voor het speelruimtebeleid betekenen?

2 Inventarisatie

Zet alle benodigde gegevens op een rijtje:

- Hoe ziet de speelsituatie er in de gemeente uit?
- Hoe ervaren volwassenen, kinderen en jongeren de speelsituatie? Welke behoefte is er aan speelruimte?
- Is er een speelruimtenorm van kracht?
- Maak een inventarisatie van wetten en regels.

3 Visievorming

(Her)formuleer de visie op speelruimtebeleid:

- Maak een visie op inhoud.
- Maak een visie op de doelgroepen van het beleid.
- Maak een visie op werkwijze en op participatie.
- Maak een visie op uitvoering.
- Maak een visie op beheer.

4 Programmabepaling

Stel een realistisch plan van aanpak op met de volgende elementen:

- De bespeelbaarheid van de openbare ruimte op wijk- en buurniveau.
- De kwaliteit en kwantiteit van formele speelplaatsen.
- De ontwikkeling van speelruimte in relatie tot meervoudig ruimtegebruik.
- Bewaking van de sociale speelomgeving op wijk- en buurniveau.

5 Uitvoering

Veranker het speelruimtebeleid in de juiste documenten, zoals programma's van eisen, bestemmingsplannen en grond-exploitaties.

- Zorg voor structurele financiering.
- Organiseer de participatie van bewoners.
- Maak een draaiboek voor de uitvoering.
- Realiseer het ontwikkelde beleid.

6 Beheer en onderhoud

Technisch beheer en onderhoud.

- Sociaal beheer.
- Financieel beheer.
- Evaluatie (en weer terug naar stap 1).

Spelen met ruimte

Spelen met ruimte

Handboek gemeentelijk speelruimtebeleid

Een gezamenlijke uitgave van Jantje Beton, de VNG, NUSO en het ministerie van VROM in het kader van het Netwerk Child Friendly Cities

Inhoud

Voorwoord 9

Inleiding: Spelen is groot worden 11

Deel 1: Het beleidsproces 13

Stap 1 Oriëntatie 15

Stap 2 Inventarisatie 16

Stap 3 Visievorming 17

Stap 4 Programmabepaling 18

Stap 5 Uitvoering 21

Stap 6 Beheer en onderhoud 22

Deel 2: De beleidsinhoud 23

1 Buitenspeelruimte is leefruimte 25

1.1 Waarom buitenspelen? 25

1.2 Waarom buitenspeelruimte? 27

1.3 Waarom speelruimtebeleid? 27

1.4 De verankering van het beleid 28

1.5 Aan de slag 30

2 Wie zijn er bij speelruimtebeleid betrokken? 32

2.1 De sociale speelomgeving 32

2.1.1 Bewoners 33

2.1.2 Jeugdvoorzieningen 34

2.1.3 Professionele spelbegeleiding 35

2.2 Bedrijven en instellingen 35

2.3 De spelers binnen de gemeente 37

2.4 De speelruimteorganisatie 39

2.5 Aan de slag 39

3 Waar moet buitenspeelruimte aan voldoen? 42

- 3.1 Spelsoorten 42
- 3.2 Soorten speelruimte 43
- 3.3 Algemene eisen aan speelruimte 44
- 3.4 Speelruimte voor alle leeftijden 46
  - 3.4.1 Kinderen tot 6 jaar 46
  - 3.4.2 Kinderen van 6 tot 12 jaar 47
  - 3.4.3 Jongeren van 12 tot 18 jaar 49
- 3.5 Aan de slag 50

4 Onderzoek van de speelsituatie 51

- 4.1 Kenschets van buurten en wijken 51
  - 4.1.1 Stedenbouwkundige karakteristiek 51
  - 4.1.2 Kengetallen 52
- 4.2 Inventarisatie van de fysieke ruimte om buiten te spelen 52
  - 4.2.1 Bespeelbare openbare ruimte 52
  - 4.2.2 Formele speelplekken 53
- 4.3 Inventarisatie van de sociale ruimte om buiten te spelen 53
- 4.4 Inventarisatie van de ervaring met speelruimte 55
  - 4.4.1 Gesprekken met kinderen en jongeren 55
  - 4.4.2 Buurtschouw met kinderen en jongeren 56
  - 4.4.3 Werkvormen met volwassenen 57
  - 4.4.4 Systematische observatie 58
- 4.5 Aan de slag 58

5 Randvoorwaarden voor nieuw beleid 60

- 5.1 Werken met speelruimtenormen 60
  - 5.1.1 Uitgangspunten bij de normstelling 60
  - 5.1.2 Voorbeelden van normen 61
  - 5.1.3 Normen zijn betrekkelijk 63
- 5.2 Het Attractiebesluit 63
  - 5.2.1 Veiligheid 64
  - 5.2.2 Aansprakelijkheid 65

- 5.3 Ruimte en milieu 66
  - 5.3.1 Bestemmingsplan 66
  - 5.3.2 Milieu 67
- 5.4 Financiële randvoorwaarden 67
  - 5.4.1 Ontwerp en inrichting 68
  - 5.4.2 Investeringskosten 68
  - 5.4.3 Exploitatiekosten 70
  - 5.4.4 Financiering door gemeentelijke diensten 70
  - 5.4.5 Financiering door projectontwikkelaars en corporaties 70
  - 5.4.6 Andere bronnen van financiering 71
- 5.5 Aan de slag 73

6 Participatie 74

- 6.1 De opzet van een participatietraject 74
  - 6.1.1 Het doel van participatie 74
  - 6.1.2 Het niveau van participatie 76
  - 6.1.3 Grenzen aan participatie 76
  - 6.1.4 Het belang van de juiste timing 77
- 6.2 Wie worden er bij betrokken? 77
  - 6.2.1 Volwassenen 78
  - 6.2.2 Kinderen (tot 12 jaar) 80
  - 6.2.3 Jongeren (12 tot 18 jaar) 81
- 6.3 Aan de slag 83

7 Bespeelbare openbare ruimte 84

- 7.1 Buitenspeelruimte in bestaande wijken 84
  - 7.1.1 Vooroorlogse woonwijken 84
  - 7.1.2 Naoorlogse hoogbouw 84
  - 7.1.3 Woonerven en hofjes 84
  - 7.1.4 Woonwijken van de jaren '80 85
  - 7.1.5 De nieuwste uitbreidingswijken 85
- 7.2 Buitenspeelruimte bij locatieontwikkeling 85
- 7.3 Stedenbouwkundige tips voor een bespeelbare wijk 87

7.4 Inrichtingseisen voor een bespeelbare wijk 90

7.4.1 Verkeer 90

7.4.2 Kinderroutes 91

7.4.3 Speelgroen 92

7.4.4 Speelwater 95

7.4.5 Honden 95

7.5 Aan de slag 96

8 Formele speelplekken 98

8.1 De juiste locatie 98

8.2 Maximale speelwaarde 98

8.3 Spelen voor alle leeftijden 99

8.4 Kinderen met een functiebeperking 101

8.5 Aanleg en inrichting 103

8.5.1 Ondergronden 104

8.5.2 Natuurlijke elementen 104

8.5.3 Afscheidingen 105

8.6 Onderhoud en beheer 106

8.7 Aan de slag 108

9 Meervoudig ruimtegebruik 109

9.1 Schoolpleinen bij basisscholen 109

9.2 Kinderopvang 110

9.3 Kerkspeelplein 111

9.4 Sportvelden 111

9.5 Tijdelijke locaties 112

9.6 Kunstwerken 113

9.7 Aan de slag 114

Verder lezen 117

Geraadpleegde literatuur 119

Register 121

Fotoverantwoording 124

Voorwoord

Buitenspelen is een 'must' voor kinderen en jongeren. Het is belangrijk voor veel facetten van hun jonge leven. Zo is er een relatie tussen buitenspelen en een gezonde fysieke en mentale ontwikkeling. Er is ook een relatie met integratie en participatie. Een goede ruimtelijke ordening voorziet dan ook in voldoende ruimte voor de jeugd.

Het kabinet heeft veel aandacht voor de jeugd. Zo wordt in het kader van het interdepartementale samenwerkingsverband 'Operatie Jong' veel aandacht besteed aan de structuur en sturing van het jeugdbeleid. Daarnaast zijn er activiteiten op poten gezet die moeten leiden tot meer ruimte voor de jeugd in de openbare ruimte, om daarmee ook de leefbaarheid in de steden te verbeteren. Beide thema's, buitenspeelruimte voor de jeugd en de leefbaarheid van de steden, liggen mij na aan het hart.

Over buitenspeelruimte heb ik in april 2006 een brief naar alle gemeenten gestuurd. In die brief heb ik een richtgetal genoemd van 3 procent van nieuwe uitleglocaties als reservering voor buitenspeelruimte. De feitelijke inrichting

van de openbare ruimte is echter een zaak van gemeenten zelf. Dáár is de expertise van lokale behoeften, knelpunten en mogelijkheden. Waar mogelijk wil ik gemeenten bij de invulling van dit beleid ondersteunen.

Het is me dan ook een genoegen om u hierbij het *Handboek Speelruimtebeleid* aan te bieden. Dit handboek is opgesteld door het netwerk Child Friendly Cities in samenwerking met VROM. Het moet gemeenten ondersteunen bij de ontwikkeling van een integraal speelruimtebeleid. Gemeenten die zo'n beleid nog niet hebben, vinden de bouwstenen om speelruimtebeleid te ontwikkelen. Gemeenten die al wel een speelruimtebeleid hebben, vinden hier voldoende tips, trucs en voorbeelden om het te vervolmaken.

Dit boek is niet bedoeld om in de kast te zetten. U wordt als lezer en beleidsmaker van harte uitgenodigd om regelmatig met het boek 'te spelen' en het toe te passen bij het maken van speelruimtebeleid.

Ik wens u daarbij veel succes en speelplezier toe.

Sybilla M. Dekker

Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Inleiding

Spelen is groot worden

Vraag een willekeurige volwassene naar jeugdherinneringen en er komen spannende verhalen over slootje springen, hutten bouwen en boompje wisselen. Spelen is groot worden. Vooral buitenspelen. Tegenwoordig lijkt dat veel minder vanzelfsprekend. De buitenruimte is vaak compact bebouwd, staat vol geparkeerde auto's, is armetierig ingericht of is sociaal onveilig. Als kinderen buiten spelen, zijn er vaak anderen die zich eraan storen. Steeds vaker blijven kinderen binnen.

Dit handboek

Kinderen en jongeren mogen er zijn. Maar het plannen, inrichten en beheren van de woonomgeving, zodanig dat er kwalitatief en kwantitatief voldoende buitenspeelruimte is, is lang niet vanzelfsprekend. Vanuit dat gegeven heeft het Netwerk Child Friendly Cities het *Handboek Speelruimtebeleid* gemaakt dat nu voor u ligt. Dit handboek is bestemd voor lokale beleidsontwikkelaars, adviseurs en plannenmakers op het gebied van (speel)ruimte voor de jeugd en helpt hen om actief invulling te geven aan een gestructureerd gemeentelijk speelruimtebeleid. In het handboek komt het totale proces van het ontwikkelen, uitvoeren en beheren van speelruimte als onderdeel van de openbare ruimte aan de orde. De nadruk ligt op de integrale samenwerking, tussen verschillende beleidsterreinen op lokaal niveau, zoals ruimtelijke ordening en welzijn.

Dit boek is geen blauwdruk, wet of richtlijn.

Dat kan ook niet, want iedere situatie vraagt om maatwerk. Het is meer bedoeld als bundeling van praktijkervaringen, geënt op de beleidspraktijk bij gemeenten. Hierdoor is het mogelijk te leren van andere gemeenten en valkuilen te vermijden.

Participanten

Met dit *Handboek Speelruimtebeleid* is er een opvolger van het handboek dat de NUSO en het Nationaal Jeugd Fonds Jantje Beton in 1999 uitbrachten onder de titel *24 stappen op weg naar kwaliteit in speelruimtebeleid*. Deze uitgave is in 2003 geëvalueerd. Daaruit bleek dat er behoefte was aan een nieuwe versie, met actuele, ondersteunende en inspirerende informatie.

Jantje Beton en NUSO hebben daarop gezocht naar samenwerkingspartners om in breder verband een nieuw handboek uit te geven. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Beroepsvereniging Nederlandse Stedenbouwkundigen en Planologen (BNSP) hebben zich bij dit initiatief aangesloten. In het kader van 'Operatie Jong' is ook het ministerie van VROM lid geworden van de redactie. Het ministerie heeft ook gezorgd voor de financiering. En zo kon het nieuwe handboek vanuit een zeer brede samenwerking worden uitgegeven.

Totstandkoming

De inhoud van het handboek is tot stand geko-

men door een kritische evaluatie van het handboek uit 1999. Er is onderzoek gedaan naar ervaringen, er zijn trendrapporten bestudeerd, er zijn interviews afgenomen bij tientallen betrokkenen en een breed samengestelde klankbordgroep van gemeenteambtenaren heeft een conceptversie van commentaar voorzien. Het resultaat is een document dat praktisch gericht is, een structuur voor beleid aanreikt, maar vooral ook inspiratie kan geven dankzij de vele voorbeelden en aandachtspunten die bijeen zijn gebracht. In combinatie met dit handboek heeft het Netwerk Child Friendly Cities een bundel uitgebracht met uitgebreide beschrijvingen van tien voorbeeldprojecten: *Kindvriendelijke projecten in de openbare ruimte*.

Leeswijzer

Het *Handboek Speelruimtebeleid* is opgezet in twee delen. Het eerste deel geeft in het kort een toelichting op de beleidscyclus binnen gemeenten. Per stap wordt daarbij verwezen naar de hoofdstukken en paragrafen in deel 2. Dat tweede deel gaat vervolgens in op de beleidsinhoud. Het beschrijft uitgangspunten en een methode om de actuele speelsituatie in kaart te brengen en te vergelijken met wat nodig en wenselijk is. Vervolgens worden de randvoorwaarden voor nieuw beleid aangegeven met een model voor bewonersparticipatie. De laatste drie hoofdstukken van deel 2 gaan in op de concrete mogelijkheden om de speelsituatie in uw gemeente te verbeteren.

Om buiten te kunnen spelen is er voor kinderen en jongeren voldoende ruimte nodig. Die ruimte moet veilig en bereikbaar zijn. De ruimte moet kunnen dienen als ontmoetingsplek en aanleiding geven tot spel. Komen kinderen en jongeren er graag? Het gaat niet alleen om speciaal ingerichte speelplaatsen; het gaat om de hele openbare ruimte.

Meer informatie over alles wat met speelruimtebeleid te maken heeft, is te vinden via de website:
www.childfriendlycities.nl.

Deel 1

Het beleidsproces

Stap 1 Oriëntatie

Voor wie het eerst te maken heeft met speelruimtebeleid is het zinvol om zich eerst een beeld te vormen van het hoe en waarom van buitenspelen. Vervolgens is het belangrijk een overzicht te krijgen van wat er binnen de gemeente al op het gebied van speelruimtebeleid bestaat. Welke personen, afdelingen, gemeentelijke diensten en instellingen zijn bij speelruimte en speelruimtebeleid betrokken?

Wat zijn de redenen om speelruimtebeleid te gaan formuleren, of bestaand beleid te actualiseren?

Om te beginnen is een bestuurlijke opdracht nodig om in een gemeente speelruimtebeleid op te zetten. Vervolgens kunnen er allerlei andere motieven zijn om beleid te formuleren. Hoofdstuk 1 van deze handleiding geeft mogelijke argumenten voor speelruimtebeleid.

Hoe ziet het speelveld er uit?

Welke interne en externe partijen zijn bij buitenspeelruimte en speelruimtebeleid betrokken? Welke positie nemen zij in en welke bijdrage kunnen zij leveren? In hoofdstuk 2 is een overzicht van mogelijke betrokkenen binnen en buiten de gemeente gepresenteerd. Dit hoofdstuk eindigt met een krachtenveldanalyse.

Mogelijkheden voor een integrale aanpak

Speelruimtebeleid heeft zowel een sociale als een fysieke component. Dat betekent dat er bij de totstandkoming en uitvoering van een beleidsplan veel aandacht moet zijn voor

samenwerking en afstemming tussen verschillende gemeentelijke beleidssectoren en tussen de gemeente en diverse organisaties. Het gaat om structureel overleg over de visie op speelruimte, afstemming van beleidsprogramma's en samenwerking bij de uitvoering van beleid.

Wat zijn de financiële randvoorwaarden en mogelijkheden?

Nieuw beleid hoeft niet altijd geld te kosten. Het kan ook veel geld besparen. Door de mogelijke betrokkenheid van alle partijen binnen en buiten het gemeentelijke apparaat in kaart te brengen, is het mogelijk meerdere potentiële kostendragers te benoemen. Door hier al bij de start van het beleidstraject aan te werken, wordt het draagvlak voor het beleid verbreed. Zowel inhoudelijk als financieel. In paragraaf 5.4 worden de financiële randvoorwaarden uitgewerkt.

Het resultaat van deze stap

Deze stap begint met een bestuurlijke opdracht en eindigt met een inzicht in een mogelijke aanpak. De noodzaak, mogelijkheden en prioriteiten van een (nieuw of herzien) speelruimtebeleidsplan worden in kaart gebracht. In deze fase kan een (voorlopige) interdisciplinaire werk- of projectgroep worden samengesteld die een plan van aanpak maakt. Een krachtenveldanalyse laat zien wie en wat van invloed is of kan zijn op het beleid. Die analyse geeft ook inzicht in mogelijkheden voor financiële dekking, reeds bekende kansen en bedreigingen.

Stap 2 Inventarisatie

Om goed speelruimtebeleid te maken, heeft de gemeente informatie nodig. Het gaat in deze fase vooral om het verzamelen van feiten over en ervaringen met de bestaande speelsituatie en het scherp krijgen van problemen en kansen.

Liever eerst visievorming?

De fasen van inventarisatie (stap 2) en visievorming (stap 3) kunnen ook in omgekeerde volgorde of tegelijkertijd worden uitgevoerd. Beginnen met visievorming kan tot voordeel hebben, dat er meer innovatieve oplossingen aan het licht komen. De inventarisatie kan daar vervolgens aan worden gespiegeld. In deze handleiding beginnen we met een inventarisatie, zodat de fase van visievorming direct kan worden gericht op het vinden van oplossingen voor geconstateerde tekortkomingen. Deze handreiking vormt geen kookrecept met slechts één uitkomst en is geen blauwdruk voor een beleidsnota.

Hoe ziet de speelsituatie in de gemeente er uit?

Op basis van een analyse van de huidige speelsituatie wordt een beslissing genomen over ver-

dere acties. Per wijk wordt vervolgens gedetailleerder onderzoek uitgevoerd naar de fysieke en sociale speelomgeving en naar de specifieke speelbehoeften. Door vraag en aanbod met elkaar te vergelijken komen knelpunten aan het licht. In hoofdstuk 4 is hiervoor een analysemodel uitgewerkt.

Welke randvoorwaarden moeten aan nieuw beleid worden gesteld?

De gemeente kan algemeen geldende speelruimtenormen vaststellen. Die helpen om de behoeften aan speelruimte te verankeren in planprocessen. Daarnaast zijn er wetten en regels van kracht waaraan bij de aanleg en inrichting van speelruimte moet worden beantwoord. Daarbij zijn milieuregels en het attractiebesluit evenals financiële randvoorwaarden relevant. Een overzicht van de belangrijkste randvoorwaarden staat in hoofdstuk 5.

Het resultaat van deze stap

De uitkomsten van de inventarisatie worden vastgelegd in een analyserapport. Dit rapport dient als basis voor het bepalen van prioriteiten.

Stap 3 Visievorming

Een heldere gemeentelijke visie op openbare speelruimte dient als ijkpunt voor vervolgstappen. In deze visie legt het gemeentebestuur vast welke eisen er aan buitenspeelruimte worden gesteld en hoe de speelsituatie wordt verbeterd.

Visie op inhoud

In de visie wordt iets gezegd over het belang van speelruimte en de positie van kinderen en jongeren in de openbare ruimte. Wat is de relatie tussen speelruimtebeleid en andere gemeentelijke beleidsterreinen? Uit de visie op de inhoud volgt een conclusie over de wenselijkheid van bespeelbaarheid van de woonomgeving en over de betekenis van formele speelplekken. De inventarisatie (stap 2) geeft hiervoor de belangrijkste input.

Visie op de doelgroepen van het beleid

Voor welke doelgroepen wordt het speelruimtebeleid ontwikkeld? Aan welke vormen van speelruimte hebben de verschillende doelgroepen behoefte?

Visie op werkwijze

Hoe wil de gemeente het speelruimtebeleid inbedden? Waar komt de coördinatie te liggen, welke afdelingen, sectoren en diensten zijn betrokken? Welke externe partijen krijgen welke rol? En hoe wordt een en ander georganiseerd? De oriëntatie (stap 1) biedt hiervoor de input.

Visie op bewonersparticipatie

Buitenspeelruimte bepaalt in hoge mate de kwaliteit van de leefomgeving. Het is daarom belangrijk omwonenden (kinderen, jongeren en volwassenen) nauw bij de ontwikkeling van speelruimtebeleid te betrekken. Welke rol krijgen omwonenden? Hoe gaat de gemeente dat organiseren? En wat is de status van bewonersinbreng? Een goed doordacht (en uitgevoerd) participatietraject gedurende alle stappen van het beleidsproces, is van groot belang voor een goed beleid dat kan rekenen op voldoende draagvlak. In hoofdstuk 6 is een mogelijke aanpak van bewonersparticipatie uitgewerkt.

Visie op de uitvoering

Voert de gemeente alle werkzaamheden zelf uit, of gaat zij taken uitbesteden? Opnieuw zijn de personele inzet en financiële haalbaarheid belangrijke randvoorwaarden. Welk tijdspad wordt gevolgd en hoe worden de verschillende werkzaamheden gefaseerd?

Het resultaat van deze stap

De fase van visievorming resulteert in een visiedocument. Het document geeft een onderbouwing van doelstellingen en prioriteiten van het beleid en beschrijft de werkwijze waarmee de doelstellingen kunnen worden bereikt. Het is belangrijk dat het visiedocument op het juiste niveau bestuurlijk wordt vastgesteld omdat het de basis en legitimiteit vormt voor de volgende stappen in het beleidsproces.

Stap 4 Programmabepaling

De onderzoeksresultaten uit stap 2 worden geijkt aan de visie uit stap 3. Op basis hiervan kan de gemeente keuzes maken voor beleidsdoelstellingen. Wat gaat zij aanpakken en in welke volgorde? Welke dienst is verantwoordelijk voor welke onderdelen? Er ontstaat een programma waarmee de visie op speelruimte kan worden gerealiseerd en waarmee de geconstateerde knelpunten kunnen worden opgelost.

Speelruimte in de woonomgeving

Kinderen en jongeren spelen en verblijven overal. Ook gewoon op straat, op pleintjes, in parkjes of in stukken openbaar groen. Hoe kan de speelwaarde van de openbare ruimte worden verhoogd, zodanig dat die past bij de behoefte die er op het niveau van wijken en buurten is? In hoofdstuk 7 worden hiervoor diverse mogelijkheden beschreven.

Aanpak van formele speelplekken

Formele speelplekken zijn plekken die exclusief als speelruimte zijn ingericht. Deze vormen een essentieel onderdeel van de leefomgeving. In sommige wijken is er een tekort aan. In andere wijken is de beschikbare formele speelruimte misschien niet goed ingericht. In hoofdstuk 8 zijn richtlijnen beschreven voor aanleg, inrichting, onderhoud en beheer van formele speelruimte. De belangrijkste wettelijke eisen waaraan speelruimte moet voldoen zijn beschreven in paragraaf 5.2.

Speelruimte en meervoudig ruimtegebruik

Bij de inrichting van (drukke) stedelijke gebieden is meervoudig ruimtegebruik een belangrijke trend. Dat geldt ook voor buitenspeelruimte. In samenwerking met bedrijven en instellingen is het soms mogelijk op bijzondere plekken openbare of semi-openbare speelruimte in te richten. Bekende voorbeelden zijn sportterreinen, schoolpleinen en kerkpleinen. Meer suggesties staan in hoofdstuk 9. Meervoudig ruimtegebruik stelt vaak specifieke eisen aan inrichting, beheer en toezicht.

Verbetering van de sociale speelomgeving

Met speelruimte alleen ben je er nog niet. Naast een goede fysieke infrastructuur is er een goed sociaal netwerk nodig: personen en organisaties die zich inzetten voor een prettig sociaal speelklimaat in hun wijk. Het moet voor kinderen en jongeren veilig en aantrekkelijk zijn om buiten te spelen. Zie hiervoor paragraaf 2.1.

Afspraken over verantwoordelijkheid voor beheer en onderhoud

Beheer en onderhoud zijn van zeer groot belang. Speelruimte die slecht wordt onderhouden is heel snel niet meer toegankelijk of aantrekkelijk voor de jeugd. Aan de andere kant is beheer vanuit een gezamenlijk gevoel van verantwoordelijkheid een kern van buurtbinding. Op verschillende plekken komt dit aspect in dit handboek terug. Ondermeer in hoofdstuk 6 over bewonersparticipatie, in paragraaf 5.2 voor wettelijke eisen ten aanzien van inspecties en in

Zoals in Haarlem

Visie op spelen

Spelen is meer dan vermaak: spelen is een natuurlijk middel voor de ontwikkeling van kinderen en jongeren op fysiek, psychomotorisch en sociaal gebied. Het gaat bij spelen op straat in eerste instantie vooral om ruimte voor spel in relatie tot de inrichting van de directe woon- en leefomgeving, die de fantasie van kinderen en jongeren prikkelt; in tweede instantie gaat het pas om speeltoestellen die in het spel worden gebruikt. Voor de oudere jeugd heeft rondhangen een functie; een functie die ook een claim legt op het gebruik en de inrichting van de openbare ruimte. Bij het plannen en inrichten van speelruimte in de directe woon- en leefomgeving kan sprake zijn van tegenstrijdige belangen. Tussen kinderen en volwassenen, tussen kinderen en jongeren, tussen jongeren en volwassenen en tussen volwassenen onderling. Het Speelruimteplan Haarlem gaat uit van de belangen van de diverse gebruikers.

Zoals in Dordrecht

Speelruimte: 3x beter

De gemeente Dordrecht heeft de speelmogelijkheden in de stad in drie stappen verbeterd.

1. Het op orde brengen van de officiële speelplekken. Ruim € 700.000 is geïnvesteerd in de aanleg van 50 nieuwe speelplekken en de verbetering van 350 bestaande speelplaatsen. Daarmee was de basisvoorziening op orde.
2. Het stimuleren van buitenspelen. De sector welzijn is in samenwerking met buurt- en speeltuinverenigingen begonnen met een activiteitenprogramma in de wijken. Met sportclubs en scholen wordt gesproken over het openstellen van sportvelden en schoolpleinen.
3. Het zodanig inrichten van de gewone openbare ruimte dat er weer ruimte komt voor kinderen. Door multifunctioneel ruimtegebruik probeert de gemeente uitdagende en toch veilige informele speelruimte te creëren.

paragraaf 8.6 voor beheer en onderhoud van formele speelplaatsen.

Het resultaat van deze stap

De fase van programmabepaling resulteert in een compleet plan van aanpak voor de aanleg en/of de verbetering van de speelgelegenheid in een wijk of in de gehele gemeente. Dit program-

ma, inclusief uitvoeringsagenda en financiële dekking, is een adequate uitwerking van het visiedocument van stap 3. Het is opnieuw een goed moment voor politieke besluitvorming. De bestuurlijke vaststelling van het programma maakt dat het beleid een formele status krijgt op grond waarvan vervolgstappen kunnen worden genomen.

Stap 5 Uitvoering

Het programma dat in de vorige stap is vastgelegd, moet nu worden uitgewerkt tot een draaiboek. Wie doet wat en wanneer? Wanneer wordt het benodigde geld geregeld en door wie? Op welke momenten worden vergunningen aangevraagd en afgegeven? Wanneer worden andere partijen bij de uitvoering van het beleid betrokken?

Het speelruimtebeleid verankeren

Als het speelruimtebeleid formeel is vastgelegd, moeten mensen en middelen voor de uitvoering van het beleid worden vrijgemaakt. Vervolgens is het belangrijk relevante onderdelen van het programma op te nemen in ontwikkelingsplannen, bestemmingsplannen en grondexploitaties. Door afspraken hierin vast te leggen wordt aan het speelruimtebeleid een duidelijke prioriteit en positie toegekend waar alle partijen in het krachtenveld rekening mee moeten houden.

Aanvragen van subsidies, fondsen en sponsors

De realisatie van speelruimte kost geld. De gemeente kan er voor kiezen het allemaal zelf te betalen, maar er zijn ook verschillende externe financieringsbronnen mogelijk. Zodra duidelijk is hoeveel de realisatie van het speelruimtebeleid (of van concrete onderdelen ervan) kost, kunnen die externe bronnen worden gezocht of kan worden besloten het beleid bij te stellen. Zie hiervoor paragraaf 5.4.

Bewonersparticipatie

Opnieuw is de betrokkenheid van bewoners (volwassenen, kinderen en jongeren) van groot belang. Door hen bij de feitelijke realisatie van buitenspeelruimte te betrekken, wordt het hún ruimte. Vrijwillige inzet van volwassenen, kinderen en jongeren spaart niet alleen kosten uit; het vormt ook de basis voor een goed onderhouden en beheerde buitenspeelruimte op langere termijn. Zie hiervoor hoofdstuk 6.

Zelf doen of uitbesteden?

De gemeente kan zelf het vastgestelde programma uitvoeren, maar het is natuurlijk ook mogelijk hiervoor externe bureaus in te schakelen. Beide opties hebben voor- en nadelen. Zie hiervoor hoofdstuk 2.

Het resultaat van deze stap

Deze processtap resulteert in een draaiboek voor de uitvoering van het speelruimtebeleid. Compleet met een overzicht van prioriteiten, activiteiten, actoren, financieringsbronnen en verdeling van taken en verantwoordelijkheden. Door het draaiboek uit te voeren, wordt het speelruimtebeleid werkelijkheid. Uiteraard zullen zich tijdens de uitvoering onverwachte zaken voordoen. De waarde van het draaiboek is, dat daarop kan worden ingespeeld zonder de rode draad uit het oog te verliezen.

Stap 6 Beheer en onderhoud

Goed beheer is minstens zo belangrijk als de aanleg en inrichting. Een fantastische speelplek die vervuult en verloedert, heeft op den duur weinig speelwaarde. Daarentegen vormt een eenvoudige, maar goed onderhouden en met liefde beheerde speelplek het middelpunt van de buurt.

Technisch beheer en onderhoud

De speelomgeving en speeltoestellen moeten uiteraard in technische zin in goede conditie blijven. Er zijn wettelijke regels waar de beheerder zich aan moet houden. Wekelijks, maandelijks en jaarlijks moeten er inspecties worden uitgevoerd en zodra er mankementen zijn, moeten die worden verholpen. Zie hiervoor paragraaf 5.2.

Sociaal beheer

De speelomgeving moet sociaal veilig zijn. De groepen waarvoor de speelruimte is bedoeld, moeten er prettig en veilig kunnen spelen, zonder verdrongen of verjaagd te worden. Ouders moeten kinderen hier met een gerust hart zelfstandig kunnen laten spelen. Buurtouders, jeugdwerkers of vrijwilligers van een speeltuinvereniging kunnen helpen om de speelomgeving in sociaal opzicht te beheren. Het belang van de sociale speelomgeving is toegelicht in paragraaf 2.1 en 4.3.

Financieel beheer

De inrichting en het beheer van speelruimte vragen om een structureel budget. Is er geen structurele financiering, dan blijft het bij ad-hocmaatregelen met weinig toekomstwaarde. Er moet ook budget zijn voor de cyclus van onderhoud en vervanging. Zie hiervoor paragraaf 5.4.

Evaluatie

Een onderdeel van iedere beleidscyclus is onderzoek naar gebruik en ervaringen van de gebruikers en beheerders. Zie hiervoor paragraaf 4.4. De resultaten van dit onderzoek kunnen aanleiding vormen om het beleid (opnieuw) bij te stellen.

Het resultaat van deze stap

Uiteindelijk moet deze laatste stap een prettige en bespeelbare woonomgeving, goed functionerende formele speelplekken en een stevig sociaal netwerk opleveren. De leefbaarheid van de hele woonomgeving krijgt hierdoor een positieve impuls. Door regelmatig te evalueren blijven beleid en uitvoering actueel en wordt hetgeen gerealiseerd is, in stand gehouden en zo nodig verbeterd.

Deel 2

De beleidsinhoud

1 Buitenspeelruimte is leefruimte

Kinderen en jongeren moeten vrij en zelfstandig van de openbare ruimte gebruik kunnen maken. Dat is essentieel voor hun persoonlijke ontwikkeling. Kinderen en jongeren mogen er zijn. Ze behoren tot het natuurlijke straatleven. Vrij en zelfstandig gebruik maken van de openbare ruimte heeft te maken met bespeelbare ruimte, veilige routes tussen huis en voorzieningen en voorzieningen die aansluiten bij de verwachtingen en leefwereld van kinderen en jongeren. Het heeft ook te maken met ruimte in sociale zin. Voelen kinderen en jongeren zich welkom? Voelen zij zich veilig? In de praktijk staan de kwaliteit en de kwantiteit van de buitenspeelruimte vaak onder druk. Hoe intensiever de stedelijke ruimte wordt ingericht, hoe meer de buitenspeelruimte in het gedrang komt. In dit hoofdstuk zetten we de belangrijkste argumenten voor een krachtig speelruimtebeleid op een rij.

1.1 Waarom buitenspelen?

De buitenruimte is een essentieel deel van de leefwereld van kinderen en jongeren. Buiten komen ze andere hindernissen, uitdagingen en verrassingen tegen dan binnen en moeten ze reageren op onverwachte situaties. Buiten komen ze leeftijdgenoten tegen. Buitenspelen geeft kinderen en jongeren voortdurend prikkels waardoor ze zich fysiek, sociaal-emotioneel en verstandelijk sterk ontwikkelen¹.

Lichamelijke ontwikkeling

Veel en afwisselend bewegen is belangrijk voor een goede gezondheid. In de praktijk blijkt dat niet meer dan 3 procent van de kinderen tussen

zes en elf jaar in grote steden voldoende beweegt. Van de meisjes is 33 procent en van de jongens is 26 procent te dik. Dat heeft voor een belangrijk deel te maken met de inrichting van de wijk waarin kinderen wonen².

Voor de jeugd tot 18 jaar geldt één uur bewegen per dag als minimum. Buiten kunnen kinderen meer en beter bewegen dan binnen. Een dagelijkse portie buitenlucht leidt bovendien tot minder gevoeligheid voor allergieën en astma.

Motorische ontwikkeling

Buiten hebben kinderen en jongeren een grote variatie aan bewegingsmogelijkheden. Spelenderwijs trainen zij daardoor zowel hun grove als hun fijne motoriek. Ze kunnen bewegingen naar eigen inzicht variëren en daarbij de lat steeds iets hoger leggen.

Zintuiglijke ontwikkeling

Buiten worden de zintuigen op veel verschillende manieren geprikkeld. Buitenspelen is daardoor bevorderlijk voor de ontwikkeling van tactiele vaardigheden, reuk en gehoor. Buitenspelende kinderen en jongeren krijgen een beter begrip van de eigenschappen van hun materiële omgeving en van de mogelijkheden om deze te beïnvloeden.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Buiten zijn kinderen en jongeren meer op zich-

¹ Netwerkdokument Platform Ruimte voor de Jeugd (2005)

² Een onderzoek onder twaalfhonderd kinderen in tien stadswijken, TNO (2005)

zelf aangewezen dan binnen. In het samenspel met andere (onbekende) kinderen en volwassenen leren ze zelfstandig communiceren, conflicten oplossen en onderhandelen. De aanwezigheid van leeftijdgenoten is vaak de belangrijkste reden om ergens te spelen.

Cognitieve ontwikkeling

Buitenspelen bevordert probleemoplossend gedrag en logisch denken. Contact met andere kinderen, jongeren en volwassenen stimuleert de taal- en betekenisverwerking. Kinderen en

jongeren doen nieuwe ervaringen op en leren die te benoemen.

Ontwikkeling van ruimtelijk inzicht

Kinderen en jongeren die zelfstandig buitenspelen, leren de weg te vinden. Zij ontwikkelen een sterk oriëntatievermogen en leren afstanden schatten. Ze verwerven inzicht in het gedrag van weggebruikers en leren verkeerssituaties taxeren. Door buiten te spelen leren kinderen plekken waarderen en er eigen herkenningspunten aan te geven.

Met aandacht voor de jeugd valt geld te verdienen. Door te investeren in de voorkant (voordat jonge mensen problemen hebben) in plaats van de achterkant (als de problemen eenmaal volop aanwezig zijn) wordt het leven voor jonge en oudere burgers een stuk prettiger.

1.2 Waarom buitenspeelruimte?

Een bespeelbare buitenruimte die voor kinderen en jongeren veilig en prettig is, is goed voor iedereen. Ook voor de ouders. En ook voor andere kwetsbare groepen, zoals ouderen. Het maakt een buurt sterk en betrokken, en daardoor aantrekkelijk en waardevol.

Verhoging woongenot

De drie meest genoemde kenmerken van een aantrekkelijke woonwijk zijn groen, verkeersveiligheid en buitenspeelruimte³. Bewoners die naar hun zin wonen, zijn minder snel geneigd te verhuizen. Ontbreekt de buitenspeelruimte, dan ervaren volwassenen vaak overlast door jongeren. Oudere kinderen verdringen jongere kinderen. In een buurt met voldoende aantrekkelijke buitenspeelruimte, is de buurtcohesie vaak sterker⁴. Kinderen en jongeren bouwen een band op met hun buurt en buurtgenoten en voelen zich daardoor meer verantwoordelijk. Contact tussen volwassenen komt vaak via kinderen en jongeren tot stand. En een sterk sociaal netwerk maakt de hele buurt vitaal en gewild.

Schoon, heel en veilig

Verveling en een gebrek aan mogelijkheden om invulling te geven aan bespeelbare buitenruimte, zijn vaak de oorzaak van vervuiling en vandalisme. Ten koste van ergernis en geld. Waar voldoende buitenruimte is voor spel, sport en

ontmoeting, voelen kinderen en jongeren zich meer verantwoordelijk voor de ruimte. Waar zij kunnen spelen in een natuurrijke omgeving, ontwikkelen zij een gevoel van verbondenheid en verantwoordelijkheid voor de natuur⁵.

Waarde onroerend goed

Grotere waardering van bewoners voor hun woonomgeving kan leiden tot waardeestijging van onroerend goed. En andersom: als kinderen en jongeren niet buiten kunnen spelen omdat het te gevaarlijk of te vol is, trekken gezinnen weg. En dat zijn altijd de gezinnen die het zich financieel kunnen veroorloven. Dan kan een buurt in een neerwaartse spiraal komen. Huiszoekers kijken vaak eerst naar de kwaliteit van de buurt en pas dan naar de woning zelf. Een locatie waar kinderen en jongeren vrij buiten kunnen spelen, waar zij geen overlast veroorzaken, maar gezelligheid brengen, is daardoor meer in trek.

1.3 Waarom speelruimtebeleid?

De gemeente draagt zorg voor de belangen van al haar bewoners, dus ook voor die van kinderen en jongeren. Toch staat in vrijwel elke gemeente de speelruimte onder druk. Het gaat niet alleen om de vierkante meters waar in steden vaak om wordt gevochten; het gaat ook om de kwaliteit. In veel plaatsen waar ruimte genoeg is, is er voor kinderen en jongeren toch te weinig buitenspeelruimte die toegankelijk, sociaal veilig en uitdagend is. De gemeente beheert de openbare ruimte en moet daarom

3 ANWB, VROM (2004)

4 Lia Karsten (2001)

5 Both (2004)

ook de regie houden als het gaat om buitenspeelruimte. Een goede beleidsmatige onderbouwing van het belang van buitenspeelruimte helpt om tegenwicht te bieden tegen concurrerende belangen.

Reageren op actuele ontwikkelingen

Er doen zich regelmatig ontwikkelingen voor, waarop de gemeente met een aangescherpt speelruimtebeleid kan reageren. Bijvoorbeeld de toename van overgewicht bij kinderen. Of spanningen tussen jeugdige en volwassen buurtbewoners. Als jongeren overlast veroorzaken is dat soms terug te voeren op een gebrek aan buitenspeelruimte. Kinderen verliezen het contact met de natuur. Veel gemeenten hebben een zogeheten Jeugdmonitor waarin allerlei kwalitatieve en kwantitatieve gegevens systematisch worden bijgehouden. Sommige van die gegevens kunnen argumenten vormen voor een aangescherpt speelruimtebeleid.

Aanhaken bij gepland beleid

Gemeenten ontwikkelen voortdurend ruimtelijke plannen die kansen bieden om meer buitenspeelruimte te realiseren. Met een goed speelruimtebeleid kan alert op die kansen worden ingesprongen. Zo bieden projecten in het kader van Duurzaam Veilig vaak aanknopingspunten om tegelijk het speelroutenetwerk in de wijk te versterken. Ook stedelijke vernieuwing in naoorlogse wijken biedt volop kansen om de buitenspeelruimte op peil te brengen. In nieuwbouwwijken is een helder en concreet speelruimtebe-

leid nodig om ervoor te zorgen dat speelruimte vanaf de planfase wordt meegenomen.

Er is nog geen speelruimtebeleid

Sommige gemeenten werken niet vanuit een vastgesteld beleid, maar reageren op signalen vanuit de bevolking. De kosten van buitenspeelruimte en de belangen van de jeugd worden dan iedere keer afgewogen tegen de belangen van verkeer of woningbouw. Dit leidt tot versnipperde en vaak kostbare oplossingen die niet eens duurzaam zijn. Een speelruimtebeleid biedt de zekerheid dat buitenspeelruimte een structurele plek krijgt in het gemeentebeleid.

Het huidige speelruimtebeleid schiet tekort

Veel gemeenten hebben wel een speelruimtebeleid, maar ontoereikend. Soms is het beleid beperkt tot het regelen van de veiligheid van speeltoestellen. Dit leidt regelmatig tot sluiting en afbraak van speelplekken, zonder dat hiervoor iets in de plaats komt. Bewoners klagen over slecht onderhoud en de geplande aanleg van speelplekken voor oudere jeugd stuit op verzet van omwonenden. Soms is het speelruimtebeleid verouderd en sluit het aanbod niet meer aan bij de samenstelling van de bevolking. De gemeente heeft een samenhangende visie op speelruimte nodig om met dit soort vraagstukken goed om te gaan.

1.4 De verankering van het beleid

In veel gemeenten is het speelruimtebeleid verworden tot speelvoorzieningenbeleid. Daarbij

Een goed speelruimtebeleid lijkt in eerste instantie altijd geld te kosten. Maar bij gebrek aan beleid wordt geld verspild. Op den duur levert het economische voordelen op. Het goed in beeld krijgen van kosten en baten, vergt lenigheid. De kosten komen uit het budget van de ene dienst, terwijl de baten ergens anders zichtbaar worden. Veel kosten worden nu gemaakt, terwijl de baten pas in de loop van jaren zichtbaar worden.

gaat het om het plannen en inrichten van openbare speelvoorzieningen en speeltuinen. Alhoewel dit een goede gelegenheid biedt om het feitelijk functioneren van formele en informele speelruimte en de behoefte aan speelruimte goed te onderzoeken, vindt een dergelijke inventarisatie niet altijd plaats. Buitenspeelruimtebeleid gaat een stap verder. Daarbij gaat het om het plannen en inrichten van alle soorten speelruimte en om de bespeelbaarheid van de openbare ruimte. Het ontwikkelen en vastleggen van speelruimtebeleid strekt zich uit tot de terreinen van meerdere sectoren, afdelingen en portefeuillehouders. Een goede verankering van het beleid is daarom van belang om continuïteit te kunnen bereiken.

Een bestuurlijke opdracht is nodig om met de voorbereiding van speelruimtebeleid aan de slag te gaan. Informatie, tijd en menskracht van meerdere afdelingen en personen is nodig om het beleid in de steigers te zetten en om die

inzet te kunnen mobiliseren. Zo'n opdracht kan voortkomen uit het collegeprogramma, een verzoek van de raad of wensen van inwoners. Het kan ook de spin-off zijn van andere ontwikkelingen op het gebied van ruimtegebruik of jeugd-beleid.

Als een traject wordt ingezet, leidt dit op een zeker moment tot een visie op de doelstellingen, prioriteiten en werkwijze. Die visie is uiteraard gerelateerd aan actuele problemen en kansen die zich voordoen. Het is belangrijk dat zowel raad als college deze visie onderschrijven. Pas daarna is het mogelijk het voorgenomen beleid verder uit te werken tot een beleidsprogramma met een financiële dekking. Wanneer dit programma door het college wordt vastgesteld, krijgt het beleid een formele status en is er een basis op grond waarvan vervolgstappen kunnen worden opgenomen in bestemmingsplannen en investeringsprogramma's.

In 2004 hebben de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en Jantje Beton het initiatief genomen om het Netwerk Child Friendly Cities op te zetten. Dit netwerk is een platform van gemeentebestuurders, gemeenteambtenaren en andere geïnteresseerden voor het ontwikkelen en ondersteunen van innovatief jeugdbeleid. Als eerste thema is gekozen voor 'jeugd en openbare ruimte'. Deelname aan het netwerk biedt gemeenten de gelegenheid om inspiratie op te doen en kennis, ervaringen en voorbeelden uit te wisselen. Meer weten? Kijk op www.childfriendlycities.nl

Zoals in Haarlem

Stevig verankerd

Bij de ontwikkeling en vaststelling van speelruimtebeleid in de gemeente Haarlem zijn zeven momenten geweest waarop het beleid met formele documenten is bekrachtigd.

Wat	Wie
1 Visie op spelen	Gemeenteraad: kaderstellend document
2 Inventarisatie formele en informele speelvoorzieningen	College van B&W (mandaat)
3 Ontwerp stedelijk speelweefsel	Gemeenteraad
4 Uitvoeringsplan speelweefsel gekoppeld aan financieel kader	Gemeenteraad
5 Binnen ontwikkelingsgebieden en/of herstructurering verankeren in stedenbouwkundige structuurplannen, (deel)gebiedsvisies, uitwerkingsplannen, ruimtelijke/functionele programma's van eisen	Gemeenteraad: kaderstellende documenten
6 Juridische verankering binnen bestemmingsplannen	Gemeenteraad / provincie
7 Eisen voor het ontwerp, inrichting en onderhoud & beheer gemeentebreed vastleggen in het Algemeen Programma van Eisen voor de openbare ruimte	Gemeenteraad (kaderstellend document)

1.5 Aan de slag

- Bedenk dat de buitenruimte voor een belangrijk deel de leefwereld vormt van de jeugd. Kinderen en jongeren die vrij buiten kunnen spelen ontwikkelen zich sterker: fysiek, verstandelijk en sociaal-emotioneel.
- Kinderen spelen overal. Zorg daarom voor een kindvriendelijke woonomgeving. Niet alleen

specifieke speelplekken, maar ook een openbare ruimte waar zij mogen zijn en zich thuis voelen. Kinderen en jongeren vragen om ruimte voor spel, ontmoeting en sport.

- Bedenk dat een bespeelbare woonomgeving vaak niet alleen goed is voor kinderen en jongeren, maar voor de hele buurt. Via de kinderen leggen ouders contacten. Dit kan de sociale veiligheid en leefbaarheid in de buurt ten goede komen. Een buurt waar kinderen en jongeren buiten kunnen zijn, zonder overlast te veroorzaken, is bij bewoners in trek.
- Zorg voor een goede beleidsmatige onderbouwing van het belang van buitenspeelruimte. Dat helpt om tegenwicht te bieden aan concurrerende belangen. Goed beleid biedt handvatten om buitenspeelruimte een structurele

plek te geven binnen andere afdelingen en sectoren.

- Speelruimtebeleid verlangt een integrale benadering. Een breed bestuurlijk draagvlak is daarom belangrijk voor succes. Zorg dat de ontwikkeling van het beleid op geëigende momenten politiek en bestuurlijk wordt verankerd.
- De gemeente beheert de openbare ruimte. Houd daarom ook de regie over de kwaliteit en de kwantiteit van de buitenspeelruimte.
- Zorg voor verankering van het beleid. Zorg ervoor dat visie en uitwerkingen, voorzien van een financiële onderbouwing, op het juiste ambtelijke en/of bestuurlijke niveau worden vastgesteld.

2 Wie zijn er bij speelruimtebeleid betrokken?

Veel instellingen, bedrijven en gemeentelijke diensten zijn bij speelruimte en speelruimtebeleid betrokken. Al die actoren hebben specifieke belangen en mogelijkheden. Een analyse van het netwerk van potentiële partners en van relevante initiatieven geeft een overzicht van het speelveld. Het is in feite de eerste stap in het creëren van draagvlak binnen en buiten de gemeentelijke organisatie. In dit hoofdstuk bespreken we achtereenvolgens de betrokkenheid van de sociale speelomgeving, de mogelijke inbreng van instellingen en bedrijven en de betrokkenheid van de diensten binnen de gemeente zelf.

2.1 De sociale speelomgeving

Speelruimte zonder meer is niet genoeg. Even belangrijk is de sociale speelomgeving: het netwerk van personen en organisaties rondom de speelruimte. Dat sociale netwerk is van groot belang voor een prettig speelklimaat in de wijk.

Voorals er in een buurt spanningen zijn tussen groepen (jongens/meisjes, kinderen/jongeren, allochtoon/autochtoon) of als de leefbaarheid onder druk staat. Vaak werkt het ook andersom. De ervaring met vrijwilligers in speeltuinen laat zien dat het werken aan toezicht de cohesie en de leefbaarheid van een buurt ten goede komen. Door activiteiten onder toezicht te organiseren en herkenbaar aanwezig te zijn in de wijk, kunnen kinderen en jongeren veilig buitenspelen.

In rustige wijken met een stabiele bevolking en een goede onderlinge verstandhouding, kan dit sociale netwerk grotendeels bestaan uit de bewoners. In oudere wijken komt de (jongere) jeugd soms dusdanig in de verdrukking, dat versterking nodig is met professionals en goed opgeleide vrijwilligers.

Het sociale netwerk vormt een onmisbaar onderdeel van gemeentelijk speelruimtebeleid.

Zoals in Schiedam

Sociaal architect

De gemeente Schiedam heeft voor de ontwikkeling van de wijk Schieveste een sociaal architect aangesteld. Deze maakt plannen voor de formele sociale infrastructuur van de wijk (het voorzieningenaanbod) en voor het stimuleren van de informele infrastructuur. Bijvoorbeeld de bouw van een tijdelijk hutendorp op nog braakliggend terrein en de organisatie van open dagen door bouwondernemingen voor toekomstige bewoners.

Zoals in Brielle

Veilige huizen

In de omgeving van Brielle kunnen kinderen die op de fiets naar school gaan, in noodgevallen terecht bij 'veilige huizen'. Deze huizen staan langs drukke schoolroutes en zijn herkenbaar aan een bord. De selectie is streng: het moet gaan om mensen van onbesproken gedrag die vrijwel altijd thuis zijn. De veilige huizen zijn gepresenteerd in de plaatselijke pers en op de middelbare scholen in de omgeving. Het project is een initiatief van de VVN-afdeling Brielle en wordt uitgevoerd in samenwerking met de politie. Deze aanpak is ook geschikt om de spelende jeugd in woonwijken meer veiligheid te bieden.

2.1.1 Bewoners

Bewoners hebben veel invloed op de sfeer in een wijk. Hoe meer bewoners het gevoel hebben dat de wijk ook hún wijk is, des te meer zullen zij zich willen inzetten voor leefbaarheid en veiligheid. Buurtouders die de kinderen en jongeren in de buurt kennen, spreken met elkaar een

rooster om toezicht te houden af. In sommige buurten kan een netwerk van buurtouders worden opgezet via verenigingen van eigenaren.

De gemeente kan deze betrokkenheid stimuleren door bewoners een duidelijke plek te geven in het speelruimtebeleid. Zorg voor goede communicatie. Korte lijnen tussen gemeente en

Zoals in 's-Hertogenbosch

Speelstraat

Een straat wordt op een vaste dag in de week (woensdagmiddag of zondag) afgesloten voor verkeer. Auto's parkeren elders. Kinderen kunnen veilig buitenspeelen en volwassen bewoners komen weer met elkaar in contact. Een groep bewoners (straatteam) is verantwoordelijk voor de organisatie. De gemeente biedt faciliteiten zoals informatiemateriaal, vergunningen en materiaal om de straat af te zetten. In 's-Hertogenbosch wordt deze formule al enkele jaren met succes toegepast. Meer informatie op www.speelstraten.nl.

Zoals in Delft

Brede school

Op alle scholen in Delft is een aanbod aan gratis naschoolse activiteiten. Alle kinderen uit de buurt kunnen er gebruik van maken. Kinderen hebben daardoor meer keuze en ze leren andere kinderen kennen. Om de scholen mee te krijgen, heeft de gemeente met hen afgesproken dat de helft van de plaatsen bestemd is voor de eigen leerlingen. Circa vijftig verenigingen en instellingen werken mee aan de programmering. De gemeente stelt geld beschikbaar vanuit budgetten voor sport, onderwijs, cultuur, natuur & milieu en techniek.

bewoners, participatie van bewoners, goed georganiseerd jeugd- en opbouwwerk.

2.1.2 Jeugdvoorzieningen

Jeugdwerk

Het jeugdwerk is een belangrijke schakel in het sociale netwerk van een wijk en is daarbij automatisch partner bij de opzet en uitvoering van een gemeentelijk speelruimtebeleid. Opbouwwerkers, buurtregisseurs en jongerenwerkers kennen veel mensen, weten wat er leeft in een wijk en wie waarmee bezig is. Ze zijn op de hoogte van de knelpunten en de mogelijkheden in de wijk. Ze zijn onmisbaar als informant bij de inventarisatie van de speelruimte in de wijk en als intermediair bij het opzetten en uitvoeren van de bewonersparticipatie in alle fasen.

(Brede) scholen

De meeste scholen hebben een schoolplein. In

goed overleg kan dat buiten de schooltijden worden opengesteld voor kinderen uit de buurt (zie ook paragraaf 9.1). Steeds meer brede scholen bieden ook buitenschoolse opvang. Goede buitenspeelruimte rond buitenschoolse opvang is van groot belang. Deze ruimte kan – onder voorwaarden – worden opengesteld voor alle kinderen. Of andersom: de buitenschoolse opvang kan gebruik maken van openbare speelplekken.

Samen met andere organisaties zetten brede scholen activiteiten op in de sfeer van sport, muziek, handenarbeid en computeren. Hierdoor kunnen veel kinderen kennismaken met activiteiten die ze van huis uit niet kennen. Een goed sport- en spelaanbod van een brede school kan er bijvoorbeeld toe leiden dat allochtone meisjes de kans krijgen om buiten te spelen. Dit alles maakt brede scholen tot interessante partners in het sociale speelnetwerk van een wijk. Scholen kunnen een rol spelen als aanbieder en

als gebruiker van openbare speelruimte en als intermediair bij participatie door kinderen.

Speelverenigingen

Beroepskrachten en speeltuinvrijwilligers doen meer dan alleen de speeltuin beheren. Ze maken van een speeltuin een kinderoase. Kinderen vinden er rust en ruimte om te spelen, met de nodige gezelligheid en aanspraak. Reden genoeg om deze mensen een royale plek te geven in het speelruimtebeleid. Ze zijn gewend met een spelersblik naar de wijk te kijken en kunnen daarvoor helpen bij de analyse van de speelruimte in de wijk en bij de opzet van participatie door kinderen.

Andere initiatiefnemers

In sommige wijken zijn plekken ontstaan die voor kinderen van bijzondere waarde zijn zoals kinderboerderijen, huttenlandjes en schooltuinen. De drijvende krachten zijn doorgaans sterk gemotiveerde vrijwilligers en verenigingen met veel creativiteit en inzet. Zulke initiatieven verdienen steun van de gemeente en dus een plek in het speelruimtebeleid.

Sportclubs

Sportclubs beschikken over buitenruimte en hebben ervaring in het begeleiden van de jeugd bij sport en spel. Anderzijds hebben veel sportverenigingen moeite om leden te werven of vast te houden. Dat biedt twee ingangen tot samenwerking. De clubs kunnen met hun sport de wijk ingaan en de jeugd ermee laten kennismaken.

En ze kunnen sportvelden openstellen voor mensen uit de buurt.

2.1.3 Professionele spelbegeleiding

In dichtbevolkte wijken met veel sociale problemen en weinig speelruimte kan een professionele spelbegeleider hard nodig zijn. Alle grotere steden hebben hier ervaring mee opgedaan. Dergelijke begeleiding heeft vaak een groot en positief effect. De sfeer op een plein wordt beter, er ontstaat saamhorigheid tussen kinderen, jongeren en buurtbewoners en ook kleine kinderen en meisjes durven weer buiten te spelen.

2.2 Bedrijven en instellingen

Ook bedrijven en instellingen die zich niet primair richten op kinderen of jongeren, kunnen toch een ideëel of professioneel belang hebben bij de inrichting van goede buitenspeelruimte. Vanuit dat belang kan de gemeente hen betrekken bij het opzet en uitvoering van het speelruimtebeleid.

Woningcorporaties

Woningcorporaties hebben belang bij een goed sociaal klimaat van een wijk. Vaak zijn corporaties ook eigenaar van delen van de buitenruimte bijvoorbeeld van binnenterreinen van woningblokken. Dit maakt corporaties tot interessante partners: zij kunnen zowel in praktische als financiële zin bijdragen aan de realisatie van betere speelruimte in een wijk.

Zoals in Rotterdam

Thuis Op Straat (TOS)

TOS is een succesvol speel/buurt/beheerproject dat in Rotterdam is ontwikkeld en nu in meerdere gemeenten draait. Een TOS-team (professionele projectleider en medewerkers) organiseert gedurende het hele jaar buitenactiviteiten voor de jeugd, stimuleert onderlinge contacten tussen wijkorganisaties en bewoners en bemiddelt bij problemen. Samen met bewoners en bespelers worden pleinregels opgesteld. TOS betreft zijn medewerkers onder jongeren, oudere buurtbewoners en stagiaires. Vanuit een centraal bureau in Rotterdam verzorgt men de opleiding en supervisie van TOS-teams, waarbij het leren van elkaar centraal staat. TOS werkt met meetbare doelen die zijn opgesteld op basis van een wijkanalyse: 30 procent meer Marokkaanse meiden op straat, 20.000 contacten met kinderen, 45 buitenactiviteiten, etc. Met een elektronisch logboek worden de vorderingen per plein bijgehouden. Meer informatie op www.thuisopstraat.nl.

Projectontwikkelaars

Bij stedelijke vernieuwing en stadsuitbreiding zijn projectontwikkelaars betrokken bij de inrichting van de openbare ruimte. De kwaliteit van de openbare ruimte en van de buitenspeelruimte bepaalt in belangrijke mate de waarde van de woningen. Daarom hebben projectontwikkelaars direct belang bij een goede buitenruimte. De openbare ruimte is echter eigendom van de gemeente. Daarom is het belangrijk in een vroeg stadium concrete afspraken te maken over de betrokkenheid van projectontwikkelaars bij de inrichting van speelruimte. Als die afspraken halverwege de ontwikkeling nog moeten worden gemaakt, ligt er al te veel vast.

Kerken

Kerkbesturen hebben soms goede contacten met bewoners en jongeren in de buurt en kunnen daarmee belangrijke informatie voor het speelruimtebeleid aanleveren.

Rond kerken ligt vaak een zee van ruimte. Met enkele aanpassingen kan deze ruimte vaak bespeelbaar worden gemaakt. Kerkbesturen staan daar steeds meer voor open. Het is een manier om de kerk weer een meer centrale rol in de wijk te geven (zie ook paragraaf 9.3).

Migrantenorganisaties

Via organisaties van migranten komt de gemeente gemakkelijk in contact met bewoners die zij via andere wegen niet of slechts moeizaam bereikt.

Politie

Wijkagenten zijn dagelijks in de wijk, weten veel over de gewone gang van zaken én over de conflicten die er spelen. Bij de inventarisatie van de speelruimte in een wijk is een gesprek met de wijkagent zeer nuttig.

Zoals in Nederland

Liefde en aandacht

Duimdrop, Haagse Hopjes en Toverbal. Onder dergelijke namen staan op tientallen pleinen in Nederland containers met speelgoed, die door een beheerder worden uitgeleend aan de kinderen uit de buurt. Skeelers, fietsen, voetballen, damborden en nog veel meer. Onder strikte voorwaarden, uiteraard. Kinderen moeten na slecht gedrag weer opnieuw krediet opbouwen en kunnen het lenen van speelgoed verdienen. Het effect is enorm: kinderen durven weer buiten te spelen. Op het plein zitten mensen die speelgoed uitlenen. Tenminste, zo lijkt het. In werkelijkheid voegen ze liefde en aandacht aan zo'n plein toe. De pleinconjunctuur leeft op en het wordt een ontmoetingsplek voor ouders. Bewoners krijgen een positiever beeld. Kinderen en jongeren uit verschillende culturen spelen samen. Meer informatie: Steunpunt Jantje Beton Speelpleinen, www.jantjebeton.nl.

Bedrijfsleven

Bedrijven die zich betrokken voelen bij de kwaliteit van de stad of van hun wijk, kunnen worden aangesproken op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. Soms zijn bedrijven in staat om financieel of praktisch bij te dragen aan de aanleg of het onderhoud van speelplekken. Winkeliers doen dat soms vanuit hun belang om klanten langer vast te houden.

Sportverenigingen

Sportverenigingen beheren (veel) buitenruimte. Door goede afspraken te maken over beheer en kosten, is medegebruik soms mogelijk. Buiten de wedstrijdschema's kunnen sportvelden soms gebruikt worden voor ongeorganiseerde sport door jongeren uit de buurt. Vaak is ongeorganiseerde sport een eerste stap naar het lidmaatschap van een vereniging. Daarmee kunnen ook sportverenigingen een belangrijke partner zijn bij de ontwikkeling van speelruimtebeleid.

2.3 De spelers binnen de gemeente

Speelruimtebeleid is bij uitstek integraal. Daardoor hebben veel sectoren binnen de gemeente er direct of indirect mee te maken. Het raakt aan tal van beleidsterreinen en afdelingen. Samenwerking is een voorwaarde om tot een goede en effectieve aanpak van speelruimte te komen.

Jeugdbeleid

Veilige en bespeelbare openbare ruimte heeft een groot positief effect op het welzijn van kinderen en jongeren. In het gemeentelijke jeugdbeleid verdient de inrichting van de woonomgeving en de sociale ondersteuning van buitenspelen door het jeugdwerk dan ook aparte aandacht.

Onderwijs

Buitenspelen stimuleert de ontwikkeling van kinderen en is daarmee een belangrijke onder-

steuning van onderwijs. De gemeente kan scholen stimuleren om schoolpleinen open te stellen voor alle kinderen uit de buurt. In samenwerking met scholen kan de gemeente buitenactiviteiten aanbieden, gericht op natuur en milieu, sport en spel of fietsvaardigheid.

Ouderenbeleid

Net als kinderen brengen ook ouderen veel tijd door in hun directe woonomgeving. Een prettige buitenruimte die veilig en toegankelijk is, is zeker een relevant thema voor het ouderenbeleid.

Gehandicaptenbeleid

Ook kinderen met een functiebeperking moeten kunnen buitenspelen. Het toegankelijk en bespeelbaar maken van speelplekken voor deze groep kan een thema zijn in het beleid. (zie ook paragraaf 8.4)

Gezondheid en milieu

Voldoende buitenspeelruimte levert een preventieve bijdrage aan de gezondheid van kinderen en jongeren. Dit klinkt vaak ook door in het lokale jeugdgezondheidsbeleid. De GGD bevordert buitenspelen in de contacten met scholen, kinderopvang en consultatiebureaus. In adviezen bij locatiekeuze van speelplekken kan de GGD letten op de kwaliteit van de omgeving.

Sport en recreatie

Buitenspeelruimte is de meest laagdrempelige vorm van sportdeelname. Goed speelruimtebeleid heeft een positieve uitstraling op deelname

door de jeugd aan georganiseerde sport en recreatie. Neem daarom in het sport- en recreatiebeleid plannen op voor breedtesport en sportbuurtwerk.

Ruimtelijke ordening

Buitenspeelruimte hoort een vaste plek te hebben in alle plannen voor ruimtelijke ordening. Het gaat om bespeelbare openbare ruimte en om speciale speelplekken. Bij stadsuitbreiding en herstructurering kunnen de eisen ten aanzien van speelruimte worden vastgelegd in het programma van eisen. Een speelruimtetoets garandeert dat er in alle ruimtelijke plannen aandacht voor speelruimte is. Het is belangrijk om tijdig met het grondbedrijf afspraken te maken over grondontwikkeling, de uitgifte van grond en de mogelijkheden voor kostenverevening.

Groen

Speelplekken en groenvoorzieningen overlappen elkaar vaak. Groen is – al dan niet bedoeld – in gebruik als speelplek. Speelvoorzieningen en de routes erheen zijn vaak goed te integreren in de groenstructuur van een wijk. Neem daarom in het groenbeleid de speelwaarde van groen als een vast aandachtspunt mee.

Verkeer

Verkeersveiligheid in woonbuurten is een voorwaarde om buiten te kunnen spelen. Een woonstraat die is ingericht als woonerf kan een prima plek zijn om buiten te spelen. Speelvoorzieningen op wijkniveau hebben alleen zin als deze

voor de jeugd veilig bereikbaar zijn. Neem de bespeelbaarheid van woonstraten en woonwijken daarom op als criterium bij de verkeerskundige (her)inrichting van straten.

Volkshuisvesting, leefbaarheid, integratie

De openbare ruimte is dé plek waar verschillende bevolkingsgroepen elkaar ontmoeten. In projecten voor leefbaarheid en integratie verdient buitenspelen een prominente plek. De gemeente kan woningcorporaties in dit verband aanspreken op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Financiën

Investeringen in speelruimte verdienen zichzelf op de langere termijn terug. Daarom moet er voor speelruimtebeleid een structureel financieringsplan worden gemaakt. Hoe wordt de inrichting van buitenspeelruimte momenteel gefinancierd? Is er een apart budget voor? Of betalen diverse diensten ieder een deel?

2.4 De speelruimteorganisatie

Goede coördinatie en afstemming zijn nodig om te garanderen dat de vele actoren op het juiste moment en het juiste niveau bij het speelruimtebeleid worden betrokken. Het is aan te bevelen een projectgroep op te richten die de samenwerking tussen betrokken actoren realiseert. Deze groep kan zorgen voor goede communicatie met alle relevante interne en externe partners. Zo blijft iedereen betrokken. De leden van de projectgroep ontwikkelen gezamenlijk een speelruimtevisie, werken hun concrete bij-

dragen uit en maken afspraken over verantwoordelijkheden en taakverdeling.

Sommige gemeenten hebben goede ervaringen met een speelruimtecoördinator. Dit is een ambtelijke functionaris met een duidelijke opdracht en een ruim mandaat. De speelruimtecoördinator mag binnen de gemeente overal aanschuiven en meedenken. Hij of zij kan daarvoor de belangen van de verschillende diensten en beleidsvelden op elkaar afstemmen.

Voldoende draagvlak bij relevante gemeentelijke diensten is belangrijk, maar niet altijd gemakkelijk te realiseren. In de praktijk verhouden de harde sector en de zachte sector zich niet altijd goed tot elkaar. De financieringsstructuur is anders, de aansturing is anders, de doelen liggen anders en de planningstermijnen verschillen. Bij de coördinatie van het speelruimtebeleid is het nodig oog te hebben voor deze cultuurverschillen.

2.5 Aan de slag

- Speelruimtebeleid heeft zowel een sociale als een fysieke component. Houd er dus rekening mee dat veel personen, bedrijven, instellingen en sectoren binnen en buiten het gemeentelijke apparaat direct of indirect invloed hebben op het speelruimtebeleid.
- Analyseer welke actoren van belang zijn. Dat geeft een overzicht van het krachtenveld waarin het speelruimtebeleid tot stand kan komen.
- Breng de informatie onder in een schema dat de basis vormt voor een communicatie- en

Zoals in Leiden

Overleggroep Spelen

In Leiden zorgt de interdisciplinaire Overleggroep Spelen, samen met een coördinator voor een gestroomlijnd speelruimtebeleid. In de overleggroep zijn onder andere de diensten Milieu & Beheer en Cultuur & Educatie vertegenwoordigd, plus de Leidse Welzijnsorganisatie, het Sportbedrijf Leiden, Thuis op Straat, de Bond voor Speeltuinen en de kinderopvangorganisatie. Doel van de overleggroep is een efficiënt en multifunctioneel gebruik van de beschikbare speelruimte, door het bundelen van ruimte, voorzieningen, middelen, activiteiten en informatie.

Checklist betrokken actoren

Naam persoon, bedrijf, instelling of sector Naam contactpersoon	
Welke raakvlakken heeft deze actor met speelruimtebeleid?	Overzicht van lopende projecten, initiatieven en beleidsplannen
Hoe groot is zijn belang bij buitenspeelruimte?	Groot/gemiddeld/klein
Wat is zijn houding ten aanzien van buitenspeelruimte?	Positief/neutraal/negatief
Welke rol speelt hij of kan hij spelen?	Informeren/meedenken/meemaken/ investeren/beheren

TIP

Verklein de kans op verkokering. Bijvoorbeeld door bestuurders en beslissers uit te nodigen voor een excursie naar een wijk en kinderen te vragen hen als gids rond te leiden. Zelf zien en ervaren doet meer dan alleen lezen en aanhoren.

participatieplan. Door per actor een aantal terugkerende vragen te beantwoorden, wordt snel duidelijk welke partijen vooral bij het speelruimtebeleid moeten worden betrokken.

- Bereid een projectorganisatie voor die kan zorgen dat alle relevante actoren op het juis-

te niveau en het juiste moment bij de ontwikkeling van het speelruimtebeleid worden betrokken. Een goede projectorganisatie is essentieel voor een effectief speelruimtebeleid. Plan tijd in voor afstemming en overleg.

3 Waar moet buitenspeelruimte aan voldoen?

Om het leven in al z'n nuances te leren kennen, hebben kinderen en jongeren (afhankelijk van hun leeftijd en fase van ontwikkeling) een grote verscheidenheid aan omstandigheden nodig: binnen en buiten, alleen en samen, rustig en spannend, veilig en uitdagend, met en zonder volwassenes, vrij en georganiseerd, natuurlijk en bebouwd. Maar altijd is openbare buitenruimte onmisbaar. Een veilige openbare ruimte, die voldoende gelegenheid biedt om te experimenteren, levert een essentiële bijdrage aan de ontwikkeling van de jeugd. In dit hoofdstuk gaan we in op spelsoorten en soorten speelruimte die daarvoor nodig zijn. We bespreken aan welke eisen buitenspeelruimte voor verschillende leeftijdsgroepen moet voldoen.

3.1 Spelsoorten

Kinderen beschikken over een enorm repertoire aan spelsoorten. In hun spel betrekken ze alles wat maar voorhanden is, dingen die op straat staan, de straat zelf, groenvoorzieningen en voorbijgangers. Afhankelijk van leeftijd en ontwikkelingsstadium hebben kinderen en jongeren aandacht voor specifieke spelsoorten.

Kinderen en jongeren ontwikkelen zich het best op het scherp van de snede, op de grens van wat ze net wel en nog niet kunnen. Het is belangrijk dat ze leren waar hun grenzen liggen en hoe ze om kunnen gaan met risico's. Dat kan natuurlijk alleen door dingen uit te proberen, door te merken wanneer het mis gaat en het op een andere manier nog eens proberen. Wie niet met gevaar leert omgaan, loopt later in zeven sloten tegelijk.

Bewegingsspel

Rennen, fietsen en skaten, klimmen, balanceeren, glijden en springen. Kinderen zitten vaak boordevol energie en leven zich uit in bewegingsspelletjes. En passant ontwikkelen ze hun motorische vaardigheden en hun conditie.

Constructiespel

Spelen met blokken, stenen en stukken hout, hutten bouwen en rivieren graven in het zand zijn voorbeelden van constructiespel. Al spelend leren kinderen en jongeren verschillende materialen kennen en gebruiken.

Rollenspel

Op jonge leeftijd imiteren kinderen volwassenen. Op latere leeftijd gaat dit over in fantasie spel met eigen inbreng en zelfbedachte situaties. Kinderen en jongeren gebruiken daarbij alle voorwerpen die maar voorhanden zijn. De alledaagse werkelijkheid verandert in een wereld vol magie en avontuur, die de meeste volwassenen niet meer zien. Op die manier verwerken kinderen en jongeren indrukken en leren ze omgaan met verschillende emoties.

Kinderen verleggen hun grenzen

Regel- en wedstrijdspel

In wedstrijdspelen kunnen kinderen hun prestaties vergelijken met die van anderen. Het geeft kinderen een idee van waar ze goed in zijn en stimuleert ze om verder te oefenen en beter te worden.

Ontmoeting, dromen, kijken, rust

Van tijd tot tijd hebben kinderen en jongeren

momenten nodig om te rusten, te kletsen of weg te dromen. Ze observeren volwassenen en andere kinderen om van hen te leren. Ook daar moet ruimte voor zijn.

3.2 Soorten speelruimte

Kinderen en jongeren spelen in principe overal: op stoepen, in rustige straten, in parken en plantsoenen, op (school)pleinen en op officiële

TIP

Een hulpmiddel bij het bedenken van goede speelplekken is de indeling in speeltypen. Een voorbeeld van zo'n indeling is rauwers, douwers, bouwers en schouwers. Rauwers willen actie, hebben behoefte aan ruimte en beweging en reageren direct. Douwers zijn uitvinders. Ze bedenken zelf hun spelvormen en krijgen daarvoor ook graag de ruimte. Bouwers zijn ondernemers. Ze houden van organiseren en nemen graag het voortouw. Schouwers gebruiken al hun zintuigen en hebben aandacht voor details. Ze hebben graag een eigen plekje van waaruit ze overzicht hebben. Ieder kind heeft alle speltypen in zich, maar sommige kunnen de overhand hebben.

TIP

Vraag volwassenen waar ze zelf vroeger speelden. Dan heeft niemand het over die leuke wikip. Wel komen er verhalen over verlaten terreintjes, oude schuren of slootkanten. Kinderen en jongeren spelen nu eenmaal het liefst op spannende, niet-afgebakende plekken. In een kindvriendelijke buurt zijn ook dit soort informele speelplekken te vinden.

speelplekken. Jongeren hebben bovendien vaak hun eigen ontmoetingsplekken in de wijk: een bushokje, een plein of een bankje op een straat-hoek. Bij tellingen worden drie op de vier spelende kinderen buiten formele speelplekken gesignaleerd.

In en rond openbare voorzieningen

Alle plekken rond openbare voorzieningen voor kinderen en jongeren, inclusief de routes ernaar toe, maken deel uit van de openbare speel- en ontmoetingsinfrastructuur van de jeugd.

Formele speelplekken

Formele speel-, sport- en ontmoetingsplekken zijn plekken die specifiek voor buitenspelen zijn ingericht. Kinderen en jongeren gebruiken die vaak als ontmoetingsplek en uitvalsbasis. Ze vormen een toevluchtsoord als zij elders worden weggestuurd door volwassenen.

Routes en knooppunten

Binnen een woonwijk bestaat vaak een netwerk van kinderroutes. Stoepen en fietspaden maken hier deel van uit, maar ook achterpaden en olifantspaadjes door groenstroken en bosjes. Dergelijke routes zijn meer dan alleen de verbinding tussen bestemmingen. Kinderen en jongeren spelen terwijl ze onderweg zijn en verplaatsen zich al spelend. Veilige en bespeelbare kinderroutes zijn dus net zo belangrijk als goede speelplekken (zie ook paragraaf 7.4.3).

3.3 Algemene eisen aan speelruimte

De kwaliteit, intensiteit en variatie van buitenspelen is sterk afhankelijk van de mogelijkheden die de omgeving biedt. Of een wijk of plek bespeelbaar is, hangt af van verschillende factoren.

Kwantiteit

Om te kunnen spelen heeft de jeugd voldoende

Waar speelt de jeugd? ⁶		
Informele speelplekken	Grasveld	20%
	Straat/stoep/voetpaden	35%
	Zand/water/bosjes/omgevingsmaterialen	13%
	Buitengebied	7%
Formele speelplekken	Speelplaats	25%

⁶ Stichting Speelruimte (1996)

Spelen op straat; kinderen mogen er zijn

vierkante meters nodig. Om voldoende ruimte te waarborgen, hebben sommige gemeenten zelf een speelruimtenorm vastgesteld. Het ministerie van VROM beveelt aan om minstens 3 procent van nieuwe uitleglocatie te reserveren voor speelruimte (zie ook paragraaf 5.1).

Kwaliteit

De openbare ruimte is pas geschikt als speelruimte wanneer kinderen en jongeren van verschillende leeftijden er vrij en veilig kunnen spelen.

Toegankelijkheid

Potentiële speelplekken moeten voor de jeugd toegankelijk zijn en dus niet schuil gaan achter hoge hekken en verbodsborden. Schoolpleinen, binnentuinen en sportvelden zijn voorbeelden van plekken die met enige inzet en goede

afspraken toegankelijk te maken zijn voor de spelende jeugd.

Bereikbaarheid

Kinderen en jongeren moeten zich (liefst zelfstandig) kunnen bewegen door hun wijk, naar school, vrienden en speelplekken. Daarbij zijn kinderen vaak aan hun buurt gebonden. Jongeren gaan vaker hun eigen buurt uit. Een goede locatiekeuze van jeugdvoorzieningen en veilige en aantrekkelijke loop- en fietsroutes door de buurt zijn hiervoor een voorwaarde.

Volwassenen

Kinderen en jongeren spelen graag op plekken waar ook andere mensen zijn. Dat geeft een veilig gevoel. Bovendien kunnen ze dan hun kunsten aan volwassenen laten zien.

Veiligheid

Aan toestellen worden hoge veiligheidseisen gesteld. Het Warenwetbesluit Attractie- en speeltoestellen (Attractiebesluit) geeft hiervoor gedetailleerde richtlijnen (zie ook paragraaf 5.2).

Herkenbaarheid

Kinderen en jongeren hebben behoefte aan een omgeving met herkenningspunten. Hierdoor kunnen zij zich makkelijker oriënteren en wordt een buurt ook echt hún buurt. Dat geldt overigens evenzeer voor volwassenen.

Verdraagzaamheid / sociaal netwerk

De jeugd heeft niet alleen fysieke ruimte nodig om te spelen, maar ook sociale ruimte. Een goed sociaal en verdraagzaam speelklimaat is van groot belang voor de leefbaarheid in de buurt. Het is belangrijk dat bewoners betrokken zijn bij speelruimte en dat professionele jeugdvoorzieningen, zoals scholen, kinderopvang, speeltuinen en het jeugd- en jongerenwerk ondersteuning bieden.

3.4 Speelruimte voor alle leeftijden

De kwantitatieve en kwalitatieve behoefte aan buitenspeelruimte verschilt sterk per leeftijdsgroep. Van kleine, veilige speelplekken vlak bij huis voor de allerkleinsten tot grotere sportterreinen op wijkniveau voor de wat oudere kinderen. In deze paragraaf wordt de behoefte aan speelruimte gespecificeerd naar drie leeftijdsgroepen. De exacte indeling is daarbij overigens vrij arbitrair.

3.4.1 Kinderen tot 6 jaar

Ontwikkeling

Peuters ontdekken de wereld om hen heen en gebruiken daarbij alle zintuigen. Ze leren door te experimenteren en door imitatie van het gedrag van volwassenen om hen heen. Ze hebben nog amper notie van gevaar. Kleuters worden snel zelfstandiger. Hun motorische vaardigheden nemen toe en ze beginnen oog te krijgen voor risico's.

Speelbehoefte

Kleine kinderen willen spelen in een veilige speelomgeving, in het zicht van volwassenen, samen met leeftijdgenoten.

Bereik

Zelfstandig vanaf 3 jaar direct voor het huis, vanaf 4 jaar in het zicht van huis, met mogelijkheid om zonder oversteken een blokje om te fietsen. Met toezicht in de omgeving van de woning of kinderopvang op brede stoep of pleintje, in plantsoen of op een formele speelplek.

Eisen aan informele speelplekken

De overgangszone tussen privé en openbaar is interessant. Een voortuin of portiek, een brede stoep of een autovrije straat met kleine spelaanleidingen. Bij de inrichting moet een afweging met sociale veiligheid worden gemaakt.

Eisen aan formele speelruimte

Een speelplek binnen een straal van 100 meter

Kleine speelplek dicht bij huis

van huis of kinderopvang is prettig. In wijken met weinig informele speelmogelijkheden is dat zelfs noodzakelijk. Oppervlakte 100 tot 500 m².

Gewenste inrichtingselementen:

- Open gebied om te kruipen (gras), steppen, rennen en ballen.
- Plek met zand en water.
- Natuurlijk gebied met een diversiteit aan planten en materialen.
- Speelelementen zoals een hekje, speelhuisje, glijbaan, klimelement of een schommel.
- Bankje voor de ouders, met goed overzicht over het terrein.
- Afscherming van het spel van oudere kinderen.

Eisen aan routes

Brede stoepen en beschutte wandelpaden die

aantrekkelijk en begaanbaar zijn voor ouders met wandelwagens.

3.4.2 Kinderen van 6 tot 12 jaar

Ontwikkeling

Kinderen in de basisschoolleeftijd richten zich op de buitenwereld en gaan meer in groepsverband spelen. Ze kiezen zelf hun vrienden en oefenen met sociale rollen en vaardigheden: onderhandelen, afspraken maken en rekening met elkaar houden. Ze werken verder aan taalvaardigheid, motorische vaardigheden en kennis. Oudere kinderen gaan steeds verder van huis, leren zich zelfstandig door het verkeer te bewegen, durven meer en dagen elkaar uit.

Speelbehoefte

Naarmate kinderen ouder worden, willen ze in

Ruimte voor specifieke activiteiten

een steeds avontuurlijker omgeving spelen met leeftijdgenoten.

Bereik

Afhankelijk van leeftijd, ontwikkeling en lokale omstandigheden kunnen kinderen zelfstandig in hun eigen straat en buurt spelen. Ze gaan via stoepen en fietspaden naar andere woonblokken. Ze kunnen een 30-kilometerstraat oversteken. Singels en (brede) 50-kilometerstraten vormen barrières. Vanaf 9 jaar kunnen kinderen ook op de fiets het verkeer in. Met toezicht kunnen kinderen naar een park of een grote speelplek elders in de wijk.

Eisen aan informele speelruimte

Brede stoepen en pleintjes met spelaanleidingen, autovrije en -luwe straten, veilige fietsroutes langs kinderbestemmingen, grasveldjes,

natuurlijke groenstroken en rommellandjes, water.

Eisen aan formele speelruimte

Binnen straal van 300 tot 400 meter van de woning een speelplek van 1000 tot 2000 m² met gevarieerde ondergrond en inrichting:

- Een open gebied voor balspel, fietscrossen en dergelijke.
- Een natuurlijk gebied met gelegenheid om een hut te bouwen, verstoppertje te spelen, te experimenteren met diverse materialen en avonturen te beleven.
- Ruimte voor specifieke activiteiten zoals klimmen, glijden, met dieren omgaan, zitten en kletsen.
- Ook bij basisscholen en naschoolse opvang moet goede buitenspeelruimte zijn.

De stad als speelveld voor jongeren

Eisen aan routes

Veilige en aantrekkelijke loop- en fietsroutes die de belangrijkste kinderbestemmingen met elkaar verbinden en waarlangs kinderen uit deze leeftijdsgroep zich zelfstandig kunnen verplaatsen.

3.4.3 Jongeren van 12 tot 18 jaar

Ontwikkeling

De overgang van kindertijd naar volwassenheid is een verwarrende en onzekere periode. Jongeren ontwikkelen een eigen persoonlijkheid en identificeren zich met een specifieke subcultuur. Ze kiezen hun vrienden en vriendinnen met zorg.

Speel- en sportbehoefte

Pubers combineren vaak hun oude spelvormen met meer volwassen bezigheden. Ontmoeting met leeftijdgenoten is belangrijk.

Bereik

Jongeren spelen in de hele stad, maar met een accent op de eigen wijk.

Eisen aan de informele speelruimte

Pleinen en andere plekken met bankjes en beschutting tegen zon en regen.

Eisen aan formele speelruimte

Binnen straal van 1000 meter een sport- en ontmoetingsplek van 2000 tot 6000 m², met gelegenheid voor skaten, balspellen en om te kletsen. De locatie luistert nauw: bij voorkeur binnen de wijk en genoeg in het zicht van woningen om ook voor meiden veilig te zijn.

Eisen aan routes

Veilige fietsroutes door de gehele bebouwde kom die jongerenbestemmingen met elkaar verbinden.

TIP

Bijzondere aandacht verdient de jeugd die in oude, dichtbevolkte wijken woont. Huishoudens zijn vaak krap gehuisvest waardoor kinderen soms al op jonge leeftijd naar buiten worden gestuurd. Daar komen ze terecht in straten die ook al krap bemeten zijn, vol staan met geparkeerde auto's en sociaal gezien niet erg veilig zijn.

Groep	Niveau	Speelruimte
Tot 6 jaar	Blok	Open gebied, zand en water, natuur, kleine speelelementen, bankje voor de ouders, afscherming van het spel van oudere kinderen.
6-12 jaar	Buurt	Open gebied voor balspel, fietscrossen en dergelijke, natuur met avontuurlijke materialen, ruimte voor specifieke activiteiten zoals klimmen, glijden, met dieren omgaan, zitten en kletsen.
Vanaf 12 jaar	Wijk	Een sport- en ontmoetingsplek binnen de wijk en genoeg in het zicht van woningen met gelegenheid voor skaten, balspellen en om te kletsen.

3.5 Aan de slag

- De speelwaarde van de buitenruimte is het grootst, wanneer het alle spelvormen mogelijk maakt: bewegingsspel, constructiespel, rollenspel, regel- en wedstrijdspel en ontmoeting, dromen, kijken en rust. Zorg dus voor variatie. De buitenspeelruimte moet geschikt zijn voor rauwers, douwers, bouwers en schouwers.
- Kinderen en jongeren spelen in principe overal. De hele openbare ruimte inclusief alle formele speelplekken maakt deel uit van de leefwereld van de jeugd. Denk ook aan routes en knooppunten. Kinderen en jongeren spelen terwijl ze onderweg zijn en verplaatsen zich al spelend.
- Om voldoende ruimte te waarborgen, hebben sommige gemeenten zelf een speelruimtenorm vastgesteld. Het ministerie van VROM beveelt aan om minstens 3 procent van nieuwe uitleglocaties te reserveren voor speelruimte.
- De openbare ruimte is pas geschikt als speelruimte wanneer deze voorziet in de speelbehoeften van verschillende leeftijdsgroepen. Zorg voor toegankelijkheid, herkenbaarheid, bereikbaarheid, veiligheid en verdraagzaamheid.
- De kwantitatieve en kwalitatieve behoefte aan buitenspeelruimte verschilt sterk per leeftijdsgroep. Houd globaal rekening met de uitgangspunten in de tabel.

4 Onderzoek van de speelsituatie

Welke ervaringen hebben kinderen, jongeren en volwassenen met de speelsituatie in hun buurt, wijk of woonplaats? Welke buitenspeelruimte is er en voldoet die ruimte aan de behoefte? Om een goed speelruimtebeleid op te zetten, is allereerst informatie nodig over de behoeften van bewoners en over de bestaande fysieke en de sociale speelomgeving. Waar ontbreekt het aan en hoe kan de gemeente daarin voorzien? In dit hoofdstuk schetsen we een analysemodel om die vragen te beantwoorden. Die analyse geeft belangrijke input voor een doelgericht speelruimtebeleid.

4.1 Kenschets van buurten en wijken

4.1.1 Stedenbouwkundige karakteristiek

Het tijdperk waarin een wijk is gebouwd, zegt vaak al heel wat over de hoeveelheid en de aard van de beschikbare buitenspeelruimte. De stedenbouwkundige karakteristiek biedt een eerste handvat. In samenwerking met een stedenbouwkundige kan iedere wijk worden geanalyseerd op de beschikbaarheid van openbare speelruimte. Hieronder staan enkele globale kenmerken van verschillende wijken.

Vooroorlogse laagbouw

Meestal zijn dit ruime en rustige woonstraten. Er is relatief veel informele speelruimte op stoepen en op straat. De straten zijn echter niet goed berekend op de hoge parkeerdruk van tegenwoordig, waardoor veel speelruimte door auto's in beslag wordt genomen.

Vooroorlogse gestapelde bouw

Vaak is de bebouwing zeer compact. De straten zijn smal en de parkeerdruk hoog. Er is nauwelijks informele buitenspeelruimte en slechts hier en daar schaarse formele speelruimte.

Vroeg-naoorlogse wijken

De uitbreidingswijken van net na de Tweede Wereldoorlog zijn gekenmerkt door lage en hoge flats aan brede straten met veel openbare ruimte. De openbare ruimte is vaak niet ingericht voor buitenspelen: de ruimte is vaak anoniem en grootschalig en schraal ingericht.

Jaren '70

In deze periode was laagbouw in de mode. Grondgebonden woningen aan hoffjes, woonerven en kronkelige straten met veel groen. Er is doorgaans veel bespeelbare openbare ruimte, maar die is vaak onoverzichtelijk en verkeers-technisch onveilig.

Jaren '80

De latere uitbreidingswijken zijn gekenmerkt door een mix van laag- en hoogbouw aan rechte straten. Er is veel bespeelbare openbare ruimte, maar die is grootschalig en er zijn weinig herkenningpunten.

Jaren '90 en later

De laatste uitbreidingswijken bestaan voor het merendeel uit eengezinswoningen met tuinen. De woningen zijn groot en staan op relatief kleine kavels. Er is veel privé-buitenruimte,

maar weinig informele speelruimte elders in de buurt. Er zijn wel formele speelplekken, maar die bieden vaak weinig speelaanleidingen.

4.1.2 Kengetallen

Om de behoefte aan (soorten) speelruimte in een wijk in beeld te brengen, is het nuttig eerst enkele kengetallen te verzamelen. Deze kunnen direct op postcode, dus per buurt worden geordend.

Leeftijdsopbouw bevolking

Hoeveel kinderen en jongeren wonen er in de wijk? Hoeveel volwassenen wonen er die aan het begin van hun gezinsvorming staan? Welke verandering in de leeftijdsopbouw is er de laatste jaren te zien? Hoe zal die verandering zich voortzetten?

Huishoudens

Informatie over de gezinsgrootte kan een extra indicatie zijn voor de behoefte aan buitenspeelruimte. Gezinnen met veel kinderen zijn vaak wat krapper gehuisvest, zeker in sociaal-economisch zwakkere buurten. Daar is de behoefte aan bespeelbare buitenruimte en formele speelplekken relatief groter.

Verhuisbewegingen

Zijn er veel verhuisbewegingen in de wijk, of blijven mensen er langere tijd wonen? Deze gegevens zijn een goede indicatie voor de sociale speelomgeving in een wijk.

Etnische opbouw

Wat zijn de percentages autochtone en allochtone bewoners in de wijk? Is er een grote culturele verscheidenheid of is er sprake van één of enkele dominante groepen?

Meldingen en klachten

Klachten over tekort aan speelruimte, gebrekkig onderhoud, verdringing door dominante groepen, overlast of vandalisme kunnen interessante informatie geven. Ook klachten over te hard rijdende auto's en foutparkeren zijn relevant.

4.2 Inventarisatie van de fysieke ruimte om buiten te spelen

4.2.1 Bespeelbare openbare ruimte

De bespeelbaarheid van de openbare ruimte kan op de kaart worden ingetekend.

Begrenzing

De bewegingsruimte van de jeugd wordt sterk bepaald door fysieke barrières in de wijk, zoals 50-kilometerstraten, waterpartijen, spoorlijnen en grote gebouwen. Door deze in kaart te brengen, is snel inzicht te krijgen in de begrenzing van wijken en buurten.

Hoeveelheid openbare ruimte en bebouwingsdichtheid

De hoeveelheid openbare ruimte in verhouding tot de uitgegeven ruimte geeft een indicatie van de beschikbaarheid van buitenspeelruimte.

Zoals in Dordrecht

Speeltuin Seven Oaks

De gemeente Dordrecht deed een jaar na de aanleg van speeltuin Seven Oaks een evaluatieonderzoek onder de jeugd. De vragen: 'Hoe oud ben je? Hoe vaak bezoek je deze speeltuin? Vind je de speeltoestellen leuk, uitdagend? Zijn de toestellen voor jou goed bereikbaar? Vind je de speeltuin schoon genoeg? Heb je het leuk gevonden om mee te kunnen denken over de inrichting van de speelplek? Heb je nog opmerkingen of aanvullingen?' Op de laatste vraag kwam onder andere een opmerking over het ontbreken van een klok ('om te kijken wanneer we naar huis moeten').

Bespeelbaarheid

De maximumsnelheid in een wijk en de parkeerdruk zeggen iets over de bespeelbaarheid van de openbare ruimte. Is er sprake van sluipverkeer? Een effectieve inrichting als 30-kilometergebied behoedt de jeugd voor te hard rijdende auto's. Autoluwe en autovrije straten bieden gelegenheid tot spelen en sporten. Brede stoepen bieden jonge kinderen een veilige en duidelijke speelplek bij huis.

Afstemming

Zijn voorzieningen voor de jeugd en veilige routes op elkaar afgestemd? Kunnen kinderen van 8 à 9 jaar zelfstandig op pad door de wijk?

TIP

Doe de dochterproef. Vraag op iedere speelplek (voor de oudere jeugd): 'Zou ik hier mijn dertnjjarige dochter met een gerust hart laten spelen?' Als het antwoord 'nee' is, ga na waarom die plek niet geschikt is als speel- en ontmoetingsplek voor de jeugd.

4.2.2 Formele speelplekken

Op dezelfde kaart kunnen formele speelplekken worden ingetekend. Denk aan openbare speelplekken, semi-openbare speelplekken (zoals schoolpleinen) en beheerde speelplekken (speeltuinen, kinderboerderij, speelcontainers, etc.). Ook sommige jeugdvoorzieningen kunnen meetellen, zoals sportvelden, het zwembad, wijkcentra en de naschoolse opvang. Gebruik de checklist om de kwaliteit en de kwantiteit van formele speelplaatsen te beoordelen.

4.3 Inventarisatie van de sociale ruimte om buiten te spelen

Een gezellige buurt, waar bewoners elkaar kennen, is een prettige omgeving voor de jeugd. De

Inventarisatie formele speelplekken	
Locatie	Naam, straat, wijk.
Soort voorziening	Speelplaats, speeltuin, trapveld, voetbalkooi, etc.
Oppervlakte	... m ² of: groot / middel / klein.
Bereik/planniveau	Straat, blok, buurt, wijk, stadsdeel, stad.
Doelgroep	Tot 6 jaar / 6 tot 12 jaar / ouder dan 12 jaar.
Omgeving	Functie van omringende gebouwen, ligging ten opzichte van loop- en fietsroutes, etc.
Ondergrond	Open ruimte verhard: ...%. Open ruimte onverhard: ...%. Overige ondergrond: ...%.
Inrichting	Welke speeltoestellen staan er?
Overige inrichting	Zitelementen, bomen, struiken, water, zand, takken, losse materialen, rommelland, etc.
Staat van onderhoud	Speeltoestellen, terrein (hondenpoep, zwerfvuil, graffiti, etc.).
Feitelijk gebruik formele speelplekken	
Gebruikers	Aantal kinderen dat er speelt, leeftijden, verhouding jongens / meisjes
Spelvormen	Bewegingsspel, constructiespel, rollenspel, regel/wedstrijdspel, ontmoeting, dromen, kijken, rust
Gebruikservaringen formele speelplekken	
Gebruik	Wordt er op deze plek veel gespeeld? Door wie? Wanneer?
Ervaringen en speelwaarde	Speelmogelijkheden, variatie en uitdaging voor doelgroep Veiligheid (bereikbaarheid, verkeer) Veiligheid (omgeving en inrichting) Sociale veiligheid, toezicht, herbergzaamheid en beschutting Verdraagzaamheid, overlast voor volwassenen Verdringing door dominante groepen Vandalisme en vervuiling

De kwaliteit van de sociale speelomgeving

Welke personen of organisaties spelen een rol in sociaal beheer van de speelomgeving?	Denk aan professionals, vrijwilligers en gewone buurtbewoners. Bijvoorbeeld bewoners(groepen), jeugdwerk, jongerenwerker, buurtsportwerk, (brede) school, naschoolse opvang, toezichhouder, sportvereniging, en speeltuinvereniging.
Welke bijdrage leveren deze actoren?	Toezicht, beheer, organisatie van spel- en sportactiviteiten, dagelijks contact met jongeren.
Samenwerking	Met wie en op welke wijze werken deze actoren met elkaar samen?
Contact met de gemeente	Hoe en via wie heeft deze actor contact met de gemeente? Hoe verloopt dit contact? Welke bijdrage levert de gemeente aan de activiteiten van deze actor?
Wat zou deze actor nog meer kunnen doen?	Zijn er plannen of initiatieven, van de kant van de actor en/of van de kant van de gemeente?
Belemmeringen	Welke behoefte bestaat er volgens de actoren aan verdere sociale ondersteuning van het buitenspelen?

kwantiteit en kwaliteit van speelruimte wordt dus niet alleen bepaald door fysieke gegevens, maar ook door de sociale ondersteuning die er is. Bewoners die opkomen voor buitenspeelruimte, een buurtsportwerker die regelmatig activiteiten organiseert, een speeltuinbeheerder of een buurtvader. De sociale speelomgeving kan door beantwoording van de vragen in kaart worden gebracht. (Zie tabel).

4.4 Inventarisatie van de ervaring met speelruimte

Om de behoefte aan speelruimte te inventariseren, kan de gemeente vragen naar de ervaringen van kinderen, jongeren en volwassenen met de bestaande speelsituatie. Hoe ervaren zij hun buurt? Goede participatie levert essentiële bouwstenen op voor het speelruimtebeleid. Dat geldt ook voor de ervaringen van wijkagenten,

opbouwwerkers, buurtconciërges en anderen die in de wijk actief zijn. Langs deze weg kan informatie worden verkregen over:

- Het gebruik van bestaande formele sport- en speelplekken in de wijk.
- Het gebruik van informele speelplekken (stoepen, groen, parken, pleinen).
- De verkeersveiligheid in de wijk en langs loop- en fietsroutes.
- De sociale veiligheid en de verdraagzaamheid van omwonenden.

4.4.1 Gesprekken met kinderen en jongeren

Ga op en bij scholen, buurthuizen en rond speelplekken in de wijk gesprekken aan met kleine groepjes van 5 tot 6 kinderen en jongeren van ongeveer dezelfde leeftijd. Met behulp van een plattegrond en foto's van de wijk kunnen kinderen hun ideeën geven. Organiseer die

Gespreksonderwerpen met kinderen en jongeren

- Waar woon je? Naar welke school ga je? Loop en fiets je regelmatig door de wijk? Welke routes neem je dan?
- Wat doe je na schooltijd en in het weekend? Speel je wel eens buiten? Waar speel je?
- Wat vind je de leukste speelplek in de buurt? Waarom vind je die plek zo leuk? Wat doe je er allemaal? Kun je zelf naar die plek toe of moet er een volwassene mee?
- Speel je ook wel eens vlakbij huis (op de stoep, op straat)? Wat doe je dan? Kun je daar rustig spelen (verkeer, boze burenen)?
- Kom je ook wel eens op die en die speelplek? Zo ja, wat vind je daarvan? Zo nee, waarom niet?
- Hebben kinderen specifieke wensen? Vraag hierbij vooral naar de gewenste activiteiten en functies (en niet naar toestellen).

gesprekken in een vertrouwde omgeving en informeer vooraf ouders en begeleiders dat deze gesprekken plaatsvinden.

4.4.2 Buurtschouw met kinderen en jongeren

Een andere werkvorm is om met kleine groepjes kinderen en jongeren lopend of op de fiets door

Zoals in Heerlen

Op stap met een camera

De gemeente Heerlen heeft goede ervaringen met de jeugdschouw. Kinderen van 11 en 12 jaar gaan met een camera op stap door de wijk, maken een reportage over de speelgelegenheid, jeugdvoorzieningen en verkeersveiligheid in hun wijk en doen voorstellen voor verbeteringen. Het resultaat bespreken ze met buurtbewoners, gemeenteambtenaren en de wethouder. Sommige verzoeken kunnen snel worden gehonoreerd, andere vragen leiden soms tot heftige discussies én bewustwording. Zo vragen de kinderen om minder geparkeerde auto's, maar leggen desgevraagd ook uit dat de auto's in hun gezin echt onmisbaar zijn.

Gespreksonderwerpen met volwassenen

Buitenspelen	Spelen kinderen wel/niet buiten en waarom? Waar spelen ze graag? Waarom juist op die plekken? Zijn dat prettige plekken? Welke formele speelplekken zijn favoriet, bij wie en waarom? Waar ontmoeten de jongeren elkaar? Waarom juist daar? Wat is kenmerkend voor die plek?
Veiligheid	Hoe is de sfeer in de buurt? Kennen bewoners elkaar? Mag de jeugd gewoon op straat spelen? Hoe staat het met het autoverkeer, de parkeerdruk en de verkeers(on)veiligheid?
Routes	Welke loop- en fietsroutes worden meest frequent gebruikt? En waarom?
Knelpunten	Verdringing door oudere jeugd. Onverdraagzaamheid volwassenen. Vervuiling, drugshandel en dergelijke.
Sociale initiatieven	Zijn er wel eens straatfeesten of andere buurtactiviteiten? Is er gemeenschappelijk beheer van groen of van binnentuinen?
Positieve locaties	Welke plekken in de wijk vindt u mooi? Waarom? Op welke plekken verblijft u graag? Waarom?
Negatieve locaties	Wat zijn lelijke plekken in de wijk? Waarom? Wat zijn enge plekken in de wijk? Waarom?

de buurt te gaan. Volg veelgebruikte routes, bezoek uiteenlopende plekken en stel veel vragen. Vraag eventueel of de kinderen en jongeren foto's willen maken van plekken die ze leuk, stom, veilig of juist onveilig vinden.

Belangrijk bij een jeugdschouw, is de antwoorden serieus te nemen. Kinderen en jongeren snappen meer dan volwassenen soms denken. Zorg ook dat er een budget beschikbaar is om wensen van de jeugd te realiseren. Wees duidelijk over de plannen van de gemeente met

de wijk. Betrek een school bij de voorbereiding van de jeugdschouw en zorg voor goede terugkoppeling. Leg uit waarom sommige voorstellen niet haalbaar zijn en waarom het zo lang duurt voordat iets gerealiseerd is.

4.4.3 Werkvormen met volwassenen

Het is van belang om niet alleen af te gaan op de oordelen van kinderen en jongeren. Voor een volledig beeld moeten ook de ervaringen van volwassen wijkbewoners worden verzameld.

TIP

Kinderen vinden iets leuk of stom en als je vraagt waar ze spelen zeggen ze vaak: 'nou, gewoon, buiten of binnen'. Een wandeling door de buurt met kinderen levert dan meer informatie op.

Zoals in Leiden

Toetsing aan eigen speelruimtenorm

Het is qua financiële middelen en menskracht niet realistisch om in de hele stad in één keer het aanbod van en de vraag naar speelruimte af te stemmen. Daarom ontwikkelt de gemeente Leiden jaarlijks twee of drie wijk/buurtspelplannen. De speelsituatie in alle wijken is getoetst aan de Leidse speelruimtenorm. De wijken die het meest onder de maat zijn, komen het eerst aan de beurt.

Daarvoor zijn verschillende vormen denkbaar. Een groepsgesprek, bijvoorbeeld direct om half negen op de basisschool, met de plattegrond van de wijk op tafel kan veel gedetailleerde informatie opleveren. Datzelfde geldt voor een buurtschouw met vaders en moeders, lopend of op de fiets, langs veelgebruikte routes en plekken. De informatie is gedetailleerd, maar hoeft niet representatief te zijn. Doe daarom ook een enquête. Dat biedt de mogelijkheid om snel veel mensen te bereiken en inzicht te krijgen hoeveel mensen zich herkennen in de gedetailleerde informatie die uit groepsgesprekken kan komen.

4.4.4 Systematische observatie

Ervaringen van kinderen, jongeren en volwassenen met de buitenspeelruimte krijgen reliëf als deze worden gekoppeld aan systematische observaties. Een betrouwbaar beeld ontstaat wanneer verschillende waarnemers volgens een eenduidig protocol een serie observaties en tellingen doen. Voor een goed beeld moeten die plaatsvinden op verschillende momenten, locaties en omstandigheden. Goed uitgevoerd, zijn toevallige fluctuaties op te vangen en geeft deze methode een goed beeld van de speel-dichtheid van bepaalde plekken en routes. Bij de waarnemingen moet aantekening worden gemaakt van onder andere:

- dag en tijdstip
- weersgesteldheid
- locatie
- aantal jongens en aantal meisjes
- globale leeftijden
- activiteiten

4.5 Aan de slag

- Meestal is er niet genoeg geld om de gehele openbare ruimte en alle speelplekken in één keer aan te pakken. Analyseer daarom de verzamelde gegevens om daarmee de situatie in verschillende wijken met elkaar te vergelijken.
- Vergelijk de speelruimtevisie met de resultaten van de inventarisatie. Daarmee kunt u aangeven welke wijken, speelplekken en speelvoorzieningen met voorrang moeten worden aangepakt.
- Maak onderscheid tussen aanpak op korte, middellange en lange termijn en bepaal dit bij voorkeur in samenspraak met de bewoners.
- Gebruik de gegevens uit de vorige paragrafen en geef per buurt (begrensd op basis van barrières) in de vorm van een rapportcijfer van 1 tot 10 waardering voor de volgende onderdelen. De cijfers per leeftijdsgroep kunnen eventueel worden vertaald in kleuren (hoe beter, des te meer kleur, zodat er witte plekken op de kaart overblijven).

Beoordeling buitenspeelruimte per leeftijdsgroep	Tot 6 j.	6 tot 12 j.	Vanaf 12 j.
Het aantal kinderen en jongeren (absoluut en procentueel)			
Waardering	Score (1 t/m 10)		
Leefbaarheid en sociale veiligheid			
Verkeersveiligheid			
Hoeveelheid bespeelbare openbare ruimte			
Hoeveelheid formele speelruimte			
Kwaliteit van de bespeelbare openbare ruimte			
Kwaliteit van de formele speelruimte			
Gemiddelde score			

- Geef prioriteit aan speelruimte wanneer de scores in de tabel laag zijn en het aantal kinderen en jongeren groot. Prioriteiten worden ook bepaald door de kans dat een project snel en succesvol verloopt. Bijvoorbeeld wanneer de bewoners positief zijn en mee willen werken of als de gemeente ook andere projecten in de buurt uitvoert.

TIP

Op de www.childfriendlycities.nl staan meer voorbeelden van analysemethoden.

5 Randvoorwaarden voor nieuw beleid

Hoe kan de speelsituatie worden verbeterd? Aan welke randvoorwaarden moet het speelruimtebeleid voldoen. Sommige gemeenten hanteren normen ten aanzien van de hoeveelheid speelruimte. De gemeente moet zich bij de inrichting van die ruimte houden aan verschillende wetten en regels, waaronder het Warenwetbesluit Attractie- en speeltoestellen (beter bekend als het Attractiebesluit) waarin regels staan op het gebied van veiligheid en aansprakelijkheid. En uiteraard zijn er financiële randvoorwaarden die bepalen wat er allemaal moet en kan. In dit hoofdstuk zetten we de belangrijkste condities op een rijtje.

5.1 Werken met speelruimtenormen

Een speelruimtebeleidsplan dat bestuurlijk is vastgesteld heeft een formele status. Als in dit plan een speelruimtenorm is opgenomen, dan kunnen burgers zich daar op beroepen. Bij nieuwbouw en herstructurering kan een speelruimtenorm maatgevend zijn voor het stedenbouwkundige ontwerp. In bestaande wijken kan een norm fungeren als ijkpunt en streefbeeld.

5.1.1 Uitgangspunten bij de normstelling

Verskillende benaderingen van de behoefte aan speelruimte hebben tot verschillende normen geleid. Het is altijd belangrijk te beseffen met welke uitgangspunten een norm is opgesteld.

TIP

Het Ministerie van VROM beveelt als richtgetal aan om 3 procent van het voor wonen bestemd gebied, te bestemmen als speelruimte. Zie hiervoor de beleidsbrief 'Nader beleid buitenspeelruimte' april 2006, kenmerk NIB 2005/217590.

Inwonertal of oppervlak?

Gebruikt de gemeente het inwonertal of het grondoppervlak van een wijk als vertrekpunt? De gemeente Leiden hanteert een norm waarbij het inwonertal uitgangspunt is. De NUSO / Jantje Beton-norm gaat uit van de oppervlakte van het plangebied. Beide normen zijn in de volgende paragraaf toegelicht.

Openbaar of ook privé?

Moet de norm worden gehaald met uitsluitend openbare speelplekken of tellen opengestelde schoolpleinen en binnentuinen ook mee? Veel gemeenten nemen alleen de openbare ruimte mee, omdat er vaak te weinig garanties zijn voor een blijvende toegankelijkheid van privéruimte. Anderzijds is het evident dat de behoefte aan openbare speelruimte kleiner is, wanneer iedere woning in een wijk over een grote achtertuin beschikt.

Formeel of ook informeel?

Tellen alleen formele speelplekken mee of ook bespeelbare stoepen en pleinen zonder expliciete speelbestemming?

Type wijk?

Geldt de norm voor iedere wijk of maakt de gemeente onderscheid tussen verschillende

NUSO / Jantje Beton-norm voor de hoeveelheid formele speelruimte

De behoefte aan formele speelruimte =
het percentage uitgegeven grond in een wijk x de oppervlakte van de wijk in hectare x 300 m²

Bijvoorbeeld: in een wijk van 30 hectare, waarvan 90 procent is uitgegeven, is de behoefte aan formele speelruimte: $30 \times 0,9 \times 300 \text{ m}^2 = 8.100 \text{ m}^2$

typen wijken? Er valt wat voor te zeggen om in wijken met veel grootschalige openbare ruimte de nadruk te leggen op kwaliteit en sociale veiligheid, terwijl in dichtbevolkte wijken de kwantiteit de eerste eis is.

Voor alle doelgroepen?

In het verlengde daarvan ligt de vraag of de norm alleen gaat over kwantiteit sec of dat er ook differentiaties zijn opgenomen naar bijvoorbeeld leeftijden, spreiding, bereikbaarheid en/of speelkwaliteit.

Compensatiemaatregelen?

Zegt de norm ook iets over compensatiemaatregelen als de gevraagde hoeveelheid ruimte er echt niet is? Denk aan toezicht, spelbegeleiding, speelcontainers etc. Voor dichtbevolkte wijken is dit soms de enige manier om bruikbare speelruimte te creëren.

5.1.2 Voorbeelden van normen

Verschillende organisaties en gemeenten heb-

ben speelruimtenormen ontwikkeld. Hieronder staan drie voorbeelden.

NUSO / Jantje Beton-norm

Deze richtlijn is door de NUSO ontwikkeld in samenwerking met Jantje Beton. Als basisrichtlijn geldt dat van alle beschikbare ruimte minimaal 300 m² per hectare moet worden gereserveerd voor formele speelruimte, dus 3 procent. Afhankelijk van de bevolkingssamenstelling kan de gemeente bepalen of deze gereserveerde ruimte ook daadwerkelijk als speelruimte moet worden ingericht en zo ja, voor welke leeftijdscategorieën. Maar ook als deze ruimte niet direct als speelruimte nodig is, blijft de bestemming 'speelruimte' van kracht.

De NUSO verfijnt haar richtlijn verder door rekening te houden met de bebouwingsdichtheid van een gebied. In een wijk met veel bebouwing (uitgegeven gebied) en weinig openbare ruimte, zal de behoefte aan formele speelplekken groter zijn dan in wijken met relatief veel openbare ruimte.

NUSO / Jantje Beton-norm voor verdeling van speelruimte

Niveau	Afmeting gebied	Afmeting speelruimte	Speelruimteverdeling
Blok	1 ha	100 m ²	100 m ² /ha
Buurt	9 ha	1.225 m ²	136 m ² /ha
Wijk	100 ha	6.400 m ²	64 m ² /ha
Totaal			300 m ² /ha

Speelruimtenorm Leiden

Leeftijd	Aantal kinderen per speelplek	Actieradius*	Oppervlakte per speelplek	Extra
0 t/m 5	50	150 m	180 m ²	1 pierebad
6 t/m 12	100	400 m	720 m ²	1 ruig speelterrein
13 t/m 18	150	1000 m	700-1500 m ²	1 sportveld

* Vooral afhankelijk van fysieke en psychische barrières

Ook voor de verdeling van deze vierkante meters over een wijk geeft de NUSO richtlijnen. Daarbij gaat ze uit van drie planniveaus die globaal overeenkomen met de actieradius van kinderen in verschillende leeftijdscategorieën. Het blokniveau (tot 100 meter) geldt voor kinderen tot 6 jaar, het buurtniveau (300 tot 400 meter) voor kinderen van 6 tot 12 jaar en het wijkniveau (800 tot 1000 meter) voor jongeren vanaf 13 jaar. Meer informatie over het werken met deze norm: www.nuso.nl.

Speelruimtenorm Leiden

Veel gemeenten worstelen met de vraag hoeveel kinderen en jongeren er per speelplek moeten of kunnen spelen. Als er te weinig kinderen per speelplek zijn, kan dat ertoe leiden dat de trefkans op vrienden klein wordt. Teveel kinderen en jongeren leidt snel tot conflicten, verdringing van jonge kinderen door ouderen en tot slijtage van speeltoestellen, ondergrond en begroeiing. De gemeente Leiden biedt met haar speelruimtenorm hiervoor enig houvast.

Leiden stelt normen aan het aantal en de omvang van de speelplekken uitgaande van het aantal kinderen binnen een bepaalde leeftijdscategorie en binnen de voor hen geldende weg- en waterbarrières. Deelgebieden voor kinderen tot en met 12 jaar worden bepaald door fysieke barrières als waterpartijen met diep water en hoge oevers en wegen waar de snelheid 50 km/u of hoger is. Per deelgebied bepaalt het aantal kinderen per leeftijdscategorie hoeveel speelplekken er moeten komen, met een minimum van één speelplek per deelgebied voor de jongste twee groepen. Parken tellen niet mee, maar kunnen de locatiekeuze van speelplekken wel beïnvloeden. De gemeente besteedt speciale aandacht aan de oudste groep, omdat deze er doorgaans bekaaid van af komt.

In nieuwbouwwijken en herstructureringsgebieden wordt de speelruimtenorm direct toegepast. Voor bestaande woonwijken geldt als uitgangspunt dat de huidige situatie niet verder mag verslechteren en – zodra mogelijk – moet

TIP

En nieuwbouwwijk voor startende gezinnen voorziet vaak overwegend in kleine speelplekjes voor jonge kinderen. Maar na een jaar of twaalf zijn peuters grote pubers geworden, die heel andere eisen stellen aan de buitenruimte. Reserveer dus direct voldoende grote ruimtes op centrale plekken in de wijk en richt ze om te beginnen in als groenvoorzieningen.

Speelruimtenorm Rotterdam

1. Eén centrale openbare sport- en spelplek van minimaal 5000 m² binnen elk barrièreblok van meer dan 15 hectare. In kleinere barrièreblokken kan worden volstaan met een sport- en spelplek van 1000 m². Deze plekken moeten centraal liggen, in het zicht van woningen, op niet-milieubelaste lokaties, met een parkeerverbod aan de speelzijde van de weg, met bezonning en schaduw.
2. Een openbare sport- en spelplek van 1000 m² om de 300 meter; in dichtbebouwde wijken om de 200 meter.
3. Een bespeelbare stoep (3 tot 5 meter) aan ten minste één zijde van de straat, bij voorkeur de zonzijde.

verbeteren. Dat betekent dat verdichting nooit ten koste mag gaan van de speelruimte.

Speelruimtenorm Rotterdam

In Rotterdam hebben de dienst Sport en Recreatie, de dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting en de GGD gezamenlijk een speelruimtenorm ontwikkeld. Uitgangspunten zijn onder andere de ontwikkelingsprongen die kinderen doormaken, de ontwikkeling van verkeersvaardigheden en de ruimtebehoefte van diverse leeftijdsgroepen. De norm is tot stand gekomen in overleg met verschillende diensten en is getest in diverse wijken.

De norm geldt voor alle nieuwbouw- en herstructureringsgebieden. Ontwerpers die onder de norm zitten, moeten daarvoor goede argumenten hebben. Voor wijken die niet worden vernieuwd, geldt de norm als ijkpunt. Overigens hoeft de speelruimte niet als zodanig te zijn ingericht. Het is voldoende als de ruimte beschikbaar is voor sociale ontmoeting en activiteiten.

5.1.3 Normen zijn betrekkelijk

Speelruimtenormen bieden houvast voor beleid. Ze geven tamelijk harde cijfers waaraan ruimtelijke projecten kunnen worden getoetst. Een

norm zorgt er voor dat speelruimte een vaste plek krijgt in planprocessen en niet zomaar kan worden vergeten. Een norm biedt continuïteit in het beleid en helderheid in de contacten tussen gemeente en burgers.

Het gevaar van een norm is dat die een eigen leven gaat leiden. Kinderen en jongeren houden zich niet aan speelruimtenormen. Teveel aan de normen vasthouden, zonder te kijken naar de ruimtelijke en sociale kwaliteit van de openbare ruimte, het oordeel van de ouders over deze kwaliteit het buitenspeelgedrag van de kinderen en jongeren kan leiden tot een speelsituatie die niet aansluit bij de behoefte. Met andere woorden: als aan een absolute norm wordt voldaan, is dat nog geen garantie voor een goed plan.

5.2 Het Attractiebesluit

Het Attractiebesluit is sinds 1997 van kracht en heet sinds 2003 formeel het Warenwetbesluit Attractie- en speeltoestellen. Het besluit bevat regels voor ontwerp, constructie, installatie, gebruik, beheer en onderhoud van speeltoestellen. Door te voldoen aan de regels van het Attractiebesluit, kan de gemeente de kans op incidenten verkleinen en is zij moeilijker aansprakelijk te stellen, mocht er zich toch een incident voordoen. In deze paragraaf beschrij-

TIP

Het Keurmerkinstituut organiseert ééndaagse cursussen voor functionarissen die belast zijn met kwaliteits- veiligheidsbeheer van speelgelegenheden. Zie voor meer informatie www.keurmerk.nl.

ven we de belangrijkste punten uit het Attractiebesluit. Meer informatie is te vinden op www.keurmerk.nl en www.vwa.nl.

5.2.1 Veiligheid

Het Attractiebesluit geldt voor alle speeltoestellen en andere objecten die bedoeld zijn of bruikbaar zijn als speeltoestel. De regels gelden voor fabrikanten van speeltoestellen, maar ook voor personen of instanties die een speeltoestel op openbaar terrein neerzetten. Ook wanneer een speelplek met natuurlijke objecten wordt ingericht, zoals klimbomen, is het besluit van kracht. De regels gelden niet voor speeltoestellen in privé-tuinen. Zie voor veilige speelplaatsen en speeltoestellen ook: www.allesoverspelen.nl.

De Voedsel en Waren Autoriteit ziet toe op naleving van het Attractiebesluit. Deze autoriteit is bevoegd tot het doen van (onaangekon-

digde) controles en mag onveilige speelplaatsen sluiten en onveilige speeltoestellen buiten gebruik verklaren.

Ontwerp en constructie

Voor elke type toestel gelden minimumeisen voor de constructie. Elk toestel moet voorzien zijn van een technisch constructiedossier en een gebruiksaanwijzing. Een nieuw toestel moet voorzien zijn van een keuringscertificaat. Bij zelfgebouwde toestellen moet er een keuring worden uitgevoerd door een aangewezen keuringsinstantie.

Plaatsing

Voor de plaatsing van een speeltoestel worden eisen gesteld aan de vrije ruimte rondom het toestel en de valdempendheid van de ondergrond. De beheerder is verantwoordelijk voor een deugdelijke installatie en montage.

Aanbevolen onderhoudswerk conform het Attractiebesluit

Inspectie	<p>Visuele inspectie (1x per week): controle op gevaarlijke situaties, bijvoorbeeld als gevolg van vandalisme.</p> <p>Functionele inspectie (1x per maand of twee maanden): controle op stabiliteit en sterkte van het toestel en gesteldheid van de ondergrond.</p> <p>Grote inspectie (1x per jaar): controle op slijtage, corrosie en houtrot en controle op een juiste uitvoering van tussentijdse reparaties.</p>
Preventie	Schoonmaken, schilderen, vastzetten van verbindingen en herstel van bodemafwerking. Hiervoor kan het beste een jaarplanning worden gemaakt.
Correctie	Zodra mankementen worden geconstateerd, moet de beheerder deze verhelpen.

We zitten gevangen in de paradox dat kinderen met risico's moeten leren omgaan en ook zelf de grenzen van hun kunnen opzoeken. Een klimboom voldoet aan geen enkele veiligheidsseis en is, misschien juist daarom, erg aantrekkelijk. Tegelijkertijd moeten situaties die risicovol zijn, worden vermeden. Vaak wordt het bewegen van kinderen gezien als gevaarlijk en dat moet dus met veel veiligheidswaarborgen worden omgeven. Maar het omgekeerde blijkt het geval te zijn: bewegingstekorten van kinderen vormen een veel groter risico. Kinderen die niet geoefend en onzeker zijn in hun bewegingen, hebben meer kans op ongelukken⁷.

Beheer en onderhoud

De beheerder van een speeltoestel is volgens het Attractiebesluit verantwoordelijk voor de opzet en uitvoering van een gedegen beheer- en onderhoudsysteem. Inspecties mogen in principe door iedereen worden uitgevoerd. Wekelijkse inspecties kunnen heel goed plaatsvinden door vrijwilligers of door medewerkers van de afdeling groen. Voor andere inspecties is het raadzaam mensen in te zetten, die getraind zijn in het onderkennen van veiligheidsrisico's. Dat kunnen externe inspecteurs zijn die de beheerder hiervoor inhuurt, maar een gemeente kan natuurlijk ook eigen inspecteurs opleiden.

Logboek

Het Attractiebesluit verplicht de beheerder om van elk speeltoestel een logboek bij te houden. Met dit logboek controleert de Voedsel en Waren Autoriteit of het beheer goed wordt uitgevoerd. Het logboek kan ook een rol spelen bij zaken rond aansprakelijkheid. In het logboek moeten de volgende gegevens worden opgenomen:

- De gegevens van de eigenaar en/of beheerder.

- Gegevens over het speeltoestel: een beschrijving, technische gegevens, de naam van de leverancier of fabrikant en gegevens van de installateur.
- Uitgevoerde keuringen, inspecties, onderhoudswerkzaamheden en reparaties.
- Registratie van ongevallen met het toestel.

5.2.2 Aansprakelijkheid

Er zijn verschillende partijen die bij incidenten met aansprakelijkheid te maken kunnen krijgen: de beheerder van het toestel (bijvoorbeeld de gemeente), de eigenaar van de grond waarop het toestel staat, de leverancier van het toestel en (soms) de aannemer die het toestel heeft geplaatst. Voor de gemeente zijn de volgende aandachtspunten van belang:

- Draag zorg voor veilige speeltoestellen en regelmatige inspecties, snelle reparaties en tijdig onderhoud. Neem in deze inspecties ook de speeltoestellen mee die niet bij de gemeente in beheer zijn, maar die wel op gemeentegrond staan. Ook daarvoor is de gemeente (mede) aansprakelijk.
- Leg alle inspectie- en onderhoudsactiviteiten vast in een logboek. Dit zal bij schadeclaims een belangrijke rol spelen bij het

⁷ Kunz, 1993.

onderzoek naar eventuele nalatigheid van de beheerder.

- Zorg voor een goede aansprakelijkheidsverzekering.
- Wanneer bewoners beheertaken op zich nemen, zorg er dan voor dat zij werken vanuit een rechtspersoon (vereniging of stichting) en dat ook zij een goede aansprakelijkheidsverzekering hebben.

5.3 Ruimte en milieu

Bij de inrichting van de ruimte en de toedeling van functies, zijn verschillende wetten en regels op het gebied van ruimtelijke ordening en milieu van kracht.

5.3.1 Bestemmingsplan

In een bestemmingsplan legt de gemeente de mogelijkheden voor speelplaatsen vast. Er zijn twee mogelijkheden:

- De gemeente kan locaties exclusief de bestemming 'speelruimte' geven. Omwonenden weten dan waar ze aan toe zijn. Bezwaarschriften tegen de aanleg van een speelplek maken dan weinig kans.
- De gemeente kan 'spelen en speelvoorzieningen' opnemen in planvoorschriften bij de bestemmingen groen, wonen en recreatie. Daarmee houdt de gemeente de mogelijkheid open om op dergelijke plekken speelvoorzieningen aan te leggen. Voordeel hiervan is, dat het makkelijker is om speelplaatsen te verplaatsen naar een andere locatie en een groter gebied als speelruimte is aan te merken.

Vrijstellingen

Wanneer de gemeente iets wil aanleggen dat niet past in het geldende bestemmingsplan, is een vrijstelling mogelijk op grond van artikel 19 van de WRO. Dat is bijvoorbeeld nodig voor de inrichting van een speelplek op een plein of een brede stoep die de bestemming 'verkeersruimte' heeft. De vrijstelling wordt verleend door de provincie; het besluit is gemandateerd aan de gemeente.

Ruimte reserveren

In een nieuwbouwwijk kan een grote, centrale plek de bestemming 'spelen' krijgen, zonder dat deze ook al helemaal wordt ingericht als speelplek. Zo blijft de functie van deze plek flexibel en kan de gemeente gemakkelijk inspringen op veranderende behoeften van de opgroeiende jeugd. Door de speelbestemming wel vast te leggen in het bestemmingsplan voorkomt de gemeente dat de ruimte in de tussentijd wordt bebouwd. Het ministerie van VROM beveelt aan om minstens 3 procent van de oppervlakte van uitleglocaties te reserveren voor speelruimte.

Tijdelijke andere functies

Een speelplek die niet meer in gebruik is omdat de jeugd in de buurt er te oud voor is, kan tijdelijk een andere inrichting krijgen. Met een jeu-de-boulesbaan of schaakbord, bloemen in de zandbak en een bankje in de zon kan het een prettige ontmoetingsplek worden voor ouderen. En als over 20 jaar de wijk weer vergroent, heeft de gemeente haar speellocaties klaar liggen.

Zoals in Utrecht

Griftpark

Het Utrechtse Griftpark is aangelegd op de plek waar vroeger een gasfabriek stond. De grond is zwaar vervuild. Rond het terrein zijn damwanden geslagen om uitspoelen te voorkomen. De bovenste 1,5 meter grond is afgegraven, waarna de bodem is bedekt met gifdichte folie en een laag schone grond. Op deze laag is een speel- en recreatiepark aangelegd, dat tegenwoordig intensief wordt gebruikt. De ondergelegen vervuilde grond wordt in een periode van 30 jaar machinaal uitgewassen.

Bouwvergunning

Voor het plaatsen van speeltoestellen die lager zijn dan 3 meter, is volgens het nieuwe Bouwbesluit geen vergunning nodig. Gaat het om grotere toestellen, dan is die vergunning wel nodig. De vergunning wordt verleend als de plaatsing van het toestel past in het bestemmingsplan en voldoet aan bouwtechnische eisen in het Bouwbesluit. Kijk voor meer informatie op www.vrom.nl.

5.3.2 Milieu

Voor speelplekken gelden dezelfde milieunormen als voor alle andere vormen van bebouwing en activiteiten. Dat geldt voor luchtkwaliteit, geluidhinder, bodemverontreiniging en hoogspanningsleidingen.

Het ministerie van VROM heeft een Actieplan Kind en Milieu in voorbereiding. Dit plan zal relevante richtlijnen geven.

Voor speelplekken geldt geen maximale geluidsnorm. Andersom kunnen speelplekken zelf een bron van geluid zijn. Die behoren in principe tot de gewone geluiden van een buurt. Sommige speeltoestellen, zoals een halfpipe, maken echter zoveel kabaal, dat enige afstand tot woningen gewenst is. Het ministerie raadt

aan om bij de locatiekeuze en de inrichting van speelruimte geluidniveaus te beperken. Aanbevolen wordt om weerkaatsen van geluid te voorkomen door geluiddempende materialen en constructies te gebruiken. Verder gelden voor alle buitenactiviteiten de bepalingen in de APV aangaande burengerucht en openbare orde. In de APV kan de gemeente bijvoorbeeld bepalen dat een speelvoorziening niet na 10 uur 's avonds gebruikt mag worden.

Daarnaast wordt aangeraden extra aandacht te geven aan luchtkwaliteit. Voorkom dat uitlaatgassen direct de lucht boven de speelplek kunnen bereiken. Het advies is om speelplekken niet aan te leggen op lokaties waar de luchtverontreiniging hoger is dan gemiddeld. Houd bij de keuze van beplanting rekening met pollen in verband met allergieën.

5.4 Financiële randvoorwaarden

De gemeente kan speelruimte uit eigen middelen financieren, maar sommige onderdelen kunnen worden gedekt door externe financiering. Een goed financieringsplan is de basis voor alle verdere plannen. Met (tijdelijke) impulsgelden, subsidies en sponsorgelden kunnen prachtige dingen worden gerealiseerd. Maar daarna is de

Investeringskosten	
Grondreservering	
Planvorming	Inventarisatie speelruimte en maken van een speelruimteplan. Maken van een inrichtingsplan.
Grondwerk	Bodemonderzoek en eventuele grondsanering. Afvoer van grond. Omleggen van leidingen en kabels. Aanleg drainage, afwatering, riolering, elektra, drinkwater. Funderingen voor grotere speeltoestellen.
Inrichting	Aanleg landschap en ondergrond (verharding, valdemping). Beplanting, afscheidingen en hekwerken. Speelaanleidingen, speeltoestellen en straatmeubilair. Verkeersmaatregelen.

gemeente jarenlang verantwoordelijk voor de kosten van onderhoud en beheer. Ook dan is structurele financiering nodig.

5.4.1 Ontwerp en inrichting

De kosten voor en de kwaliteit van een ontwerp van een speelplek kunnen sterk variëren. Sommige fabrikanten en leveranciers van speeltoestellen bieden aan om zonder doorberekening van kosten een ontwerp te maken. Ontwerpers en (landschaps)architecten berekenen daarentegen een gewoon ontwerptarief. Soms werken ontwerpers overigens ook op provisiebasis samen met leveranciers van speeltoestellen. Naarmate een gemeente meer waarde hecht aan een natuurlijke inrichting en minder gebruik wil maken van (standaard) speeltoestellen, kunnen de ontwerpkosten hoger uitvallen. Al met al is het belangrijk om vooraf een keuze te maken voor de werkwijze.

Aanbesteden

Voor de aanleg van speelplekken zijn de gebruikelijke aanbestedingsrichtlijnen van kracht. Om

adequate opdrachten te verstrekken, moet de gemeente goed weten waar ze zit in het besluitvormingsproces. Onderzoek, ontwerp en aanleg kunnen worden uitbesteed aan één of aan meerdere externe bureaus. Werken met één bureau heeft als voordeel dat de overlegsituatie overzichtelijk is en de lijn van plan tot uitvoering consistent is. Nadeel kan zijn dat de gemeente haar greep op de gang van zaken verliest. Werken met meerdere bureaus heeft als voordeel dat de gemeente de regie houdt en voor iedere stap een gespecialiseerd bedrijf kan uitkiezen. Nadeel kan zijn dat bureaus moeten werken met visies en plannen die niet de hunne zijn.

5.4.2 Investeringskosten

De kosten die met de investering in speelruimte zijn gemoeid, worden bepaald door vier posten. Die staan in de tabel.

De inrichtingskosten van een speelplek worden doorgaans afgeschreven over een periode van 8 tot 10 jaar, waarbij ieder jaar geld voor onderhoud en vervanging wordt gereserveerd. Dat biedt voor de gemeente de mogelijkheid om

Rekenvoorbeeld

Een gemeente heeft 176 formele speelplekken. Voor deze locaties is, uitgaande van de nieuwwaarde, een totale investering gedaan van € 1.504.000. De jaarlijkse kosten voor een speelplek bedragen:

Fondsvorming (vervangingsreserve) 10% van € 1.504.000	€ 150.400
Onderhoud en inspecties 5% van € 1.504.000	€ 75.200
Totaal	€ 225.600

Rekenvoorbeeld

Een gemeente heeft 43.250 m² formele speelruimte, waarvan 22.385 m² is ingericht met speeltoestellen en 20.865 m² als sportveld. Voor de waardebeoordeling van deze plekken hanteert de gemeente een normprijs van € 36 per m² voor de plekken met speeltoestellen en € 7 per m² voor de minder kostbare sportveldjes. De economische waarde van de speelplekken in deze gemeente komt daarmee op € 805.860 + € 146.055 = € 951.915.

Voor het onderhoud en de inspecties reserveert de gemeente jaarlijks 10 procent van deze economische waarde: € 95.191. Voor de afschrijving van speelvoorzieningen geldt doorgaans een periode van 10 jaar. Omdat de speelvoorzieningen in deze gemeente een mix van oud en nieuw zijn, hanteert de gemeente een afschrijvingstermijn van 6,5 jaar. Dat komt neer op een jaarlijks te reserveren bedrag van 15 procent van de economische waarde van alle speelplekken: € 142.787.

daarvoor een fonds voor onderhoud en vervanging te vormen. Zo kan de gemeente snel reageren op slijtage en kan zij de continuïteit van

speelvoorzieningen waarborgen. Gebeurt dat niet, dan blijft speelruimte afhankelijk van ad-hocfinanciering.

Exploitatiekosten

Financieringskosten	Vervangingsreserve. Rente.
Fysiek onderhoud	Onderhoud van het terrein: groen, paden, ondergrond. Regelmatige visuele inspectie van de speeltoestellen. Jaarlijkse veiligheidsinspectie. Reparaties.
Toezicht en beheer	Personeelskosten toezicht, spelbegeleiding en beheer. Vergoeding voor inzet bewoners. Activiteitenbudget.

5.4.3 Exploitatiekosten

De jaarlijkse exploitatiekosten worden bepaald door de posten zoals opgenomen in het schema op pagina 69.

5.4.4 Financiering door gemeentelijke diensten

Buitenspeelruimte heeft raakvlakken met uiteenlopende beleidsterreinen. Dat geldt dus ook voor de financiering van speelruimte: meerdere gemeentelijke diensten kunnen er in principe geld voor vrijmaken.

Meebetalen

Medefinanciering is te verantwoorden door openbare speelruimte te combineren met andere functies zoals sport, recreatie, groen, ouderen, kinderopvang en de inrichting van schoolpleinen. Door speelruimte te presenteren als preventieve jeugd- en gezondheidsvoorziening, kan een beroep worden gedaan op medefinanciering uit het budget voor jeugdwelzijn, volksgezondheid en sport.

Verevening

De kosten voor financiering van de nieuw aan te leggen openbare ruimte (waaronder speelruimte) moeten voor een deel worden betaald uit de grondexploitatie van een totale gebiedsontwikkeling. De kwaliteit van de openbare ruimte komt immers ten goede aan de kwaliteit van een veel groter gebied. De kosten en baten van alle projecten in een gemeente kunnen daarom binnen bepaalde grenzen worden verevend.

Erfpacht

Grond die in erfpacht is uitgegeven, blijft een duurzame bron van inkomsten, die de gemeente (onder andere) kan aanwenden voor de kwaliteit van de openbare ruimte. Vaak zijn de erfpachtbaten overigens gering, tenzij het mogelijk is de tarieven aan te passen aan de waardeontwikkeling.

5.4.5 Financiering door projectontwikkelaars en corporaties

Bij grote bouwprojecten heeft de gemeente vaak te maken met projectontwikkelaars en corporaties die (een deel van) de ontwikkelkosten van een wijk op zich nemen. Zij hebben veel belang bij een goed ingerichte en beheerde openbare ruimte en dus ook bij voldoende speelruimte. Indirect verhoogt het de waarde van de woningen. Het is belangrijk om hier bij nieuwe projecten vanaf de start van een ontwikkeling aandacht aan te besteden. De reservering van voldoende speelruimte en voldoende geld om die ruimte goed in te richten, is in een later stadium bijna niet meer te regelen.

Publiekprivate samenwerking

Het is belangrijk om de ruimtereservering voor speelruimte en de kosten voor inrichting ervan in de opzet van de grondexploitatie mee te nemen. Als de gemeente grondeigenaar is, kan zij de kosten verevenen en doorberekenen in de grondprijs. Als de gemeente slechts een deel van de grond in eigendom heeft, kan zij het kostenverhaal regelen via een publiekprivate

Zoals in Amsterdam

Groenfonds Zuidas

Bij de ontwikkeling van de Zuidas in Amsterdam stort de gemeente € 13 per m² gerealiseerde vloeroppervlakte in een groenfonds. Dit geld gebruikt de gemeente zowel binnen en buiten het plangebied om bestaand groen op te knappen en nieuw groen aan te leggen.

samenwerking of een samenwerkingsovereenkomst.

Exploitatieovereenkomst

Heeft de gemeente geen grond in eigendom, dan kan zij op grond van artikel 42 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening met een particuliere exploitant een exploitatieovereenkomst sluiten. Dit is een privaatrechtelijke overeenkomst waarin afspraken worden gemaakt over de bijdrage die de exploitant betaalt voor de aanleg van openbare voorzieningen. Er moet een verband bestaan tussen de kosten van voorzieningen en de baten die een exploitant heeft. Een dergelijke overeenkomst kan alleen vrijwillig tot stand komen.

Baatbelasting

Wanneer een particuliere grondeigenaar niet wil meewerken aan een exploitatieovereenkomst, kan de gemeente (een deel van) de kosten verhalen via baatbelasting, op grond van artikel 222 van de Gemeentewet. Aan de heffing van baatbelasting is een aantal voorwaarden verbonden. Zo moet de gemeente kunnen aantonen dat de grondeigenaar baat heeft bij de voorziening die de gemeente realiseert.

Groen/speelfonds

Soms is het mogelijk om via een omweg aan financiële middelen voor de openbare ruimte te

komen. Zo kan de gemeente een vastgesteld percentage van de inkomsten uit grondexploitatie afstorten in een fonds. Dit fonds wordt vervolgens ingezet voor meer en betere openbare ruimte in de wijk.

5.4.6 Andere bronnen van financiering

Provinciale en landelijke subsidieregelingen

Er zijn verschillende subsidieprogramma's waaruit (ook) speelplekken zijn te financieren. Bij deze programma's gaat het uitsluitend om de kosten voor inrichting en beheer van speelruimte, en niet om de kosten voor grondexploitatie. Op www.kindvriendelijkesteden.nl staat een actueel overzicht.

Fondsen

Diverse particuliere fondsen bieden financiële ondersteuning bij de aanleg en inrichting van buitenspeelruimte. De fondsen stellen altijd bepaalde eisen aan een project. Voorwaarde is altijd dat de gemeente meebetaalt. Sommige fondsen bemiddelen ook tussen particuliere sponsors en gemeenten en verenigingen die op zoek zijn naar geld voor een concreet project. Vijf grote fondsen voor buitenspeelruimte werken samen onder de noemer 'Samenwerkende fondsen buitenspelen': Jantje Beton, Nationaal Revalidatiefonds, Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind, Stichting Kinderpostze-

Speeltuín wordt na de renovatie feestelijk geopend

gels Nederland en het VSB Fonds. Zie verder www.samenbuitenspelen.nl.

Sportbevordering

Bijzondere initiatieven om sportbeoefening vooral in achterstandswijken te bevorderen, zijn de Johan Cruyff Foundation (www.cruyff-foundation.org) en de Richard Krajicek Foundation (www.krajicek.nl). De initiatieven zijn erop gericht om voorzieningen voor voetbal, respectievelijk tennis te realiseren.

Lokale sponsors

Vanuit een belang en betrokkenheid bij lokale gemeenschappen zijn bedrijven en instellingen soms bereid een bijdrage te leveren aan de realisatie van buitenspeelruimte. In het kader van

maatschappelijk ondernemen zetten zij zich graag in voor hun omgeving. Bijvoorbeeld door financiële adoptie van een terrein of een speeltoestel. Sommige bedrijven stellen personeelsleden vrij om zich in werktijd in te zetten voor beheer van de speelruimte of de organisatie van activiteiten. Andere bedrijven leveren een bijdrage in natura. Voorbeelden zijn donatie van materiaal, schilderwerk, beplanting of gratis onderhoud. Ook op landelijk niveau zijn bedrijven soms geïnteresseerd in het sponsoren van concrete speelprojecten.

Bewoners

Bewoners kunnen zelf middelen bij elkaar brengen door wijk-sponsors te zoeken of inzamelingsacties te organiseren. Bijvoorbeeld door

Zoals in Nederland

Delta Plan Spelen

Via het Delta Plan Spelen werkt de NUSO aan fysieke en sociale renovatie van speeltuinen. De kosten van de renovatie moeten worden opgebracht door de vereniging en de gemeente. Fondsen kunnen onder bepaalde voorwaarden meebetalen, maar nooit meer dan de gemeente. Extra gelden kunnen worden verworven via lokale sponsoring of door zelf werkzaamheden uit te voeren en die te kapitaliseren. De werkwijze van de gedeelde verantwoordelijkheid werkt stimulerend voor alle partijen.

organisatie van een loterij, een sponsorloop, een veiling of door de uitgifte van aandelen. Bewoners kunnen als onafhankelijke partij ook zelf subsidie aanvragen bij verschillende fondsen.

Daarnaast helpen bewoners vaak vrijwillig bij aanleg, onderhoud en beheer van speelplekken. Het bespaart veel geld en het versterkt de binding tussen omwonenden en speelplek.

5.5 Aan de slag

Als u aan de slag wilt, doen wij de volgende suggesties:

- Neem een speelruimtenorm op in het speelruimtebeleid. Als die norm eenmaal is vastgelegd, kan die maatgevend zijn bij stedenbouwkundige ontwerpen voor nieuwbouwoctaties en als streefbeeld dienen bij stedelijke herontwikkeling.
- Het Attractiebesluit stelt eisen aan de inrichting en het beheer van speelruimte. Zorg dat die eisen worden nageleefd en dat er controle is op die naleving. Het Keurmerkinstuut

organiseert cursussen voor kwaliteits- en veiligheidsbeheer.

- Neem in nieuwe bestemmingsplannen speelruimte op. Ook als die niet direct als zodanig wordt ingericht. Zorg dat de benodigde ruimte wordt gereserveerd, ook in de opzet van de grondexploitatie.
- Houd bij het bepalen van locaties voor speelruimte rekening met luchtkwaliteit en geluid. Zorg bij de inrichting van speelruimte dat het geluid van spelende kinderen en jongeren niet tot overlast leidt.
- Maak een goed financieringsplan. Niet alleen om de (eenmalige) investering te kunnen doen, maar vooral ook om de kosten voor onderhoud, beheer en vervanging op langere termijn (structureel) te kunnen bekostigen.
- Op verschillende gemeentelijke diensten, marktpartijen, diverse fondsen en het bedrijfsleven kan een beroep worden gedaan om de realisatie van aanleg en beheer van buitenspeelruimte te bekostigen.

6 Participatie

Buitenspeelruimte heeft een zeer sterke invloed op de dagelijkse woonomgeving. Het is daarom essentieel dat jonge en volwassen bewoners nauw betrokken zijn bij alle stadia van de ontwikkeling en de uitvoering van het beleid. Als zij meepraten, meedenken en meewerken aan de realisatie van buitenspeelruimte, ontstaat er een duurzaam draagvlak. Als bewoners vanaf het begin worden betrokken bij de plaatskeuze en invulling van een speelplek en betrokken blijven bij het beheer, dan wordt deze beter gebruikt en voelt men er zich meer verantwoordelijk voor. In dit hoofdstuk bespreken we enkele principes van participatie⁸. We gaan specifiek in op de mogelijkheden voor participatie door volwassenen, kinderen en jongeren.

6.1 De opzet van een participatietraject

Buitenspeelruimte maakt de woonomgeving leefbaar en aantrekkelijk. Maar als het erop aan komt, willen veel mensen wel buitenspeelruimte, maar liever niet bij hen voor de deur. Als buitenspeelruimte er eenmaal is, maken veel mensen zich zorgen over de kwaliteit ervan. Waar veel mensen zich zorgen maken, kunnen velen bijdragen aan een oplossing. De gemeente is niet als enige aan zet, maar staat voor de taak om de inzet van meerdere betrokkenen te organiseren. De vraag is: hoe kunnen belanghebbenden worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid?

6.1.1 Het doel van participatie

Bepaal in iedere specifieke situatie wat het doel van de participatie is. Gaat het vooral om het vergroten van draagvlak en betrokkenheid, of verwacht de gemeente ook een serieuze inhoudelijke bijdrage van de bewoners? Worden de bewoners naderhand ook betrokken bij beheer? Wat gebeurt er in de buurt al met participatie? Wat wil de gemeente met participatie bereiken? Als duidelijk is voor welk doel participatie wordt ingezet is een keuze voor een methodiek mogelijk. Er zijn minstens vier doelstellingen te bedenken:

Een beter beleid maken

De inbreng van bewoners maakt plannen voor beheer en inrichting beter. Volwassenen weten vaak goed wat de mogelijkheden en beperkingen zijn van hun wijk. Kinderen weten waar de fijne speelplekken zijn, waar auto's te hard rijden en waar honden worden uitgelaten. De gemeente kan met die informatie de omvang, vorm en inrichting van buitenspeelruimte afstemmen op de vraag.

Het draagvlak vergroten

Als gebruikersgroepen vanaf het begin meedenken bij inrichting en beheer van de speelruimte wordt het hún ruimte; niet die van de gemeente. Het beheer wordt een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van gemeente, omwonenden en kinderen.

Buurtbetrokkenheid versterken

Participatie leidt tot een grotere betrokkenheid

⁸ VROM, 'Ruimte van ons allemaal; participeren in beheer van de openbare ruimte' (2005)

Zoals in Amsterdam

Westelijke tuinsteden

In de binnenstad van Amsterdam zijn min of meer spontaan allerlei speelplaatsen ontstaan. Die ontwikkeling is vertaald naar een bewuste strategie voor de westelijke tuinsteden. De speelplaatsen zijn het resultaat van interactieve processen tussen gemeente en bewoners. Speelplaatsen worden pas gerealiseerd als bewoners aangeven er behoefte aan te hebben. Ze versterken de bestaande speelcultuur en identiteit van een wijk en voegen zich in de stedenbouwkundige structuur, zodat de natuurlijke inbedding een grote gebruikskwaliteit en sociale controle geeft.

van bewoners bij hun buurt en hun burens. Ook de relaties tussen volwassenen en jeugd worden erdoor versterkt. Jongeren worden uit de anonimiteit gehaald. Op die manier kan participatie leiden tot een grotere sociale veiligheid en meer verdraagzaamheid.

Bezwaren ondervangen

Door omwonenden serieus bij de plannen te betrekken, kunnen eventuele bezwaren in de kiem worden weggenomen. Mogelijke tegenwerking wordt voorkomen.

6.1.2 Het niveau van participatie⁹

De gemeente schept de voorwaarden voor de ontwikkeling en uitvoering van beleid. Maar vooral bij speelruimtebeleid is het verstandig bewoners een actieve rol te geven. Hoeveel invloed zij hebben, hangt af van het doel dat met de participatie wordt beoogd en de aard van de speelruimte. Door het juiste participatieniveau te kiezen, is het mogelijk om per situatie een passende constructie te ontwerpen. De participanten kunnen daar overigens ook zelf over

meedenken. De participatieniveaus overlappen elkaar soms en kunnen ook naast elkaar voorkomen. Sommige doelgroepen willen alleen maar worden geïnformeerd, waar andere zich actief met planvorming en uitvoering bemoeien.

Informatie

Het eerste niveau van participatie is het geven van informatie: de gemeente geeft informatie en bewoners zijn toehoorder. Het is zonder meer aan te bevelen voorlichting te geven over het belang van buitenspelen. Vooral wanneer veel bewoners daar negatief tegenover staan. Soms kunnen deskundigen daarin een rol spelen. Vraag bijvoorbeeld of een arts wil vertellen hoe belangrijk voldoende beweging is voor kinderen. Een speciale speelruimtekrant kan geschikt zijn om zowel bewoners als organisaties regelmatig op de hoogte te houden.

Meedenken

Eén participatiestapje hoger is wanneer bewoners ook zelf ideeën kunnen aandragen. Volwassenen, kinderen en jongeren denken mee over de probleemstelling en helpen de gemeente bij het vinden van passende ontwerp oplossingen.

⁹ Zie onder andere Pröpper en Steenbeek (2005), NUSO (2001) en De Winter (1995)

Zoals in Eindhoven

Kinderpersbureau Eigenwij(k)s

Indachtig het motto 'jong geleerd, oud gedaan' nam de gemeente Eindhoven het initiatief om kinderen actief te betrekken bij de wijkvernieuwing in Lakerlopen. De kinderen werden gestimuleerd mee te denken over de inrichting van deze wijk. Dit kreeg concreet vorm door oprichting van een kinderpersbureau met een eigen krant die de ontwikkelingen in de buurt op de voet volgt.

De plannen worden daardoor beter. Het staat de gemeente vrij wat zij met de aangedragen ideeën doet, maar de intentie is, om hierdoor de inrichting en het beheer van de speelruimte beter toe te snijden op wat bewoners willen.

Meebepalen en beheren

De gemeente kan nog een stap verder gaan en samen met gebruikers randvoorwaarden opstellen en verantwoordelijkheden verdelen. De gemeente zorgt voor aanleg en regulier beheer, maar bewoners krijgen de verantwoordelijkheid voor aanvullend beheer. De gemeente kan sommige verantwoordelijkheden (en daarmee ook bevoegdheden en budgetten) overdragen aan werkgroepen en bewonersorganisaties, zoals een speeltuinvereniging of een vereniging van eigenaren. Zij worden actief betrokken bij hun woonomgeving en dat kan leiden tot een beter gebruik van de speelruimte en een grotere sociale veiligheid.

Bewonersinitiatief

Op het hoogste niveau van participatie zijn bewoners zelf initiatiefnemer voor ontwikkeling,

uitvoering en beheer van een speelruimteplan. De gemeente biedt faciliteiten en bepaalt enkele randvoorwaarden waar het beheer minimaal aan moet voldoen, bijvoorbeeld ten aanzien van de bereikbaarheid van nutsvoorzieningen, waterbeheer en de mate van openbaarheid. Voor de rest zijn de bewoners (volwassenen, kinderen en jongeren) aan zet.

6.1.3 Grenzen aan participatie

De gemeente moet helder aangeven binnen welke grenzen bewoners kunnen participeren. Dit voorkomt te hoog gespannen verwachtingen en bijgevolg teleurstellingen. Om welke plek gaat het? Hoeveel geld is er beschikbaar? Aan welke wettelijke eisen moet worden voldaan? Ook de status van de bewonersinbreng moet duidelijk zijn: is hun mening bindend of adviseerend? Wat is bespreekbaar en wat niet? Het moet duidelijk zijn dat de gemeente eindverantwoordelijk is en blijft. Zij is verantwoordelijk voor de afweging van alle verschillende belangen en moet in de gaten houden of alle belanghebbenden voldoende inbreng hebben gehad. Cruciale keuzes moeten niet bij bewoners lig-

Zoals in Rotterdam

De ideale tuin

De Speeldernis in Rotterdam is ontworpen in nauw overleg met experts en toekomstige gebruikers. In een expertmeeting is een programma van eisen opgesteld. Een zomerfeest op het terrein zelf vormde het startschot voor de ontwerpfase. Ouders en kinderen konden alvast kennismaken met natuurspeelactiviteiten. Met schilderijen en maquettes konden zij laten zien hoe hun ideale tuin er uit zou moeten zien. Gedurende de zomer werkte de ontwerper samen met bezoekers aan een grote maquette van de hele tuin. Tijdens een inspraakbijeenkomst werd deze besproken en getoetst aan veiligheidseisen. In het daarop volgende jaar hielpen ouders, kinderen en jongeren bij de beplanting en inrichting van het terrein en vervolgens bij het beheer en de organisatie van activiteiten.

gen. Die blijven een zaak voor de politiek. En wanneer het niet lukt om consensus te bereiken, moet de politiek een knoop doorhakken.

6.1.4 Het belang van de juiste timing

Participatie vereist een juiste timing. Op welk moment betreft de gemeente bewoners bij de plannen? Te vroeg leidt tot teleurstelling 'omdat alles zo lang duurt'. Te laat leidt tot weerstand 'omdat alles al is bekostofd'. Kinderen moeten niet te vroeg in het proces worden betrokken, omdat zij anders al groot zijn, wanneer de plannen zijn uitgevoerd. Het is belangrijk dat de gemeente binnen een redelijke termijn doet wat

ze belooft. Anders geloven inwoners niet meer in het project. Voor een kind geldt dat nog sterker.

6.2 Wie worden er bij betrokken?

Betrek zowel volwassenen als de jeugd bij de plannen. Wanneer alleen volwassenen participeren, ontstaat een vertekend beeld van de werkelijkheid. Kinderen en jongeren hebben een heel andere kijk op hun wijk. Aan de andere kant is het ook niet goed om uitsluitend de jeugd te raadplegen. Dan worden de plannen kwetsbaar voor bezwaren van de volwassen buurtbewoners: speelruimte best, maar 'Not in my backyard!'

In sommige wijken zeggen bewoners letterlijk geen buiten speelruimte voor jongeren te willen. Daar moet de gemeente eerst veel missiewerk doen om bezwaren en vooroordelen weg te nemen. In ieder contact moeten gemeenteambtenaren zich van hun houding bewust zijn. Meepraten en bewoners bevestigen in hun negatieve oordeel? Of uitdragen dat jongeren er gewoon bijhoren?

Zoals in Beuningen

Hoe gevaarlijk is water?

In een waterrijke nieuwbouwwijk richtten enkele bewoners een anti-water-actiecomité op onder het motto dat water gevaarlijk is voor kinderen. De gemeente organiseerde een bijeenkomst waar deskundigen op het gebied van natuurbeheer en jeugdrecreatie voor werden uitgenodigd. Een extern adviesbureau zorgde voor de begeleiding. De bezwaren van de actiegroep zijn serieus besproken en aan enkele terechte bezwaren kwam de gemeente tegemoet. Uiteindelijk ontstond een positief-geuanceerd beeld.

6.2.1 Volwassenen

Om volwassenen in een participatieproces mee te krijgen, is er eerst overeenstemming nodig over een gemeenschappelijke doelstelling. Ontbreekt die overeenstemming, dan is er altijd iemand ongelukkig met de gekozen oplossingen. Laat zien wat de gemeente met de inbreng van de bewoners doet en blijf hen eerlijk informeren, ook als alles tegen zit. Neem helder stelling: de openbare ruimte is er voor iedereen, buitenspelen is belangrijk, kinderen mogen er zijn, speelruimte hoort er bij. Het is vaak zinvol om hierover een apart communicatietraject te organiseren. Tegelijkertijd moeten bezwaren serieus worden genomen. Probeer tegemoet te komen aan bezwaren die hout snijden en betrek critici bij het bedenken van oplossingen. Breng de wederzijdse belangen en doelen in beeld en zoek naar overeenkomsten.

Doelgroepen

Het is in de eerste plaats nodig zicht te krijgen op de verschillende groepen volwassenen: mensen met/zonder kinderen, allochtonen/autochtonen, mannen/vrouwen, huurders/woningbezitters, etc. Hoe sterk is de buurt in sociaal opzicht? Bestaande bewonersgroepen zijn waar-

devolle partners bij het maken van plannen en het beheer van speelplekken. Het is echter niet zo dat zij zondermeer de belangen van alle buurtbewoners vertegenwoordigen. Om geen doelgroepen te missen zijn verschillende communicatiekanalen nodig. Denk aan buurtbijeenkomsten, een huis aan huis verspreide enquête of flyer op druk bezochte locaties in de buurt. Met specifieke groepen moet soms apart overleg plaatsvinden. Die groepen zijn bereikbaar via andere organisaties, zoals de moskee, het culturele centrum of de peuterspeelzaal.

Werkvormen

De keuze van een werkvorm hangt af van de lokale situatie, het stadium waarin zich de planvorming bevindt, het doel van de participatie en de wensen van de bewoners. Wanneer bewoners niet gewend zijn betrokken te worden bij plannen van de gemeente, moeten zij eerst worden overtuigd dat het belangrijk is mee te denken en te werken. Vaak is aanvankelijk slechts een deel van de mensen direct enthousiast. Als het gaat om de uitwerking van meer concrete plannen, is de instelling van een klankbordgroep van bewoners een goed idee. Een afvaardiging van bewoners kan via die groep in verschillende

Zoals in Leeuwarden

Denktank Potmarge

Bij de herinrichting van watergebied Potmarge werkt de gemeente Leeuwarden met een denktank. Dit is een klankbordgroep met vertegenwoordigers van diverse belangengroepen in de stad op milieu- en natuurgebied en vertegenwoordigers van de diverse wijkpanels uit de aanliggende wijken. Elk planonderdeel is in ruwe schets eerst voorgelegd aan de denktank. Besluiten werden pas genomen wanneer er in de denktank consensus was over de uitvoering. De denktank blijft ook betrokken bij het beheer en onderhoud van het gebied. Deze werkwijze zorgt voor een langzame start, maar deze aanloopverliezen in tijd worden in de realisatiefase ruimschoots terugverdiend doordat bezwaarschriften uitblijven.

Zoals in Heerenveen

Wergroepen speelruimteplan

In de gemeente Heerenveen zijn bewoners van het begin af aan betrokken bij het maken van het speelruimteplan voor hun wijk. Meestal wordt gestart met een meedenkavond waarvoor iedereen via de krant wordt uitgenodigd. Tijdens deze avond geeft de gemeente een introductie over haar visie op spelen in de openbare ruimte. Ook brengt ze in beeld wat de randvoorwaarden zijn en welk budget er beschikbaar is. Aan het eind van de avond kunnen bewoners zich aanmelden voor een werkgroep die in drie à vier avonden een plan maakt. Planvorming en realisatie vinden meestal binnen een jaar plaats. Daarna zijn de bewoners betrokken bij het beheer en onderhoud van de speelplekken en bij de jaarlijkse evaluatie.

Zoals in Rotterdam

Doelgroepavonden Lloyd Multiplein

De gemeente Rotterdam maakte plannen voor een grote openbare buitenvoorziening op het Lloyd Multiplein. De opkomst bij de eerste inspraakavond was mager en niet erg representatief voor de verwachte gebruikersgroep. De gemeente besloot de doelgroepen zelf op te zoeken. Het sociaal-cultureel werk organiseerde aparte gesprekken met vier groepen volwassenen (Marokkaanse mannen, Eritreese vrouwen en Turkse en Surinaamse volwassenen) en drie verschillende groepen jongeren. De gesprekken vonden plaats in de eigen accommodaties van de groepen. Speciaal ontwikkeld beeldmateriaal met voorbeelden van activiteiten en inrichtingselementen maakte de taalbarrière kleiner en zorgde voor levendige gesprekken. Die resulteerden in een lijst met concrete wensen.

fasen de plannen van commentaar voorzien. Voor bewoners die actiever willen meedenken en ook zelf ideeën willen inbrengen, zijn ontwerpteliers mogelijk. Onder begeleiding van een landschapsarchitect of een speelruimtecoördinator kunnen bewoners daarin hun ideeën stap voor stap concretiseren.

6.2.2 Kinderen (tot 12 jaar)

Kinderen hebben vaak andere ideeën over en belangen bij speelruimte dan volwassenen. Kinderen hebben interesse in de speel- en ontmoetingswaarde van een plek. Hun visie op speelwaarde wijkt vaak af van die van volwassenen. Kinderen zijn bovendien speeldeskundigen. Zij kunnen aangeven waar speelplekken aan moeten voldoen; niet alleen hun eigen speelplek, maar ook die van anderen. Sommige kinderen komen zelf met wensen en ideeën waar de gemeente of een speelruimteontwerper niet aan denken. Kinderen kunnen meedenken over het ontwerp voor een speelplek, het schoonhouden ervan, over omgangsregels en over extra activiteiten die er kunnen worden georganiseerd.

Ook kinderen moeten daarom kunnen participeren. Het is aan te bevelen om voor hen een apart traject te organiseren; in gemengde groepen komen zij vaak amper aan bod of geven ze sociaal gewenste antwoorden. Wel is het goed als volwassenen en kinderen hun bevindingen aan elkaar presenteren. Dit leidt bij beide groepen tot nuancering van meningen en vergroot de kans op een breed draagvlak voor de uitvoering van het beleid. De invloed van kinderen moet anderzijds ook niet te groot worden gemaakt. Kinderen hebben geen inzicht in de waarde die spelen heeft voor hun eigen ontwikkeling. De gemeente moet hoe dan ook kwaliteit bieden en speelmogelijkheden bieden die nodig zijn voor een goede ontplooiing.

Doelgroepen

Kinderen zijn uitstekend te bereiken via basisscholen, naschoolse opvang, buurthuizen en speelplekken in de wijk. Het opzetten en begeleiden van kinderparticipatie vergt specifieke kennis van de wijze waarop kinderen de wereld beleven, denken en hun mening geven. Roep

TIP

Als je kinderen rechtstreeks vraagt wat ze willen, geven ze vaak een antwoord dat je al kent. Ze praten dan alleen maar over toestellen, maar denken niet aan dingen die ze kunnen doen zonder daar een toestel voor nodig te hebben.

hiervoor de hulp in van ervaren jeugdwerkers of speelruimteontwerpers. Wanneer je kinderen vraagt om hun ideale speelplek te ontwerpen, bouwen ze allemaal een soort Efteling, waarna ze teleurgesteld zijn als de bomen niet tot de hemel groeien. Geef dus helder aan wat de grenzen zijn waarbinnen moet worden gewerkt. Kinderen snappen dat heel goed. Daarbij hebben kinderen een ander tijdspad voor ogen dan de gemeente. Voordat een plan is gerealiseerd, zijn de betrokken kinderen er vaak al te groot voor. Begin dus pas aan een participatietraject als zeker is dat de plannen ook echt en binnen een redelijke termijn kunnen worden uitgevoerd. Zorg bij grote en langdurige projecten regelmatig voor kleine, zichtbare resultaten.

Werkvormen

Ga in gesprek met (groepen) kinderen. Geef heldere uitleg over wat de gemeente van plan is en waarom zij met de kinderen wil praten. Geef duidelijk aan wat de mogelijkheden en beperkingen zijn.

- Kinderen praten en tekenen vaak makkelijker dan dat ze schrijven. Een gesprek met een groepje kinderen (eventueel over tekeningen die ze hebben gemaakt) levert veel preciezere informatie op dan een schriftelijke enquête.
- Stel open vragen. Op welke plekken speel je graag? Waarom vind je die plek zo leuk? Dergelijke vragen scheppen ruimte voor verrassende antwoorden. Kinderen hebben een andere denkwereld dan volwassenen. Vraag dus door.

- Door alleen te vragen wat kinderen willen, komen er standaardantwoorden (een schommel, een glijbaan). Vraag daarom naar activiteiten. Wat doe je op deze speelplek? Wat wil je kunnen doen? Een ontwerper kan die wensen vervolgens vertalen in een inrichtingsplan.
- Leg de antwoorden goed vast. Zo is later te controleren of de plannen aansluiten bij de ervaringen en wensen van de kinderen.
- Vertel wat de gemeente met de informatie van de kinderen gaat doen en op welke wijze zij de kinderen verder zal betrekken bij de plannen. Wees zorgvuldig in de terugrapportage. Zorg dat alle kinderen die hebben meegepraat ook echt te horen krijgen wat er met hun ideeën is gedaan en hoe de verdere realisatie verloopt.

6.2.3 Jongeren (12 tot 18 jaar)

Voor jongeren geldt hetzelfde als voor kinderen: ook zij zijn ervaringsdeskundige. En meer nog dan kinderen, kunnen jongeren vertellen waar speelruimte aan moet voldoen. Jongeren zijn ook in staat uit te leggen waar speelruimte voor kinderen aan moet voldoen. Maar dé jongere bestaat niet. De verschillen tussen groepen jongeren zijn groot, qua leeftijd, achtergrond en belangstelling. Veel meer dan kinderen zijn jongeren verbonden met een groep en een subcultuur. Iedere groep heeft eigen codes, wensen en vormen van vrijetijdsbesteding. Skaters zijn anders dan voetballers, meisjes hebben andere wensen dan jongens. De gemeente moet goed weten met welke groepen jongeren zij te maken

Zoals in Zwolle

Speelveld Fresiaplein

Een groep jongeren had er genoeg van steeds te worden weggestuurd door buurtbewoners. Ze bedachten een plan voor een eigen sportveldje. Een verkeersveilige plek (zodat ook kinderen er kunnen spelen), stevige materialen en een hek tegen honden. De jongeren bezochten diverse bestaande sportvelden om inspiratie op te doen, maakten zelf een plan en dienden dit in bij het Experiment Wijkbudgetten. Ze wonnen een prijs waarmee het plan kon worden gerealiseerd. De jongeren organiseerden zelf een inloopmiddag voor de buurt, werkten mee bij de aanleg van het veld en organiseerden zelf het openingsfeest.

heeft. Vraag hiervoor de medewerking van iemand die thuis is in de jongerenwereld.

Contact leggen

Zoek jongeren op. Zij komen niet, zoals volwassenen, naar een reguliere inspraakavond. Werk hiervoor samen met het jongerenwerk en met vaste contactpersonen: mensen die regelmatig in de wijk zijn en de jongeren persoonlijk kennen. Zij kunnen positieve aanleidingen gebruiken om contact te leggen. Dat werkt uiteraard beter dan wanneer jongeren alleen worden opgezocht bij klachten van omwonenden.

Werkvormen

Jongeren vragen om respect en in zekere mate om gelijkwaardige samenwerking. Ze willen worden betrokken bij hun plek. Vraag wat jongeren willen en hoe ze dat zouden willen realiseren. Geef ze verantwoordelijkheid en beloon ze daarvoor. De kennis van jongeren is vaak onmisbaar. Wie bijvoorbeeld een skateplek aanlegt, kan van ervaren skaters precies horen wat nodig is om zowel beginnende als gevorderde skaters aan hun trekken te laten komen.

Stel als dat nodig is samen met de jongeren gedragsregels op. Vaak zullen er verrassend strenge regels uit de bus komen. Spreek ook af

TIP

Overlast kan een teken zijn dat er een tekort is aan goede sport- en ontmoetingsplekken voor jongeren. Door daarop te reageren met het aanbod van een jongerenplek, kan het beeld ontstaan dat wangedrag wordt beloond. Dan is het is beter om met de jongeren te onderhandelen. Maak duidelijk dat er best wat mogelijk is, maar dat de jongeren daarvoor wel een tegenprestatie moeten leveren, bijvoorbeeld meewerken bij de aanleg en het onderhoud van die plek.

hoe de regels worden gehandhaafd. Jongeren willen in het algemeen ook betrokken worden bij activiteiten in de wijk. Vraag ze daarom mee te werken aan buurtfeesten of opruimacties. Zo krijgen ze de gelegenheid om krediet op te bouwen in de buurt. Zorg tot slot dat de jongeren bij de uitvoering van deze activiteiten ondersteuning krijgen vanuit het jongerenwerk, de gemeente of volwassen wijkbewoners.

6.3 Aan de slag

- Bedenk dat aanleg en beheer van buitenspeelruimte bij uitstek een zaak is waar bewoners (volwassenen, kinderen en jongeren) een rol in zouden moeten hebben. Participatie is essentieel.
- Bepaal met welk doel bewoners in het proces deelnemen. Gaat het om het ondervangen van bezwaren en het vergroten van draagvlak, gaat het om buurtbetrokkenheid of gaat het erom via participatie het beleid te versterken?
- Kies het juiste niveau van participatie en wees daar duidelijk in. Participatie wil niet per se zeggen dat bewoners altijd het laatste woord hebben. Veel bewoners willen dat ook niet, maar willen wel betrokken zijn bij de planvorming.
- Zet aparte participatietrajecten op voor volwassenen, jongeren en kinderen. Zij hebben als ervaringsdeskundigen een inbreng waar volwassenen niet aan denken. Anderzijds moeten ook volwassenen worden betrokken om weerstand tegen gevonden oplossingen voorkomen.
- Benader volwassenen, jongeren en kinderen op specifieke manieren en gebruik geëigende werkvormen. Laat de drie groepen uiteindelijk wel kennismaken met elkaars inbreng zodat ze daarop kunnen reageren.
- Leg de resultaten van participatie vast en communiceer regelmatig over wat er met de inbreng van de deelnemers gebeurt. Houd het vuur warm.

7 Bespeelbare openbare ruimte

De openbare ruimte is voor kinderen en jongeren veruit de belangrijkste speelruimte. Het zou normaal moeten zijn dat zij op straat, in het park en op een plein spelen. Dat volwassen buurtbewoners zich daar niet aan ergeren, of sterker nog, dat het ze niet eens opvalt. Ze hebben er recht op. Ze zijn evengoed bewoners. De bespeelbaarheid van de openbare ruimte verdient dan ook een prominente plek in het gemeentelijke speelruimtebeleid. In dit hoofdstuk bespreken we enkele maatregelen waarmee de speelwaarde van de openbare ruimte kan worden verhoogd.

7.1 Buitenspeelruimte in bestaande wijken

In verschillende wijken liggen de behoeften aan en de kansen voor de realisatie van buitenspeelruimte anders. Om gevoel te geven met enkele mogelijkheden geven we in deze paragraaf enkele globale oplossingsrichtingen. De uitwerking ervan is werk voor ontwerpers en landschapsarchitecten.

7.1.1 Vooroorlogse woonwijken

Woonwijken die voor de Tweede Wereldoorlog zijn gebouwd, variëren van ruim opgezette rustige buurten met laagbouw tot de uitgestrekte negentiende-eeuwse stadswijken met grote woonblokken aan smalle straten. Vooral in de laatste is buitenspeelruimte schaars. Om hier speelruimte te scheppen, zijn drastische maatregelen nodig. Bijvoorbeeld een woonblok slopen en de vrijkomende ruimte inrichten als speelplek of straten sluiten voor autoverkeer en de parkeerplekken verplaatsen. Het is ook

mogelijk om schoolpleinen en andere bespeelbare semi-openbare plekken open te stellen voor de hele buurt. Om de schaarse speelruimte beter toegankelijk te maken is professioneel toezicht belangrijk.

7.1.2 Naoorlogse hoogbouw

Na de oorlog zijn in hoog tempo nieuwe wijken gebouwd: kort na de oorlog veel lage flats, later ook hoge galerijflats. De flats zijn meestal volgens een repeterend stempelpatroon neergezet en ertussen is veel openbaar groen. Die openbare ruimte is echter nogal grootschalig en anoniem. Voor kwetsbare groepen kinderen is de ruimte niet geschikt. Ook de verkeerssituatie is niet ideaal: de vaak lange rechte straten nodigen uit tot te hard rijden. In deze wijken zijn er veel kansen om speelruimte te realiseren. Bijvoorbeeld door te kiezen voor een kleinschalige inrichting op menselijke maat. Wanneer bewoners worden betrokken bij de aanleg, het beheer en het onderhoud wordt de anonimiteit verder doorbroken. Gerichte verkeersmaatregelen, zoals versmalling van de brede straten, kunnen de snelheid van het autoverkeer omlaag brengen en de oversteekbaarheid vergroten.

7.1.3 Woonerven en hofjes

Kenmerkend voor woonwijken van de jaren '70 zijn de eengezinswoningen langs bochtige straten en woonerven. De wijken zijn kleinschalig van opzet, maar het stratenplan maken ze onoverzichtelijk. Stoeppen ontbreken waardoor er geen duidelijke, veilige speelplekken op straat

*Succesvolle aanpassingen
in een naoorlogse hoog-
bouwwijk*

zijn. In de bochtige straten zien automobilisten en kinderen elkaar pas op het laatste moment. De situatie kan vaak worden verbeterd door een kindertrefpunt te maken. Een plek waar parkeren wordt uitgesloten, voorzien van een bankje, een of twee speeltoestellen en een basketbalpaal, is vaak al genoeg. Zo'n plek biedt even vertier, in afwachting van andere kinderen. Ook wat grotere plekken, waar bijvoorbeeld ruimte is om een balletje te trappen, kunnen welkom zijn.

7.1.4 Woonwijken van de jaren '80

Woonwijken van halverwege de jaren '80 zijn gekenmerkt door brede, rechte straten en wijdse groenstroken. In deze wijken is ruimte genoeg, maar net als in de naoorlogse flatwijken, past de maatvoering van de openbare ruimte niet bij het spelende kind. Om in deze wijken goede speelruimte te maken, is ook hier compartimentering een oplossing. Door een slimme inrichting ontstaat er een kleinschaliger landschap, waar verschillende groepen kinderen, jongeren en volwassenen zich beter op hun gemak voelen.

7.1.5 De nieuwste uitbreidingswijken

De nieuwste uitbreidingswijken zijn compact

van opzet. Vaak gaat het om uitgestrekte wijken die intensief bebouwd zijn met rijtjeshuizen met een tuin. De openbare ruimte is schraal, groen- en speelvoorzieningen zijn in restruimtes gerealiseerd. Voor de jeugd is er vaak weinig te beleven. Privé-tuinen zijn ongeschikt voor kinderen vanaf vijf of zes jaar en te klein voor groepen kinderen. De inrichting van formele speelplekken laat vaak weinig aan de verbeelding over. Ontmoetingsplekken voor jongeren zijn veelal aan de rand van de wijk. De speelsituatie kan worden verbeterd door de beschikbare speelruimte een meer natuurlijke en avontuurlijke inrichting te geven. Voor de jongerenplekken geldt vooral dat ze in samenspraak met de jeugd zelf moeten worden gekozen en ingericht.

7.2 Buitenspeelruimte bij locatieontwikkeling

Bij locatieontwikkeling is buitenspeelruimte vaak een sluitpost, niet alleen in de planvorming, maar ook in de grondexploitatie. Als de gemeente vervolgens instemt met een exploitatieopzet is het bijna niet mogelijk in een later stadium voldoende speelruimte te realiseren.

Fantasie als basis voor speelruimte in Heerenveen

Goed en deskundig opdrachtgeverschap

Om speelruimte bij ontwikkelingsprojecten te verankeren, moet de gemeente zorgen dat dit vanaf het begin van de onderhandelingen met projectontwikkelaars in het proces wordt meegenomen. Door duidelijke eisen te formuleren en een heldere opdracht te verstrekken kan de gemeente zorgen voor een goed vertrekpunt. Zoek daarvoor samenwerking met partners binnen en buiten de gemeentelijke organisatie, verzamel feiten over de wijk en de bewoners, formuleer een visie en stel duidelijke minimum-eisen aan de kwantiteit en kwaliteit van de speelruimte.

Die eisen kunnen worden ontleend aan trendrapportages. Vervolgens moet de gemeente erop toezien dat aan de eisen tijdens de planvorming gevolg wordt gegeven. Daarna is het de taak van de gemeente het programma ook te handhaven. Dit vraagt om aandacht en deskundigheid op uiteenlopende terreinen.

TIP

Om anderen te overtuigen en aan te sturen moet de gemeente goed weten wat zij wil. Dan is een heldere en aansprekende visie onmisbaar.

Stedenbouwkundig programma van eisen

Kwantitatieve elementen zijn in een programma van eisen vaak gemakkelijk te omschrijven. Kwalitatieve eisen zijn moeilijker concreet te maken. Maar uiteindelijk is de kwaliteit bepalend voor de waarde van een gebied. Om tot een afgewogen programma van eisen te komen, moet de gemeente met alle diensten en externe partijen overleggen, samen een visie ontwikkelen en het eindresultaat definiëren. Het is aan te bevelen dat de gemeente haar speelruimtenorm in het programma van eisen van de openbare ruimte opneemt. Projectontwikkelaars kunnen daar dan bij de opzet van de grondexploitatie in hun aanbieding rekening mee houden en de gemeente heeft een noemer om het speelruimtebeleid te handhaven.

Planuitwerking

Als alle ruimteclaims in kaart zijn gebracht, wordt een en ander vastgelegd in het bestemmingsplan. Hierin wordt de speelruimte ook

Zoals in Rotterdam

Witteveenplein

Het nieuwgebouwde Witteveenplein op de Kop van Zuid in Rotterdam is een echt dorpsplein: autovrij en met informeel toezicht vanuit de omringende woningen. Het plein is ingericht als ontmoetingsplek voor alle buurtbewoners en er is ruimte voor buurtfeesten. Zwerfkeien bieden aanleiding tot spel.

juridisch vastgelegd. Dat kan op twee manieren. Locaties kunnen exclusief de bestemming speelruimte krijgen. Het is ook mogelijk spelen en speelvoorzieningen op te nemen in planvoorschriften bij de bestemmingen groen, wonen, recreatie en verkeersdoeleinden. Met die laatste vorm houdt de gemeente de mogelijkheid open om op deze plekken in een later stadium speelvoorzieningen aan te leggen.

Het bestemmingsplan wordt vastgelegd door de gemeenteraad. Dat plan wordt gedetailleerd uitgewerkt in een inrichtingsplan en, afhankelijk van het mandaterings- en delegatiebesluit, vastgelegd door het college. Het komt vaak voor dat tijdens die vertaalslag uitgangspunten op het gebied van speelruimte tussen wal en schip raken. Om dat te voorkomen is zorgvuldige communicatie nodig tussen wethouder(s), raadsleden en ambtenaren.

Realisatie

Voor de aanleg van speelruimte bestaan verschillende mogelijkheden. Veel gemeenten leggen de speelruimte met de openbare ruimte zelf aan. Zij houden daarmee alle invloed om te werken volgens een eigen visie. De gemeente kan ook aan de betrokken corporatie(s) en/of projectontwikkelaar(s) opdracht geven de speelruimte aan te leggen. Dat is voor de gemeente gemakkelijker, maar in de praktijk leidt het vaak

tot standaardoplossingen en plekken met een geringe speelwaarde. Bij nieuwe ontwikkelingen is het ook mogelijk om de speelruimte in het masterplan te reserveren. De inrichting komt pas als de wijk is bewoond. De verantwoordelijkheid ligt dan bij de bewoners en de gemeente samen.

7.3 Stedenbouwkundige tips voor een bespeelbare wijk

Een wijk met gevarieerde bebouwing, voldoende en aantrekkelijke openbare ruimte, veilige woonstraten en fantasierijk aangelegd groen biedt de jeugd een schat aan buitenspeelmogelijkheden. Het realiseren van zo'n wijk lukt alleen in samenwerking met verschillende disciplines. Een goede planologische en stedenbouwkundige planning heeft veel invloed op de veiligheid, leefbaarheid en bespeelbaarheid van een wijk.

Funciemenging

Een woonbuurt waar ook gewerkt wordt, is levendiger, heeft meer 'ogen in de straat' en biedt kinderen een kijkje in de wereld van volwassenen. Vooral kleinschalige bedrijvigheid met een functie in de buurt en bedrijvigheid die weinig verkeer aantrekt kan de woonomgeving verlevendigen.

De woonomgeving is de ideale speelomgeving. De jeugd moet de woonomgeving echter delen met andere gebruikersgroepen. Vanuit een volwassen, functionele benadering worden voorzieningen zoveel mogelijk van elkaar gescheiden: de rijbaan voor auto's, fietspaden voor fietsers en speelplekken voor de jeugd. Voor kinderen en jongeren werkt deze functiescheiding niet altijd. Ze spelen het liefst overal en altijd. Dat vraagt in iedere situatie weer om specifieke ontwerp oplossingen.

Variatie en samenhang

Een gevarieerde bebouwing met portieken, hoekjes, luifels en (gevel)groen biedt meer speel mogelijkheden dan eenvormige bebouwing. Herkenbare oriëntatiepunten geven een wijk iets eigens en maken het makkelijker om de weg te vinden. Voorwaarde is wel dat de speelruimte in het zicht is van de woningen of van veelgebruikte routes voor langzaam verkeer. Zichtrelaties tussen drukke loop- en fietsroutes en plekken waar mensen elkaar ontmoeten en kinderen spelen maken van een wijk een eenheid en zorgen voor informeel sociaal toezicht.

Routes en netwerken

Een speelnetwerk bestaat uit meerdere kleine plekjes die één of twee grote plekken met elkaar verbinden. Op grote plekken staat de ontmoeting tussen mensen van verschillende leeftijden centraal. Het netwerk bevordert dat kinderen de openbare ruimte stapsgewijs veroveren en dat spelen een integraal onderdeel wordt van de wijk. Door voorzieningen binnen de wijk te lokaliseren en te zorgen voor veilige en aantrekkelijke loop- en fietsroutes, zullen meer bewoners zich te voet en op de fiets door de wijk verplaatsen. Dit vergroot de kans op persoonlijk contact en betrokkenheid. Wat er leeft in een wijk en de lokale speelcultuur zijn belangrijke gegevens bij het ontwerp van een speelnetwerk.

Positionering van woningen

In nieuwbouwsituaties is het aan te bevelen woningen zodanig te positioneren, dat er vanuit de woning goed zicht is op straat. Positioneer woningen zodanig ten opzichte van elkaar dat er veilige en bespeelbare pleinen, stegen en blokken worden gevormd. Veel gemeenten hebben regels voor een maximale hoogte en lengte van schuttingen in voor- en achtertuinen. Dat kan de bespeelbaarheid van de buitenruimte en de sociale veiligheid op straat ten goede komen.

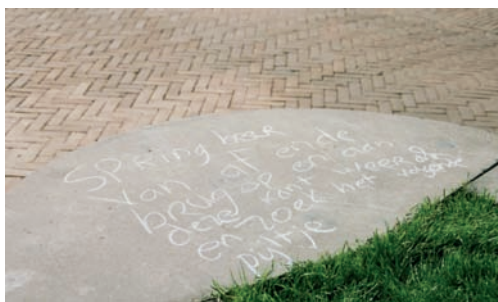
Openbaar of privé?

Spelende kinderen storen zich doorgaans niet aan kadastrale grenzen. Kinderen spelen buiten, ook al is een gebied formeel particulier eigendom. Voortuinen, carports en portieken zijn duidelijke privé-terreinen die voor kinderen een prettige speelplek kunnen zijn. Ze vormen een beschutte overgangszone tussen privé en openbaar. Soms worden speelplekken aangelegd op particuliere terreinen, zoals binnentuinen en schoolpleinen. In die gevallen is het belangrijk dat er duidelijke afspraken zijn over toelating, openingsuren en de verantwoordelijkheid voor beheer. Zijn die afspraken er niet, dan kunnen er later verwarrende situaties ontstaan. Klachten van omwonenden kunnen leiden tot sluiting zonder dat de gemeente hier nog invloed op heeft.

Zoals in Amsterdam

Speelruimte in de compacte stad

Wooncomplex Meander in Amsterdam geeft – ondanks compact bouwen – toch het gevoel dat er veel openbare ruimte is. Er is een groot autovrij plein, er zijn open hofjes tussen de huizen, een gemeenschappelijke achtertuin slingert achter de huizen langs en parkeren gebeurt ondergronds. Het complex heeft veel aantrekkingskracht op gezinnen met kinderen. De bouwwijze maakt sociale controle mogelijk. Er komt nog een naschoolse opvang, een bibliotheek en een school bij, waardoor de druk op de ruimte verder zal toenemen.

TIP

Kleine elementen kunnen de speel- en verblijfswaarde van een buurt verhogen, denk bijvoorbeeld aan:

- Groen: gevelgroen, bloembakken, bomen met interessante vruchten (kastanjes, hazelnoten), bloemen in boom - spiegels.
- Bestrating: verschillend gekleurde tegels, randjes, trap - treden.
- Meubilair: zwerfkeien, betonnen poefs, haken aan de muur, een bankje, muurtjes, een hellingbaan en leuning voor skaters.

Zoals in Amersfoort

De stoep als verblijfsgebied

Door herinrichting van een straat in de Amersfoortse wijk Soesterkwartier, is een smalle stoep verbreed tot zo'n 3,5 meter. Prompt is de stoep in gebruik genomen door grote en kleine buurtbewoners: volwassenen zitten buiten en maken een praatje, kinderen spelen met stoepkrijt en springtouw.

7.4 Inrichtingseisen voor een bespeelbare wijk

In een stedenbouwkundig plan worden keuzes vastgelegd die de speelwaarde van de openbare ruimte beïnvloeden. Bijvoorbeeld op het vlak van verkeer, de aanwezigheid van plekken die uitnodigen voor sociale contacten, groen en water. Mits goed ingericht kan de gehele openbare ruimte voorzien in de speelbehoeften van de jeugd.

7.4.1 Verkeer

Duurzaam Veilig

In het kader van het startprogramma Duurzaam Veilig Verkeer worden tal van maatregelen getroffen om de verkeersveiligheid te verhogen (zie www.crow.nl/duurzaamveilig). Onderdelen

van het programma zijn het realiseren van een beter onderscheid tussen verkeersaders en verblijfsgebieden en uitbreiden van het aantal 30-kilometergebieden in de bebouwde kom. Verkeersaders worden zowel in de lengterichting als de oversteekrichting veilig ingericht. Op straten in woonwijken is het vaak nodig de snelheid van het verkeer te remmen door fysieke snelheidsremmers en een smaller wegprofiel te kiezen. Een grotere verkeersveiligheid verhoogt de bespeelbaarheid van de openbare ruimte.

Speelstraten

Als de verkeersdruk is teruggedrongen, vormen de meeste woonstraten een aantrekkelijke speelruimte. Kenmerken van een veilige en bespeelbare straat zijn:

- De straat is van huis tot huis ingericht als

Verkeersinzicht bij kinderen

Tot 8 jaar	Kinderen zien gevaar vaak niet aankomen.
Tot 10 jaar	Kinderen overschatten de snelheid van het verkeer.
10 tot 14 jaar	Met name jongens onderschatten de snelheid van het verkeer.
Tot 11 jaar	Kinderen rennen soms plotseling de straat op.
Vanaf 12 jaar	Het vermogen tot waarnemen en adequaat handelen groeit.
Vanaf 14 jaar	De fietsvaardigheid groeit. Vooral het combineren van taken vereist veel oefening.

Zoals in Rotterdam

Sloopterrein wordt speelterrein

Aan de Rotterdamse Insulindestraat is een huizenblok gesloopt met de bedoeling er een parkeerterrein te maken. Omwonenden hebben samen met de nabijgelegen basisschool de plek tijdelijk ingericht als groen speelterrein. Dat is zo'n succes dat de deelgemeente Noord heeft besloten om het parkeerterrein ondergronds aan te leggen en de groene speel functie op straatniveau te handhaven.

één ruimte. Voetgangers en spelende kinderen mogen gebruik maken van de hele straat. Een autovrije strook langs de huizen biedt een veilige haven voor jonge kinderen en oudere mensen.

- Auto's moeten er stapvoets rijden en parkeren is slechts beperkt toegestaan.
- Het is van belang om passerende automobilisten steeds attent te maken op de mogelijke aanwezigheid van kinderen en voetgangers in de straat.
- Geheel autovrije straten (incidenteel of permanent) bieden geweldige mogelijkheden om kinderen vrij en veilig te laten spelen.

Trottoirs

De stoep voor het eigen huis is voor kinderen een belangrijke plek om buiten te spelen. Stoeppen zijn ook de routes waarlangs kinderen zich al spelend verplaatsen. Enkele aanbevelingen:

- Maak een trottoir zo breed mogelijk en zorg dat bouwblokken geheel door een trottoir worden omsloten, zodat kinderen een blokje om kunnen.
- Zorg ervoor dat er duidelijk onderscheid is tussen het trottoir en de rijbaan. Bijvoorbeeld door hoogteverschil en door afwijkend materiaalgebruik.
- Maak de stoep af en toe extra breed en plaats

er een bankje. Dan ontstaan pleintjes en ontmoetingsplekken.

Parkeren

Waar auto's staan, kunnen kinderen niet spelen. Bovendien beperken geparkeerde auto's het zicht op rijdende auto's. Door een aantal slimme maatregelen te treffen kan de gemeenten voldoende parkeermogelijkheden combineren met een hoge speelwaarde van de buurt. Bijvoorbeeld door parkeerplaatsen te realiseren op de voor kinderen minder aantrekkelijke plekken of door een beperkt aantal aangewezen plekken autovrij te houden. Als er niet genoeg ruimte is voor én brede stoeppen én parkeerhavens, kunnen parkeerplekken op stoepniveau worden aangelegd. De parkeerplekken zijn dan, als ze leeg zijn, direct geschikt als speelruimte. Sommige parkeerplaatsen kunnen worden ingericht voor nachtparkeren. Overdag is de ruimte beschikbaar om te spelen.

7.4.2 Kinderroutes

Kindlinten en een routenetwerk dat veilig is voor lopende en fietsende kinderen verbinden alle voor kinderen aantrekkelijke openbare voorzieningen met elkaar: scholen, de bibliotheek, winkelcentra, speelplekken, sportvelden en parken. Het is aan te bevelen de kortste en de veiligste

Zoals in Heerenveen

Groen = speel

Buurtbosjes kunnen heerlijke speelplekken zijn. De gemeente Heerenveen verhoogt de speelkwaliteit door natuurlijk beheer: gesnoeide takken komen op hopen te liggen, een omgevallen boom blijft liggen, beschutte plekjes worden gekoesterd. Kinderen werken mee bij het beheer, zodat het ook echt hun bosje wordt.

routes te laten samenvallen. Maak daarbij gebruik van doorlopende stoepen. Zorg dat de gehele route herkenbaar, aantrekkelijk en sociaal veilig is, dus ook dat er vanuit woningen zicht is op de route.

Autoluw

Een routenetwerk leidt langs autoluwe en auto-vrije straten. Op alle kruisingen met 30- en 50-kilometerstraten zijn voorzieningen voor veilig oversteken. Sluipverkeer moet worden geweerd door op strategische plekken straten te knippen en/of eenrichtingverkeer in te stellen. Vrachtverkeer moet als het even kan helemaal worden geweerd.

7.4.3 Speelgroen

Groenstroken, parken en plantsoenen kunnen in principe uitstekende speelplekken zijn. In de praktijk zijn ze dat vaak niet. Veel groen is alleen aangelegd om naar te kijken of juist om een barrière te maken. Veel andere groenstroken zijn vervuild met hondenuitwerpsel. En in wat wildere stukken groen moet de natuur haar gang kunnen gaan en is de jeugd, uit angst voor overbelasting, ook niet graag gezien.

Wilde landjes

Voor kinderen en jongeren zijn wilde stukken groen en landjes heel aantrekkelijk om te spe-

len. Er valt nog wat te ontdekken, te veranderen en te experimenteren, zonder dat alles is voor-geprogrammeerd. Zodra de gemeente deze landjes ook formeel als speelruimte benoemt, is net als op andere speelterreinen het Attractiebesluit van kracht.

Groenbestemming is speelbestemming

De gemeente kan in planvoorschriften expliciet vermelden dat spelen en speelvoorzieningen onderdelen van groenbestemmingen zijn. Dat betekent dat spelende kinderen welkom zijn in het openbare groen en dat alle plekken met de bestemming groen (als dat nodig is) kunnen worden omgebouwd tot speelplek. Sommige bomen kunnen iets extra's bieden zoals kastanjes en andere vruchten. Ook geschikte levende of dode klimbomen (met een zachte ondergrond) verhogen de speelwaarde van een groenstrook. Soms is het nodig om de speelbestemming van openbaar groen te legitimeren, bijvoorbeeld door een speeltoestel of bord te plaatsen: 'dit groen is ook om te spelen'. Ook in deze situatie is het Attractiebesluit overigens van kracht en is de gemeente verantwoordelijk voor de veiligheid van de speelomgeving.

Beheer en onderhoud

Plantsoenen en grasvelden kunnen met enkele eenvoudige ingrepen veranderen in aantrekkelijk

Zoals in Wychen

Leuk voor kinderen en dieren

Het Vormersbos in Wychen was in gebruik als kijk-, wandel- en hondengroen. Samen met kinderen is in het bosje een speelplek aangelegd. Daarbij is ook rekening gehouden met de aangrenzende ecologische verbindingzone: de plek is niet alleen leuk voor kinderen, maar ook voor dieren. De kinderen hielpen actief mee bij de inrichting van de plek.

Zoals in Leusden

De Groene Heuvel

De Groene Heuvel is een parkje met een langgerekte heuvel, zonder speeltoestellen. Aan de rand van het veld staan een paar bomen die heel geschikt zijn om in te klimmen. De kinderen uit de buurt spelen er graag. Ze hoeven niet op het verkeer te letten en kunnen er goed in bomen klimmen. Ze vallen en staan weer op. Spannend, maar niet gevaarlijk.

ke groene oases, waar veel te zien, te beleven en te spelen valt. Ook de natuur vaart wel bij een fantasierijke inrichting. Dat oogt vaak rommelig, waardoor het belangrijk is bewoners regelmatig te informeren over het hoe en waar-

om van inrichting en beheer. Beter nog is het om hen er bij te betrekken. Dit voorkomt protesten van volwassenen en maakt de jeugd gevoelig voor de natuurwaarden van hun speelgroen.

Zoals in Breda

Speelbos Boeverijen

Speelbos Boeverijen is tien hectare groot en ligt in het Mastbos bij Breda. De aanwezige sferen in het bos zijn gebruikt om verschillende speelplekken te realiseren. Op een natte plek zijn een waterpartij, een zandheuvel en een pomp, waar kinderen waterlopen, stuwen en modderpoelen kunnen aanleggen. Over een greppel hangt een touwbrug, er zijn verborgen hoekjes, er is een heksenkring, een burcht, een theater en een huttenbouwbos.

Zie ook www.staatsbosbeheer.nl.

Zoals in Opende

Blôde Fouttenpoad

Het Blôde Fouttenpoad in het Friese Opende opent plattelandsgroen voor kinderen, jongeren en volwassenen. Het pad voert onder andere langs wiebelholtjes, een wotterzitje, een dreumeiland en een bûngelnôcht. Zie ook www.blotevoetenpad.nl.

Natuurlijke elementen brengen kinderen in contact met de wisselingen van de seizoenen

Zoals in Arnhem

Spelen in de uiterwaard

De speeluiteraard bij Arnhem is bij laag water een paradijs voor vogels, koeien en kinderen. De jeugd kan zich uitleven met water, zand, klei en takken. De speeluiteraard is er gekomen op initiatief van Staatsbosbeheer en de bewoners van de aangrenzende wijk Malbergen. Zie ook www.speeluiteraard.nl.

Natuurgebieden

Spelen in de natuur is niet vanzelfsprekend. In veel natuurgebieden is de spelende jeugd niet echt welkom. De huisregels schrijven voor dat bezoekers op de paden moeten blijven en veel ouders zijn zelf vaak grootgebracht met het idee dat natuur is om naar te kijken, maar niet om aan te komen. Om het spelen in de natuur te stimuleren, kan de eigenaar/beheerder bijvoorbeeld delen vrijgeven voor spel. In die zones mogen kinderen en jongeren hutten bouwen, kuilen graven en in bomen klimmen.

7.4.4 Speelwater¹⁰

Nederland leeft met water. Ook in de woonomgeving. Voor kinderen is water onweerstaanbaar, maar het is ook een risicofactor. Door een goede inrichting is water veilig en bespeelbaar te maken. Als kinderen het gevaar kunnen zien aankomen, kunnen ze zelf beslissen of ze het risico nemen of niet. Op die manier werkt de gemeente aan de waterhuishouding én de speelwaarde van de woonomgeving.

Situering

Door waterlopen in het zicht van woningen en drukke loop- en fietsroutes aan te leggen, is er veel informeel toezicht. Zorg er wel voor dat voet- en fietspaden niet te dicht langs steile oevers lopen, tenzij er een goede afscherming is.

Talud

Een flauw talud (1:3) met onderaan een horizontale plasberm (circa 1,5 meter breed) verkleint de kans dat kinderen ongemerkt te water raken. Op plekken waar veel kinderen komen, mag de beplanting van de taluds het zicht op de plasberm en waterlijn niet belemmeren, zodat kinderen en voorbijgangers de overgang van land naar water goed zien.

Bermbeschoeiing

Als sterke beschoeiing noodzakelijk is, kan deze worden aangebracht op enige afstand van de oever. Tussen oever en beschoeiing ontstaat dan een interessant stukje moeras. Begroeid met riet is het een prachtig speelterrein, zolang er maar geen diep, open water achter schuilt. Ook moet de ondergrond stevig genoeg zijn.

Hekken en steigers

Bij steile kades, bruggen en onverwachte overgangen van walkant naar open water zijn hekken of muurtjes noodzakelijk. Omdat het water toch blijft trekken, is het wel belangrijk om in de buurt speelwater te realiseren dat wel veilig bereikbaar is. Een steiger nodigt uit tot hengelen.

7.4.5 Honden

Honden(bezitters) en kinderen maken gebruik van dezelfde stoepen, groenstroken en grasvelden. Maar hondenpoep en loslopende honden maken veel potentiële speelplekken totaal

¹⁰ Consument en Veiligheid: 'Veiligheid van oppervlaktewater' (1994)

Fraaie combinatie van waterberging en speelruimte

onbruikbaar voor de jeugd. Regels voor honden zijn noodzakelijk om de bespeelbaarheid van de woonomgeving te vergroten. Suggesties zijn:

- Wijs enkele groenstroken aan als hondenuitlaatzone. Kies deze zones zodanig dat ze logische routes vormen.
  - Leg voor alle andere plekken een hondenverbod of een aanlijnplicht en een opruimplicht vast in de APV.
  - Wijs hondenbezitters op de locatie van de hondenuitlaatzones en op de mogelijkheden van gedragstraining.
- Zorg voor een fysieke afscheiding tussen speelplaatsen en hondenuitlaatplaatsen. Of die afscheiding om een spelterrein of om een hondenterrein moet staan, is afhankelijk van de situatie.

7.5 Aan de slag

- Ga met stedenbouwkundigen en ontwerpers na welke mogelijkheden er zijn om binnen de stedenbouwkundige structuur van bestaande wijken de speelsituatie te verbeteren. Soms kunnen kleine ingrepen een groot effect hebben.

TIP

Hondenbezitters zijn vaak geneigd het probleem van hondenpoep te bagatelliseren. Ze begrijpen niet dat honden de speelruimte voor kinderen onevenredig beperken. Honden zijn toch leuk? Door duidelijk hondenuitlaaplekken te bestemmen en het belang van buitenspeelruimte te onderstrepen kan de zaak meer in balans worden gebracht.

- Zorg dat bij locatieontwikkeling het belang van buitenspeelruimte wordt opgenomen in het programma van eisen voor de openbare ruimte. Speelruimte kan dan ook in het bestemmingsplan worden vastgelegd.
- Gerichte stedenbouwkundige maatregelen kunnen de speelwaarde van een woonwijk sterk verhogen. Bekijk een stedenbouwkundig plan daarom ook met een speelruimtebril op.
- In het kader van het Startprogramma Duurzaam Veilig worden veel verkeersmaatregelen getroffen. Die hebben meestal een positieve invloed op de bespeelbaarheid van woonstraten. Door slimme parkeermaatregelen kan die bespeelbaarheid verder worden vergroot.
- Natuurlijke elementen (groen en water) zijn voor kinderen en jongeren onweerstaanbaar. Met kleine ingrepen kan de gemeente de speelwaarde van deze voorzieningen vergroten. Let er wel op, dat ook in dit geval de gemeente verantwoordelijk en aansprakelijk is.
- Honden en spelende kinderen en jongeren gaan niet goed samen. Zorg voor afscheidingen waar nodig en voor duidelijke regels in de APV.

8 Formele speelplekken

Ongeveer een kwart van de jeugd die buiten speelt, wordt aangetroffen op formele speelplekken: kleine of grote terreinen die exclusief zijn bestemd om te spelen en die daar vaak speciaal voor zijn ingericht. Ook al spelen kinderen en jongeren meestal gewoon op straat, formele speelplekken zijn belangrijke ontmoetingsplekken. Ze vormen bovendien een vrijplaats voor kinderen en jongeren die elders worden weggestuurd. In een bespeelbare wijk zijn formele speelplekken daarom onmisbaar. In dit hoofdstuk bespreken we op welke manier een formele speelplek aantrekkelijk wordt voor alle leeftijden.

8.1 De juiste locatie

De locatie van ontmoetingsplekken voor kinderen en jongeren kan het best in overleg met de jeugd zelf en met omwonenden worden vastgesteld. Vraag vooral waar zij zelf graag bij elkaar komen. Vaak zijn dat plekken die centraal liggen, waar wat te zien en te beleven is. En zorg bij voorkeur voor meerdere ontmoetingsplekken. Net als volwassenen zoeken vooral ook jongeren graag gelijkgestemde leeftijdsgenoten op.

Een speelplek moet veilig bereikbaar zijn voor de doelgroep waarvoor die is aangelegd. Lokaliseer een speelplek daarom niet langs een verkeersader. Zorg dat de plek vanaf een afstand zichtbaar is zodat passerende automobilisten extra opletten op kinderen die onverhoeds oversteken.

Maak geen speelplekken op achteraf gelegen plekken, maar liever op een plein met huizen rondom of langs een veelgebruikte loop- en

fietsroute. Daar kunnen kinderen spelen zonder directe bemoeienis van volwassenen, terwijl ze toch volwassen buurtgenoten op roepafstand hebben. Voor de oudere jeugd geldt dat ze graag iets meer afstand nemen, maar niet teveel. Met name meisjes zijn hierin heel kritisch.

8.2 Maximale speelwaarde

De speelwaarde op een formele speelplaats moet maximaal zijn. Liefst voor kinderen en jongeren van alle leeftijden en liefst voor alle soorten sport en spel. Zij kunnen goed op één locatie spelen, als er maar voldoende ruimte is en als er voor elke groep maar specifieke stukjes zijn.

Variatie in speelmogelijkheden

Een speelplek moet aanleiding geven tot verschillende vormen van bewegingsspel, fantasiespel en rollenspel. Er moeten ook mogelijkheden zijn om te sjouwen en te bouwen: zand, takken, etc. Daarnaast is een speelplek pas compleet als er ook plekken zijn voor sociale contacten en rustig spel: een bankje met uitzicht en beschutte hoekjes.

Meervoudige betekenisgeving

Kinderen en jongeren zijn snel uitgekeken op speelobjecten die helemaal af zijn en maar op één manier te gebruiken zijn. Speelaanleidingen die ruimte laten aan de fantasie zijn veel waardevoller.

Oplopende moeilijkheidsgraad

Kinderen en jongeren spelen het liefst op het

Zoals in Heerlen

Chatboxen

Jongeren in Heerlen hadden behoefte aan eigen, legale ontmoetingsplekken, waar ze niet steeds worden weggestuurd. De gemeente honoreerde dit verzoek met de plaatsing van vijf chatboxen. De locaties zijn gekozen in nauw overleg met jongeren, jongerenwerkers, omwonenden, politie en openbare werken. De jongeren konden hun eigen stempel op de boxen drukken door deze te voorzien van een graffiti-piece. Alle boxen krijgen regelmatig bezoek van de jongerenbus en een jongerenwerker. In de bus kunnen ze computerspelletjes spelen, tv kijken en wat drinken. De bus heeft ook sport- en spelmaterialen aan boord, zoals voetballen, tennisrackets en jeu-de-boulesballen. De jongerenwerker komt tijdens deze bezoeken met veel jongeren in contact.

randje van hun kunnen. Ze proberen altijd net iets hoger, verder en harder te gaan dan de vorige keer. Een goede speelplek biedt hen de mogelijkheid om uitdagingen aan te gaan die passen bij hun ontwikkelingsniveau.

Tegenstellingen

Tegenstellingen en overgangszones maken een speelplek interessant: verwilderd – gecultiveerd, hoog – laag, hard – zacht, open – besloten, nat – droog, licht – donker, etc.

Aanbod voor jongens en meiden

Kinderen en jongeren spelen graag in kleine groepjes; in veel gevallen spelen de jongens met de jongens en de meisjes met de meisjes. Hun spelvoorkeuren lopen vaak nogal uiteen. Het is prettig als er zoveel ruimte is dat die groepjes elkaar niet in de weg zitten. Meiden

hebben vaak een temperende invloed op jongens. Een jongerenplek moet dus zodanig sociaal veilig zijn dat meiden er durven en willen komen. Als kinderen ouder worden, trekken jongens en meiden meer naar elkaar toe. Ook daar moet gelegenheid voor zijn.

Herkenbaarheid

Geef speelplekken een karakteristiek aanzien. Liever niet zes identieke speelplekjes tussen zes identieke flats, maar elke plek een eigen uiterlijk en sfeer. Een markant herkenningspunt, bijvoorbeeld een totempaal, is een duidelijk signaal: hier kun je leeftijdsgenoten vinden, hier mag je spelen.

8.3 Spelen voor alle leeftijden

Een ruime speelplek is heel goed in te richten voor diverse leeftijden, inclusief ouderen. Dat

Inrichting speelplein voor alle leeftijden

biedt de mogelijkheid voor kinderen en jongeren om in gezinsverband buiten te spelen. Meiden maken dan ook sneller gebruik van dergelijke plekken en er is minder kans dat een concentratie grote jongens de plek domineert. De leeftijdsopbouw van een wijk kan door de jaren heen bovendien flink fluctueren. In nieuwbouwwijken is dat het duidelijkst zichtbaar. Na vijf jaar een sterke groei van het aantal peuters, na vijftien jaar een wijk vol jongeren en weer tien jaar later wordt het stil op straat. Er zijn verschillende manieren om hierop in te spelen.

Duurzame speelplekken

Door te zorgen voor een vrije marge rond een kleuterspeelplek, blijft er ruimte om die plek later op te waarderen tot kinder- en jongerenspeelplek. Dat kan door zo'n plek te lokaliseren op een groter plein of in een groenstrook. Duurzame speelplekken zijn langer interessant voor dezelfde doelgroep en voor geschikt voor meerdere doelgroepen. Daardoor langer bruikbaar voor een buurt. Dat is te bereiken door minder te werken met kant-en-klare speeltoestellen en meer met speelaanleidingen. Vaak is het goed om de omgeving te gebruiken. Heuvels zijn bijvoorbeeld geliefde speelobjecten voor kinderen

van alle leeftijden. Voor jonge kinderen is het al heel wat om er op te klimmen en er af te hollen. Oudere kinderen rollen naar beneden of gebruiken ze als fietscrossbaan. Verder kan een heuvel fungeren als uitkijkpost en herkenningsteken in de wijk.

Voor kleuters en jongeren

In de praktijk worden speelplekjes voor kinderen ook vaak gebruikt door jongeren. Dat hoeft geen probleem te zijn: kleuters spelen overdag, jongeren komen 's avonds. Het is wel handig om er bij de inrichting van een speelplek rekening mee te houden.

Ouderen

De sterke groei van het aantal ouderen van boven de 55 jaar is reden om te kijken naar buitenruimtevoorzieningen voor deze leeftijdsgroep. Er zijn mogelijkheden om deze te combineren met voorzieningen voor de jeugd. Door speel- en ontmoetingsvoorzieningen voor jong en oud te combineren, wordt informeel toezicht gestimuleerd.

Roulatiesysteem

Om met speelplekken meer flexibel te kunnen

Zoals in Den Haag

Speelzones in het Melis Stokepark

De herstructurering van de Haagse wijk Morgenstond bood de mogelijkheid om het Melis Stokepark opnieuw in te richten. In het park zijn drie speelzones ingericht.

Voor de kleintjes is er een veilige speelplek met zandbak, glijbaan en schommels. Oudere kinderen kunnen zich uitleven op een spannend speeleiland met brug, klimnet, labyrint van totempalen en een palenpad door het water. Tieners kunnen terecht op een playground met fitnessstoestellen.

De oevers zijn begroeid en drassig, waardoor er ruimte is voor flora en fauna. Ook het minder intensieve maaibeleid draagt bij aan een gevarieerde begroeiing van het park.

inspelen op de wensen van wisselende leeftijdsgroepen, lijkt het logisch een roulatiesysteem van speeltoestellen in te stellen. Speeltoestellen circuleren over meerdere speelplekken naar gelang de behoeften van dat moment. In de praktijk is zo'n systeem vaak lastig. De afmetingen en de locaties van speelplekken blijken meestal niet te kloppen met de doelgroep, de

ondergrond past niet bij het nieuwe speeltoestel of er is een andere fundering nodig. Het is soms mogelijk om te werken met losse modules en demontabele speelvoorzieningen.

8.4 Kinderen met een functiebeperking

Circa 10 procent van de kinderen in Nederland is zichtbaar of niet zichtbaar gehandicapt. Van die

Zoals in Vlissingen

Mobiele panna-boarding

Panna is een vorm van straatvoetbal dat meestal wordt gespeeld in een boarding van een metalen of een houten kooi. In Vlissingen is een mobiele panna-boarding ontworpen door leerlingen van een praktijkschool. Een prototype is uitvoerig getest door de leerlingen tijdens een panna-toernooi op het schoolplein. Met deze mobiele boarding in de vorm van een luchtkussen kan het sportbuurtwerk nu gemakkelijk overal in Vlissingen panna-toernooien organiseren. Meer informatie op www.vlissingen.nl/vlissingeninbeweging.

Kinderen met een functiebeperking

<i>Functie</i>	<i>Beperking</i>	<i>Mogelijke aanpassingen</i>
Lopen	Voortbewegen kost veel energie.	Goede bereikbaarheid van speeltoestellen, voldoende zit- en rustplekken in en bij de toestellen. Verschillende routes om ergens tegenop te klimmen: handgrepen, een klimnet, een touw, een hellingbaan.
Gebruiken van handen en/of armen	Reiken, grijpen en fijnmotorische bewegingen.	Bediening van toestellen door ergens op te steunen. Een pomp is bijvoorbeeld beter hanteerbaar dan een kraan.
Zien	Afhankelijkheid van andere zintuigen.	Een diversiteit aan voelbare (zachte rand langs hard pad), hoorbare (volière) en ruikbare (boomschors, geurende planten) oriëntatiepunten. Gebruik van felle kleuren.
Horen	Moeite met verbale communicatie.	Overzichtelijke speelplekken met voldoende rugdekking.
Evenwicht bewaren	Duizeligheid, gemakkelijk vallen.	Extra steun- en grijppunten.
Verstandelijke handicap	Traag reageren, weinig concentratievermogen.	Basale spelervaringen, zoals bewegen/bewogen worden en aanraken/aangeraakt worden, zijn favoriet.

10 procent is er 15 procent gebonden aan een rolstoel¹¹. Speeltoestellen moeten ook voor hen zo goed mogelijk bereikbaar zijn. Het gaat daarbij in de eerste plaats om het toegankelijk en bespeelbaar maken van gewone speelplekken. In een wijk waar veel kinderen met een functiebeperking wonen en/of naar school gaan, kunnen verdergaande aanpassingen nodig zijn. Dat betekent overigens niet dat alle obstakels moeten worden weggehaald. Het is wel mogelijk een speelplek gevarieerd in te richten, zodat kinderen op hun eigen niveau naar uitdagingen kunnen zoeken. Vaak kunnen kinderen met een

functiebeperking zelf aangeven welke aanpassingen voor hen nodig zijn. Betrek deze kinderen bij de inrichting van een speelplek. Dat voorkomt fouten en veel onnodig werk.

Kleine aanpassingen kunnen een gewone speelplek voor kinderen met een functiebeperking al een stuk toegankelijker maken. En met een beetje creativiteit zijn zulke aanpassingen voor iedereen een verrijking. Zo worden verharde looppaden langs de speelvoorzieningen een speelvoorziening voor alle kinderen door ze te voorzien van bijvoorbeeld bruggen, spoorbomen, verkeersborden en een benzinepomp. Elementen die geluid maken of felgekleurde oriëntatiepunten zijn niet alleen voor kinderen en

¹¹ Wenkenblad, NUSO

Spelen met zand en water op hoogte zodat dit ook toegankelijk is voor kinderen in een rolstoel

jongeren met een visuele beperking aantrekkelijk. Langs een extra brede glijbaan (met rolstoeloprit) kunnen ook anderen in groepjes naar beneden roetsjen.

8.5 Aanleg en inrichting

Het landschap zoals dat op een plek wordt aangetroffen, vormt de eerste en zeer bepalende stap in de aanleg en inrichting van een speel-

plek. Een weids, vlak terrein geeft heel andere speelmogelijkheden dan een heuvelachtig terrein met bomen en bosjes. Van een simpel grasveld is veel meer te maken dan het geijkte trapveldje met twee verveloze doelen. Een door-dachte landschapsarchitectuur maakt een veld uitdagend en veel speeltoestellen overbodig. Voor alle speelactiviteiten zijn ook andere oplossingen te bedenken. Het gebruik van

Inrichtingselement	Speelfunctie
Reliëf	Heuvels en dalen bieden volop speelplezier: klimmen, uitkijken, rollen, glijden, crossen en fantaseren.
Nat en droog	Droge en natte plekken hebben ieder hun eigen bekooring. Op een droge plek kunnen kinderen zitten, op een natte plek kunnen kinderen baggeren, klieren en bouwen.
Recht en krom	Bochtige paadjes nodigen kinderen uit tot sluipen, spieden en verstoppen. Rechte paden nodigen uit tot rennen en hard fietsen.
Open en besloten	Op open plekken is ruimte voor wilde spelletjes als tikkertje en voetbal. Besloten plekken met rugdekking zijn prettig om alleen in te spelen en weg te dromen.
Zon en schaduw	Zonnige en schaduwrijke plekken hebben ieder hun eigen charme en zijn ieder op z'n tijd welkom.
Bouwsels	Halve muurtjes, palissaden en zwerfkeien bieden aanknopingspunten voor steeds weer nieuwe en andere fantasiespelletjes.

natuurlijke spelaanleidingen maakt speelplekken fantasierijker.

8.5.1 Ondergronden

De ondergrond van een speelplek bepaalt sterk de sfeer, maakt bepaalde vormen van spel mogelijk en prikkelt de fantasie van kinderen. Een zachte ondergrond biedt bescherming tegen vallen. Bestrating is het goedkoopst, het meest onderhoudsvriendelijk en gaat het langst mee, maar is alleen toegestaan onder speeltoestellen met een mogelijke valhoogte van maximaal 60 centimeter. Tot een valhoogte van 1 meter is gras toegestaan. Bij toestellen met een grotere mogelijke valhoogte moet het bodemmateriaal aan bijzondere eisen voldoen zoals zand, grind, boomschors, rubber tegels of gegoten rubber. Zand is heerlijk om in te spelen, biedt prima valdemping, maar is onderhoudsintensief en kinderen worden er vies van. Een strakke ondergrond van gietrubber is schoon en biedt goede valdemping, maar heeft weinig speelwaarde voor kinderen en is relatief duur in aanschaf. Boomschors en grind bieden een goede valdemping, maar de

speelwaarde is gering. Zo zijn er tegengestelde belangen. Bij de keuze van ondergrond is afwijzing daarom een goede leidraad. Meerdere soorten ondergrond per plek vergroten de speelwaarde.

Kijk voor meer informatie over ondergronden op www.allesoverspelen.nl en www.obb-ingenieurs.nl.

8.5.2 Natuurlijke elementen

Groen

De beplanting op en rond een speelplek draagt in hoge mate bij aan de sfeer en de speel- en belevingswaarde. Het ontwerp en de aanleg van een natuurlijke speelplek is specialistisch werk. Het beste resultaat is te bereiken wanneer de hele keten van ontwerp, aanleg en beheer op elkaar is afgestemd en in handen is van mensen die betrokken en deskundig zijn.

Water

Met kleine voorzieningen biedt water een enorme toegevoegde waarde. Denk aan een eenvoudige

De functies van beplanting

Speelwaarde	Klimmen, bouwen, verzamelen, knutselen, verstoppen, fantaseren, rust.
Natuurbeleving	Ruiken, voelen, kijken, beleving van de seizoenen, aantrekkelijk voor dieren, oogsten en eten.
Beschutting	Zon en regen, wind, privacy.
Veiligheid	Planten, afscherming, valondergrond, doorzicht.

Veilig spelen met water

dige handpomp, watergoten en waterbakken. Een open regenwaterafvoer, verbonden met een wadi, vormt een prima waterspeelplaats. Iedere dag is het anders: nat, droog of modderig. De veiligheid van open water kan worden vergroot door gebruik te maken van flauwe taluds en goede zichtbaarheid.

Hygiëne

Spelen met water en zand is bijzonder waardevol, maar het geeft ook problemen met hygiëne, vooral in openbare speelplekken. Door een goed ontwerp is een acceptabele situatie te bereiken, bijvoorbeeld door een open verbinding met ander oppervlaktewater te maken en door alleen schoon hemelwater te laten afstromen naar de vijver. Ook riet houdt oppervlaktewater schoon.

8.5.3 Afscheidingen

Heggen, hekken en andere afscheiding zijn

kostbaar, maar vaak onvermijdelijk. Ze houden honden tegen, voorkomen dat ballen over de weg rollen en dat kinderen er onverwacht achteraan rennen. Afscheidingen moeten bij voorkeur natuurlijk zijn en niet ten koste gaan van de overzichtelijkheid. Snoei bomen en struiken hoog op en plaats bouwwerken zo dat er wel beschutting blijft, maar er geen dode hoeken ontstaan.

Een lage afscheiding rond een trapveldje houdt veel ballen tegen, vormt een zitgelegenheid annex tribune en geeft aanleiding voor klimmen, springen, balanceren en verstoppertje.

Een dichte heg of houtwal houdt ballen en kinderen tegen, weert honden, biedt beschutting tegen wind en is ook nog eens een schuilplaats voor egels, vogels en andere dieren. Nadeel is dat te dichte begroeiing een sociaal onveilig gevoel kan geven. Ook is enig onderhoud nodig.

Zoals in Rotterdam

Proeftuin De Punt

In het voorbereidingstraject van proeftuin De Punt in Rotterdam werd duidelijk dat het effectiever was om het beschikbare budget in te zetten voor extra aanwezigheid van beheerders en extra begeleiding van schoolprojecten. Voor de activiteiten bleef minder budget over. In de praktijk blijkt dat geen bezwaar. De beheerders zijn erg creatief in het vinden van gratis materialen en van sponsors voor concrete activiteiten.

8.6 Onderhoud en beheer

De kwaliteit van buitenspeelruimte staat of valt met goed beheer en onderhoud. Wanneer het daaraan ontbreekt, zal zelfs de mooiste speelplek in korte tijd z'n kwaliteit verliezen. Er zijn drie beheertaken te onderscheiden:

- Technisch beheer en onderhoud: schoonhouden van het terrein, onderhoud van groen, regelmatige veiligheidsinspecties van de toestellen en reparatie van gebreken.
- Sociaal beheer: informeel toezicht door ouders en omwonenden, signaleren van conflicten tussen jeugdigen onderling of tussen jeugd en volwassenen, bemiddelen bij dergelijke conflicten en de organisatie van incidentele of vaste activiteiten.
- Functioneel beheer: regelmatig checken of de speelvoorzieningen functioneren zoals de bedoeling is en of het speelruimteaanbod nog aansluit bij de behoefte van de jeugd.

Gedeelde verantwoordelijkheid

De gemeente, woningcorporaties en bewoners kunnen ieder een bijdrage leveren aan beheer en onderhoud. De verdeling van de taken hangt sterk af van de grootte van de speelplek, de sociale situatie in een wijk, de organisatiegraad van de bewoners en de bestaande werkwijze van

de gemeente. Gemeentelijke diensten zijn vrijwel altijd betrokken bij de grote technische onderhoudsklusen, waarvoor vakkennis, materiaal en snelle inzetbaarheid nodig zijn. Soms zijn op (binnen)terreinen van woningcorporaties speelplekken aangelegd. Het spreekt niet vanzelf dat die corporaties dan ook verantwoordelijk zijn voor het technisch onderhoud. Het is vooral belangrijk om bewoners te betrekken bij het beheer en onderhoud. Zij komen dagelijks op zo'n plek en signaleren direct als er toestellen kapot zijn of als er conflicten zijn.

Vanaf het planstadium

Het beheer van een speelplek begint al bij het ontwerp. Al bij het idee van de ontwerper moet het toekomstige beheer als aandachtspunt worden meegenomen. Toekomstige beheerders kunnen snel aangeven of er vanuit hun oogpunt verbeteringen in het ontwerp mogelijk zijn. Bedenk dat de (terugkerende) kosten van het beheer veel hoger zullen zijn dan de (eenmalige) kosten van de ontwikkeling en realisatie. Ook de gemeentelijke afdelingen die later met de speelruimte te maken krijgen, moeten in het ontwerpstadium betrokken worden. Dat geldt ook voor woningcorporaties, het jeugdwerk, de politie en niet te vergeten de bewoners.

Zoals in Nijmegen

Gezamenlijk beheer skatepark

Het plan voor een skatepark in het Julianapark in Nijmegen stuitte aanvankelijk op veel verzet van omwonenden. De skatende jeugd is de discussie aangegaan met de kritische bewoners en heeft gaandeweg de weerstand weten om te buigen in betrokkenheid. Het beheer van het skatepark is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gemeente, de buurtvereniging en de Stichting Skateboarding Nijmegen. In een convenant is vastgelegd wat de regels zijn voor het gebruik en beheer van het skatepark en wie belast is met het toezicht op de naleving van deze regels.

Vandalismebestrijding

Bestrijding van vandalisme is in de eerste plaats een kwestie van locatiekeuze en inrichting. Pas daarna komen toezicht en repressie. De kans op vernielingen is het kleinst als een speelplek in het zicht van passanten en bewoners ligt. Vervolgens zal een mooie en met zorg vormgegeven speelplek minder snel ten prooi vallen aan vandalen dan toestellen die nadrukkelijk foolproof zijn vormgegeven. Dat geldt ook voor onderhoud: een schone en goed onderhouden speelplek is minder attractief voor vandalen dan een plek die toch al aan het verloederen is.

Uiteindelijk zijn ook toezicht en handhaving nodig. Bewoners die zich betrokken voelen bij de jeugd en de speelplekken in hun buurt, zullen graag een oogje in het zeil houden. Na een goed uitgevoerd participatietraject voelen bewoners zich meestal zo betrokken bij een plek, dat ze uit zichzelf toezicht houden en de gemeente bellen als er iets stuk is. Volwassenen durven de jeugd eerder aan te spreken op slecht gedrag en de jeugd luistert beter en misdraagt zich minder snel. De bewoners zijn daarmee een belangrijk deel van het sociale netwerk rond de speelomgeving. Soms is het mogelijk om dit

Zoals in Utrecht

Semi-openbare tuin

De Bickershof in Utrecht is een semi-openbaar binnenterrein met een gevarieerde inrichting: een heemtuin met vijver en bijenstal, een bosachtig plantsoen, een kinderspeelplaats, moestuintjes en een boomgaard. De bewoners hebben de tuin zelf aangelegd en zorgen voor het onderhoud. Door deze betrokkenheid hebben vervuiling, vernieling en onveiligheid weinig kans. De organisatiestructuur is licht: een vereniging met een ervaren bestuur en een heldere verdeling van verantwoordelijkheden. De tuin bestaat ruim 15 jaar.

informele toezicht te reguleren, bijvoorbeeld in de vorm van buurtouderschap.

8.7 Aan de slag

- Formele speelplekken zijn plekken die exclusief voor buitenspelen zijn aangelegd en ingericht. Ze vormen een essentieel onderdeel van de buitenspeelruimte. Als speelplek en als ontmoetingsplek.
- Kies voor formele speelplekken geschikte locaties en doe dat samen met volwassenen, kinderen en jongeren. Kies centraal gelegen plekken in de woonomgeving, niet langs verkeersaders.
- Zorg ervoor dat een formele speelplek maximale speelwaarde heeft: gevarieerd, voor alle doelgroepen en herkenbaar. Wanneer een speelplek voor alle leeftijden aantrekkelijk is, blijft deze ook langer zijn waarde behouden.
- Houd bij de aanleg en inrichting rekening met kinderen en jongeren met een functiebeperking.
- De inrichting van een speelterrein begint met de omgeving zelf. Vaak geeft die al verschillende speelaanleidingen. Zorg vervolgens voor valdempende ondergronden. Zorg ook voor een goede afscheiding ten opzichte van de openbare weg.
- Planten en water kunnen zorgen voor eindeloos speelplezier.
- Ontwerp met een beheerbril op. Met andere woorden: zorg ervoor dat bij ontwerp en inrichting de toekomstige beheerders meedenken, bijvoorbeeld de verschillende gemeentelijke diensten, het jeugdwerk en de politie. Als bewoners bij het beheer worden betrokken, moeten ook zij in het ontwerpstadium een duidelijke rol spelen.

9 Meervoudig ruimtegebruik

Zeker in intensief bebouwde omgevingen is meervoudig ruimtegebruik een belangrijke trend. Gebouwen en ruimtes zijn niet meer voor slechts één functie bedoeld. Dat geldt ook voor buitenspeelruimte. Zo heeft elke wijk wel private of semi-openbare speelplekken die in principe toegankelijk kunnen zijn voor kinderen en jongeren uit de buurt. Het gaat bijvoorbeeld om schoolpleinen, speelplaatsen bij de kinderopvang en pleinen rond kerkgebouwen. Wanneer de gemeente goede afspraken maakt met de eigenaren van die terreinen over inrichting, beheer en toegankelijkheid, kan het voor alle partijen voordelen opleveren en wordt de beschikbare ruimte efficiënter gebruikt. In dit hoofdstuk beschrijven we enkele veel voorkomende mogelijkheden.

9.1 Schoolpleinen bij basisscholen

Uit onderzoek van TNS NIPO in opdracht van Jantje Beton blijkt dat Nederlanders het belangrijk vinden dat er speelruimte is op schoolpleinen in de buurt. Ruim een kwart (28 procent) van de Nederlanders geeft aan dat dit op geen enkel schoolplein in hun buurt mogelijk is. Voor veel scholen is het lastig om hun schoolplein open te stellen voor de buurt. Vandalisme of het schoon en veilig houden van het plein maken het vaker noodzakelijk om het schoolplein na schooltijd af te sluiten.

Maar soms is het mogelijk het schoolplein met slimme oplossingen open te houden. Zowel de school als de gemeente kan daar belang bij hebben. Het voordeel voor de gemeente is, dat

Zoals in Den Haag

Sporten op het dak

Op het dak van basisschool De Vijver in Den Haag ligt een sportveld. De school gebruikt het veld voor gymnastieklessen en als (tweede) schoolplein. Buiten schooltijd staat het in principe ter beschikking voor sportieve buurtbewoners. Dat kan echter alleen onder toezicht. Sportopbouwwerkers van de gemeente organiseren er activiteiten en in het kader van de Brede School gaat men samenwerken met sportverenigingen. De school beschikt ook over een gewoon schoolplein. Dit is na schooltijd vrij toegankelijk voor alle jeugdigen uit de buurt.

Zoals in Emmen

Multisportspeelsterrein

Naast de Brede School Angelslo in Emmen is een veelzijdige recreatieve ontmoetingsplaats ingericht. Kinderen en jongeren kunnen er voetballen, basketballen, volleyballen, handballen, skeeleren, tafeltennissen en atletiek spelen. Eén veld is voorzien van hoge randen en kan in de winter dienst doen als ijsbaan. Het terrein is toegankelijk voor buurtbewoners, de leerlingen van de school en een recreatieve sportvereniging.

er meer wordt gedaan met dezelfde ruimte: er komt buitenspeelruimte beschikbaar, zonder dat daar extra grond voor hoeft te worden uitgegeven. Het voordeel voor de school is, dat de kosten voor inrichting, onderhoud en beheer voor een deel vergoed kunnen worden. Als de school zijn plein wil opknappen, maar daarvoor niet genoeg geld heeft, is openbaarstelling misschien een oplossing.

Inrichting

Om een schoolplein in te richten als openbaar toegankelijke buitenspeelruimte, zijn vaak enkele aanpassingen nodig. Zo moeten kwetsbare stukken worden afgeschermd en soms is een nieuwe inrichting nodig om het plein voor intensiever gebruik door meer leeftijdsgroepen geschikt te maken.

Beheer en onderhoud

Voor beheer en onderhoud moeten de school en de gemeente goede afspraken maken, bijvoorbeeld in de vorm van een beheerovereenkomst. De gemeente kan zich verantwoordelijk stellen voor het beheer van de speeltoestellen en valdempende ondergronden, een jaarlijkse inspectie en noodzakelijke reparaties. De school kan het best zorgen voor beheer over de rest van het

plein, de wekelijkse visuele inspecties van de toestellen en het bijhouden van een logboek.

Gebruiksregels

In overleg met omwonenden en ouders moeten enkele gebruiksregels worden vastgesteld, onder andere over openingstijden. Het ligt voor de hand dat het schoolplein alleen buiten schooltijd en bijvoorbeeld niet later dan tot half tien 's avonds toegankelijk is voor kinderen uit de buurt.

9.2 Kinderopvang

Soms is het mogelijk om de buitenspeelruimte van kinderopvang open te stellen voor kinderen uit de buurt. Een belangrijk aandachtspunt daarbij is de regeling van toezicht. Het gaat vaak om kleine kinderen die niet volledig zelfstandig kunnen spelen. De gemeente kan samenwerking bevorderen tussen bijvoorbeeld een speeltuinvereniging en de leiding van kinderopvang, naschoolse opvang, peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. Hierdoor wordt het toezicht een gedeelde verantwoordelijkheid. Alle partijen hebben voordeel: de gemeente krijgt beschikking over meer buitenspeelruimte, de kinderopvang krijgt een goede buitenruimte met meer voorzieningen en de speeltuin kan rekenen op de inzet van professionele leidsters.

Zoals in Nijmegen

Een Slingertouw

De speelplek en de ecologische tuin van Een Slingertouw in Nijmegen bieden kinderen volop mogelijkheden voor recreatie en natuurbeleving. Kinderen van een basisschool en een dag- en buitenschoolse opvang voor gehandicapte kinderen maken er gebruik van. Buiten schooltijd is ook de buurtjeugd welkom.

9.3 Kerkspeelplein

Een kerkspeelplein is een plein rond een gastvrije kerk. Een kerkspeelplein nodigt uit om te spelen. Mensen (jong en oud) kunnen elkaar ontmoeten. Een paar bankjes en enkele speel-aanleidingen zijn soms al genoeg om een kerkplein bespeelbaar te maken. Kerkbesturen hebben er belangstelling voor vanuit het standpunt dat de kerk letterlijk en figuurlijk middenin de buurt moet staan. Er zijn allerlei mogelijkheden: een streetdance festival, een barbecue met de buurt, een jeu-de-boulesbaan, een gezellige hangplek voor jong en oud of een volleybaltoernooi. Jantje Beton en PKN bieden ondersteuning bij de ontwikkeling van een kerkspeelplein. Zowel financiële ondersteuning, als advies bij inrichting en bij pr-activiteiten. Meer informatie: www.kerkspeelplein.nl

9.4 Sportvelden

Spelen en sporten. Voor jongeren is het bijna

synoniem. Toch gebeurt het maar zelden dat sportclubs of scholen hun sportvelden openstellen voor jongeren uit de buurt. Of dat sportclubs gebruik maken van de sportkooien van speeltuinverenigingen. Dergelijke combinaties zijn echter in ieders voordeel. De sportclub komt in contact met potentiële nieuwe leden en kan laten zien dat ze onmisbaar is voor de buurt. En de buurt krijgt er veel toegankelijke ruimte bij.

Hindernissen

Uiteraard zijn er allerlei hindernissen te nemen. Veel sportclubs moeten een competitieprogramma afwickelen, waardoor de beschikbaarheid van de velden op gezette tijden gegarandeerd moet zijn. Ook zijn er grote culturele verschillen tussen bijvoorbeeld voetballers en liefhebbers van andere sporten. En dan zijn er technische belemmeringen. Zo is de belastbaarheid van een grasveld berekend op maximaal 300 uur per jaar. Door een andere materiaalkeuze, zoals kunststof

Zoals in Amstelveen

Natuurspeelplaats Marne

De buitenspeelplaats van de naschoolse opvang Kinderrijk in Amstelveen is verbouwd tot een natuurspeelplaats. Door een open verbinding met het omliggende groen is de speelplaats ook toegankelijk voor kinderen uit de buurt.

Zoals in Leiden

Iedereen welkom

Het terrein van hockeyclub LHC Roomburg in Leiden grenst aan een woonwijk. De club laat anderen graag gebruikmaken van de velden en kleedruimtes. Als de hekken open zijn – en dat zijn ze in feite iedere dag van 's morgens vroeg tot aan de laatste trainingen – is iedereen welkom. De grote velden zijn overdag in gebruik voor schoolsport. De buitenschoolse opvang (BSO) huist in de fraaie kleedkamers. Het kleine oefenveld van de club en het speeldak dat de BSO heeft neergezet zijn beide toegankelijk voor de jeugd uit de hele buurt. 's Avonds is het terrein een geliefde, want verlichte, hangplek voor jongeren. En de Leidse Welzijnsorganisatie organiseert buurtwerk in een van de gebouwen. Doordat zoveel mensen betrokken zijn bij het sportcomplex doet iedereen zijn best om het te onderhouden en verder te verfraaien. De hockeyclub en de BSO hebben hun afspraken vastgelegd in een contract. Zie verder: www.tkasteel.nl.

versterkt gras, is dit op te voeren tot 500 en wel 900 uur. Meerdere doelen rond een veld zorgen voor spreiding van het gebruik.

In de praktijk is de belangrijkste hindernis het benodigde beheer. Als er meer mensen van een terrein gebruik maken, zijn er gebruiksregels en mensen nodig om dat gebruik in goede banen te leiden. De sportclubs hebben daar vaak te weinig menskracht voor. Als het lukt om de terreinen meer openbaar toegankelijk te maken, kan de gemeente daarbij ondersteuning bieden.

Methodiek Sporttuin

De NUSO en de Nederlandse Katholieke Sportbond geven uitvoering aan het project sporttuin. Dit project is gericht op intensiever gebruik van sportfaciliteiten van speeltuinverenigingen, zoals een sportkooi. Sportclubs uit de buurt organiseren bijvoorbeeld een sportdag

in de speeltuin, waarbij de speeltuinvereniging voor eten en drinken zorgt. Zo helpen ze elkaar: kinderen uit de buurt leren de sportclub kennen en leden van de sportclub maken kennis met de speeltuin. De Methodiek Sporttuin is aan te vragen via www.nuso.nl.

9.5 Tijdelijke locaties

Soms ligt een bouwlocatie jarenlang braak, in afwachting van een koper, een projectontwikkelaar of een bouwvergunning. Een hoog hek schermt het terrein af van de buurt. Verzoeken om het terrein tijdelijk open te stellen als speelplek worden meestal afgewezen. Het vooroordeel is dat openstelling zal leiden tot protesten en bezwaren tegen de tijd dat de bouw echt kan beginnen.

Toch is met duidelijke afspraken en enkele eenvoudige ingrepen een dergelijk braakliggend terrein snel in te richten als tijdelijk

Speeltuinen bieden steeds vaker sportmogelijkheden voor jongeren

speel- of sportterrein. Een tijdelijk beheerteam uit de buurt en een klein budget van de gemeente zijn toereikend. De feitelijke inrichting van het terrein gebeurt door bewoners en jongeren zelf. In plaats van een afgesloten braakland ontstaat er een tijdelijk speelterrein en een netwerk van betrokken buurtbewoners.

Overigens geldt ook bij tijdelijke locaties dat de speelplaats sociaal veilig en veilig in gebruik moet zijn.

9.6 Kunstwerken

Bespeelbare kunst en kunstzinnige speeltoestellen. Spelen en kunst kunnen meeliften op

Zoals in Rotterdam

Dirk Daanestraat

Een braakliggend veld in de Dirk Daanestraat in Rotterdam-Spangen is voor de duur van twee jaar omgevormd tot sportveld. Een lading zand, een paar palen en een net staan garant voor vele uren volleybal en badmintonplezier. Het budget van 5000 euro werd bijeengebracht door bewoners en de deelgemeente. De kosten kunnen zo laag blijven omdat bewoners actief betrokken zijn bij het opknappen en het beheer van het terrein.

Zoals in Enschede

Vlinderkinderkunstroute

Het Noordpad in de Enschedese wijk Noord verbindt plekken en initiatieven op het gebied van spelen, cultuur en natuur met elkaar. Het is een veilige, toegankelijke en herkenbare route tussen winkels, een servicecentrum en zes gerenoveerde speelplekken. Het is ook een groene route die drie vlindertuinen, het park en de kinderbouderij met elkaar verbindt. En het is een kunstroute die voert langs werken van lokale kunstenaars en kinderen. Het Noordpad vormt het verbindende element in de grootschalige renovatie en revitalisering van de wijk. In het project participeren de wijkraad, jeugdige en volwassen bewoners, de woningcorporaties, kunstenaars, de politie, een natuureducatiecentrum en de gemeente. Zie: www.noordpad.nl.

elkaars budget en de voordelen zijn wederzijds. Er komt meer kunst in de stad, openbare kunst wordt werkelijk openbaar en de jeugd komt spelenderwijs in aanraking met beeldende kunst. Voor kunstenaars kan het een nieuwe uitdaging zijn. Er zijn kansen voor bespeelbare kunst op plekken die geschikt zijn voor kinderen. Plekken dus, die verkeersveilig en sociaal veilig zijn. Goede mogelijkheden zijn er op plekken in de binnenstad en in buurtwinkelcentra. Voor de detailhandel is het een uitgelezen kans om winkelbezoekers langer vast te houden.

Rond beklimbare kunstwerken moet een valdempende ondergrond liggen en er moeten goede afspraken met de kunstenaars worden gemaakt. Met een bordje of op een andere manier moet ook duidelijk worden gemaakt dat de kunstwerken inderdaad bespeeld mogen worden. Anders sturen omstanders de jeugd weg.

9.7 Aan de slag

- Meervoudig ruimtegebruik is een belangrijke trend om in het drukke Nederland meer te doen met dezelfde ruimte. Dat geldt ook voor buitenspeelruimte.
- Ook bij meervoudig ruimtegebruik moet de gerealiseerde speelomgeving sociaal en fysiek veilig zijn. Kinderen en jongeren moeten kunnen spelen en elkaar ontmoeten in de buurt.
- Er zijn mogelijkheden voor openbaar gebruik van de ruimte rond scholen, kinderopvang, kerken en op sportvelden. Ook bouwlocaties kunnen tot het moment waarop de bouw gaat starten, tijdelijk als speelruimte worden ingericht.
- Meervoudig ruimtegebruik vereist goede afspraken over beheer en verantwoordelijkheid.
- Denk ook aan de mogelijkheden om speelruimte en beeldende kunst te combineren.

Zoals in Nederland

Kunst + spelen = sprankelen

Koningin Beatrix, beschermvrouwe van het Nationaal Jeugdfonds Jantje Beton, opende in juni 2005 in Utrecht de allereerste Jantje Beton Sprankelplek. Sprankelplekken zijn kunstwerken om te spelen. Ze worden gerealiseerd op locaties waar de speelvraag hoog is en het speelaanbod klein, om zo een impuls te geven aan het spelen en ontmoeten in de buurt. Er komen in totaal vijftieng Sprankelplekken. Samen vormen ze een cadeau, dat Jantje Beton aan haar beschermvrouwe aanbood ter gelegenheid van haar zilveren regeringsjubileum. De Jantje Beton Sprankelplek is een plek waar mensen graag samenkomen, een plaats om te spelen, te ontmoeten, te praten en elkaar te leren kennen. Wat hun kleur, geloof of leeftijd ook is. Want samen spelen, is leren samenleven!

Verder lezen

- Bouwmeester, H., *Actieve parken, sociaal cement; Multifunctioneel gebruik van sport-, tuin- en speelparken*, Ministerie van VROM, 's-Gravenhage, 2005.
- Bouwmeester, H., *Ruimte van ons allemaal; participatie in beheer van de openbare ruimte*, Ministerie van VROM, 's-Gravenhage, 2005.
- Deelstra T. e.a., *Een Kiss voor Childstreet, Een verkenning van de kindvriendelijke straat*, International Institute for the Urban Environment, Delft, 2006
- Döll, H, Doorn, A. And Lefaivre, L. *Ground up city, play as a design tool*, 010 publishers, Rotterdam, 2006
- Handboek ontwerpen voor kinderen. Aanbevelingen voor een kindvriendelijke inrichting van de verblijfs- en verkeersruimte*, CROW, Ede, 2000.
- Handboek Veiligheid van Speelgelegenheden*, Stichting Consument en Veiligheid/VUGA, Amsterdam/'s-Gravenhage, 2003.
- Jansen, D., *Landje pik. Speel-inclusieve inrichting en planning van woongebieden*, Stichting Speelruimte, Amersfoort, 2005.
- Karsten, L., e.a., *Van de straat? De relatie jeugd en openbare ruimte verkend*, Van Gorcum, Assen, 2001.
- Kindvriendelijke projecten in de openbare ruimte*, Mets & Schilt, Amsterdam, 2006.
- Leidraad sociale wijkvisie*. Ministerie van VROM, 2003.
- Lotringen, C. van, *Wij tellen mee. Praktische informatie over kinderparticipatie*, NUSO, Utrecht, 2001.
- Mulder, F., e.a., *Geef ze de ruimte; samenwerken in de gemeente*, handreiking VNG project Lokaal jeugdbeleid, 's-Gravenhage, 2003.
- Rojals del Alamo, M., *Design for Fun, Playgrounds*, LINKS, Barcelona, 2004
- Schouten M., e.a., *Netwerkdokument Ruimte voor de Jeugd*, Platform Ruimte voor de Jeugd, Hilversum, 2005.
- Uitdaging en Veiligheid, dilemma's bij het spelen*, Nationale Speelraad, Hilversum, 2003.
- Wenkenblad*, NUSO Utrecht, 2006.

Recente informatie en aanmelden daarvan: www.childfriendlycities.nl

Geraadpleegde literatuur

- 40 Algemene aanbevelingen over speelruimte in Leiden Zuidwest, Gemeente Leiden / PJ Partners, Leiden / Rotterdam, 2005.
- Analyse van speelruimte in Lage Veld, Parkbuurt Oosteinde en Eilanden, Gemeente Den Haag / Inicio, Den Haag, 2002.
- Beweegnorm, NISB, Arnhem, 2002.
- Bewegen in Zuid, Gemeente Enschede, Enschede, 2005.
- Beweging en veiligheid in de wijk, RIVM, 2005.
- Both, K. Ruimte voor de jeugd en voor de natuur, Stichting Oase, 2004.
- Bouw C. en L. Karsten, *Stadskinderen. Verschillende generaties over de dagelijkse strijd om ruimte*. Aksant, Amsterdam, 2004.
- Bouwmeester H., *Ruimte van ons allemaal; participatie in beheer van de openbare ruimte*, Ministerie van VROM, Den Haag, 2005.
- Buitenruimte-eis, Gemeente Rotterdam / Deelgemeente Noord, Rotterdam, 2002.
- Contourenschets sociale wijkvisie, Ministerie van VROM, Den Haag, 2001.
- De baten van de groene stad, Groenforum Nederland, 2005.
- Deelstra T. e.a., *Een KiSS voor Childstreet*, Institute for the Urban Environment, Delft, 2006.
- Degen-Zimmerman, D. J. Hollenweger en M. Hüttenmoser, *Lebensräume für Kinder, empirischen Untersuchungen zur Bedeutung des Wohnraumfeldes für den Alltag und die Entwicklung der Kinder. National Forschungsprogramm Stadt und Verkehr*, Zürich, 1995.
- Diverse buurtspeelplannen Leiden, Gemeente Leiden / PJ Partners, Leiden/ Rotterdam, 2003-2005.
- Duijn, S. van, *De stedelijke omgeving als speelruimte voor kinderen*, 2004.
- Duijn, S. van, *Woonomgeving ook voor kinderen; patronenboek*, 2004.
- Geef ze de ruimte, VNG, Den Haag, 2003.
- Handboek Ontwerpen voor kinderen, CROW, 2000.
- Handboek Speelruimtebeleid, NUSO en Jantje Beton, Utrecht, 1999.
- Handreiking Ruimtelijke Onderhandelingsstrategieën, VNG, Den Haag, 2005.
- Het Speelruimteplan, Stichting Ruimte, 1986.
- Informatiebladen Spelen, Axion.
- Jong geleerd en jong gedaan, NIZW, Utrecht, 2005.
- Kadernota Openbare Ruimte, Gemeente Den Haag, Den Haag, 2004.
- Karsten, L. e.a. *Oases in het beton. Aandachtspunten voor een jeugd vriendelijke openbare ruimte*, Van Gorcum, Assen, 2002.
- Karsten, L., E. Kuiper en H. Ruebsaet, *Van de straat? De relatie jeugd en openbare ruimte verkend*, Van Gorcum, Assen, 2001.
- Kemper, H.C.G., *The Amsterdam Growth Study*, HK Sports Science Monography, series vol. 6, 1995.
- Spelen met verkeer, Kinderen Voorrang, 1995.
- Kiezen voor jeugd, Gemeente Haarlem, Haarlem, 2005.
- Kind en Milieu; inventarisatie van beleid in Nederland, RIVM, 2006.
- Kinderen in prioriteitswijken, TNO Kwaliteit van leven, Leiden, 2005.
- Kinderparticipatie in gemeentelijk verkeersbeleid, 3VO, Huizen, 2001.

- Kindvriendelijke projecten in de openbare ruimte*, Jantje Beton, VNG en het ministerie van VROM, Mets & Schilt, Amsterdam, 2006.
- Kunz, T., *Weniger Unfälle durch Bewegung*, 1993.
- Landje Pik*, Stichting Speelruimte, Amersfoort, 2005.
- Leefbaarheid van wijken*, Ministerie van VROM, Den Haag, 2004.
- Leidraad sociale wijkvisie 1*, Ministerie van VROM, Den Haag, 2003.
- Mullan, E., *Do you think that your local area is a good place for young people to grow up?* In: Health & Place 9., 2003.
- Natuur en gezondheid. Invloed van natuur op sociaal, psychisch en lichamelijk welbevinden*, Gezondheidsraad en Raad voor Ruimtelijk, Milieu- en Natuuronderzoek, Den Haag, 2004.
- Nota Buitenruimte*, Gemeente Best / NUSO, Best, 2004.
- Notitie buitenspelen*, Gemeente St. Oedenrode / NUSO, St. Oedenrode, 2004.
- Rapport Spelen in de stad*, Gemeente Amsterdam, Amsterdam, 2005.
- Recreatie = gezond*, Stichting Recreatie, Den Haag, 1999.
- Schouten M. e.a., *Netwerkdokument Ruimte voor de Jeugd*, Platform Ruimte voor de Jeugd, Hilversum, 2005.
- Spelen in de Poptahof*, Gemeente Delft / Mulder en Meijer, Delft, 2005.
- Spelen in Escamp*, Gemeente Den Haag / Inicio, Den Haag, 2002.
- Spelen in Stadsdeel Centrum*, Gemeente Enschede / Grontmij, Enschede, 2004.
- Tussentijdse evaluatie integraal en intersectoraal speelruimtebeleid Leiden*, Gemeente Leiden / PJ Partners, Leiden/Rotterdam, 2003.
- Valck, M. de, *Het Speelboek*, 2005.
- Veiligheid van oppervlakte water*, Stichting Consument en Veiligheid, Amsterdam, 1994.
- Verbeelden, Verbinden, Verwezenlijken*, VNG, Den Haag, 2005.
- Vrijtijdsvoorzieningen in de woonomgeving*, ANWB, Stichting Recreatie en SGB0, Den Haag, 2004.
- Wenkenblad, Richtlijnen integraal toegankelijke speelvoorzieningen*, NUSO, Utrecht, 2001.
- Wij tellen mee*, NUSO, Utrecht, 2001.
- Zoeken naar ruimtewinst*, Ministerie van VROM, Den Haag, 2004.

Register

A

Actieplan Kind en Milieu 67
Attractiebesluit 16, 46, 60, 63, 73, 92

B

baatbelasting 71
beheer 18, 21, 55, 64, 73, 74, 92, 106, 110
bestemmingsplan 21, 66, 86, 87
bestuurlijke opdracht 15, 29
bewegingsspel 42, 50, 54, 98
bewonersinitiatief 76
Bouwbesluit 67
brede scholen 34
buitenschoolse opvang 34, 111, 112
buurtschouw 56, 58

C

Child Friendly Cities 9, 11
constructiespel 42, 54

D

Duurzaam Veilig 90, 97
duurzame speelplekken 100

E

erfpacht 70
exploitatiekosten 69
exploitatieovereenkomst 71

F

fietsroutes 45, 47, 55, 88, 95
financiering 21, 39, 67, 70, 71
fondsen 21, 71
functiebeperking 101
functiemenging 87

G

geluidsnorm 67
gezondheid 25, 38, 70

H

honden 74, 92, 95, 105

I

investering 30, 39, 68

J

Jantje Beton 11, 29, 37, 61, 71, 109, 111
jeugdbeleid 9, 29, 37
jeugdmonitor 28
jeugdwerk 22, 34, 37, 55, 81, 106

K

kerken 18, 36, 111
kinderopvang 38, 46, 70, 110
kinderparticipatie 80
kinderroutes 44, 91

krachtenveldanalyse 15, 41
kunst 113

L

landschapsarchitect 80, 84
locatieontwikkeling 85, 97
logboek 36, 65, 110
lokale sponsor 72

M

Methodiek Sporttuin 112
migrantenorganisatie 36

N

naschoolse opvang 80, 89, 110, 111
natuur 27, 50, 92, 93, 97, 104, 111
NUSO 11, 60, 73, 75, 102, 112

O

ondergrond 48, 54, 64, 68, 92, 104
Operatie Jong 11
ouderen 38, 66, 100
overlast 27, 42, 54, 73, 82

P

parkeren 33, 91
participatie 39, 55, 74, 83, 107
professionele spelbegeleiding 35

projectontwikkelaars 36, 70, 86
publiekprivate samenwerking 70

R

rollenspel 42, 50, 54, 98
roulatiesysteem 100
ruimtelijke ordening 9, 11, 38, 66, 71
ruimtelijke plannen 38

S

schadeclaims 65
scholen 80, 91, 109, 114
schoolplein 18, 34, 45, 60, 70, 84, 109
schoon, heel en veilig 27
sociale speelomgeving 16, 18, 22, 32, 51, 55
speelruimtecoördinator 39, 80
speelruimtenorm 16, 45, 50, 60, 63, 73, 86
speelstraat 33
speeltuinenvereniging 18, 22, 35, 55, 73, 76,
110, 112
sponsor 21, 67, 71, 72, 106
sportterrein 18, 46, 112
sportvereniging 37, 38, 55, 109
subsidiereregeling 71

T

tijdelijke locatie 112

V

valhoogte 104

vandalisme 27, 52, 54, 64, 107, 109

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)
11

Verevening 38, 70

W

Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen
(WAS) 16, 46, 60, 63, 73, 92

wedstrijdspel 43, 50, 54

wijkagent 36, 55

woningcorporatie 35, 106, 114

woonerf 38

Fotoverantwoording

Omslag: Jos Lammers

Pag. 26: NUSO

Pag. 34: De Nieuwe Amateur

Pag. 45: Rob Doolaard

Pag. 47, 48, 72, 103, 112: NUSO

Pag. 56, 99: François Mostard

Pag. 76: Jos Lammers

Pag. 83, 85: Parklaan Landschapsarchitecten

Pag. 89: Karin Mulder, Mulder&Meijer, Inicio

Pag. 94, 105: Oase / Netwerk Springzaad

Pag. 101, 103: Karin Mulder, Mulder&Meijer

Pag. 100: Arjen Veldt

Pag. 115: Het Laboratorium

Tevens verschenen

De publicatie *Kindvriendelijke projecten in de openbare ruimte* bundelt vernieuwende initiatieven op het gebied van buitenspeelruimte. De bundel is samengesteld door het Netwerk Child Friendly Cities in samenwerking met het ministerie van VROM. De beschreven initiatieven kunnen inspireren tot het realiseren van een openbare ruimte waar kinderen en jongeren mogen zijn, waar ze welkom zijn én in hun element zijn.

Netwerk Child Friendly Cities, *Kindvriendelijke projecten in de openbare ruimte*, Mets & Schilt, Amsterdam 2006, ISBN 10: 90 5330 514 9/ISBN 13: 978 90 5330 514 0. Paperback, geïllustreerd.

Voor meer informatie: www.metsenschilt.com

978 90 5330 535 5
NUR 740

© 2006 Jantje Beton, VNG en NUSO

Tekst

Henk Bouwmeester

Onderzoek

Marian Schouten

Eindredactie en coördinatie

Pauline van der Loo (NUSO)

Redactie

Bert Broekhuizen (Ministerie van VROM)
Froukje Hajer (Jantje Beton)
Marieke Hebbenaar (VNG)
Pauline van der Loo (NUSO)
Karin Mulder (Mulder&Meijer, BNSP)

Klankbordgroep

Marian van Baak (Gemeente Zaanstad)
Niek Bosch (Gemeente Amsterdam)
Mirko Buining (Gemeente Bergschenhoek)
Juanita Bruining (Gemeente Leeuwarden)
Marian Bijma (Gemeente Leeuwarden)
Cees Fleur (Gemeente Zaanstad)
Ellen Kelder (Gemeente Dordrecht)
Martien Kuipers (Gemeente Breda)
Marjolein Steemers (Gemeente Rotterdam)
Frank van Vliet (Gemeente Tilburg)
Joris Jan de Vries (Gemeente Haarlem)

Met dank aan

Henk Bleyendaal (NUSO)
Martijn Boer (werkgroep KIDS, BNSP)
Josine van den Bogaard (GGD Rotterdam)
Tom Delfortie (werkgroep KIDS, BNSP)
Henk Döll (architect)
Jan van Gils (voorzitter Europees Netwerk Child Friendly Cities)
Thecla Groot Koerkamp (PJ Partners Rotterdam)
Jan Kersten (Niche)
Paul van der Klein (K2)
Willy Leufgen (Oase / Netwerk Springzaad)
Marloes Michels (VNG)
Danielle Nielander (Speelplan)
Johan Oost (OBB Ingenieursbureau)
Marcel Plemp (NUSO)
Jootje Vaas (ontwerper)
Marianne de Valck
Dirk Vermeulen (Stichting Speelruimte)
Janneke Zomervrucht (VVN)
Overleggroep Speelruimtebeleid gemeente Leiden

Vormgeving

MMS Grafisch Werk, Amsterdam

Druk

Haasbeek, Alphen a/d Rijn

Eerste druk: augustus 2006

Tweede druk: februari 2007

Meer informatie

www.childfriendlycities.nl

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

SPEEL-
RUIMTE
NEDER-
LAND

NU SO. ERVARING. KENNIS EN ADVIES

